

KULTUURIMINISTEERIUM

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

ESTONIAN INSTITUTE
OF ECONOMIC RESEARCH

Rävala 6 19080 Tallinn tel 668 1242 faks 668 1240 e-post eki@ki.ee

Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus

Tallinn
Märts 2022

Eesti Konjunkturiinstituut
Rävala 6 19080 Tallinn
tel 6 681 242
e-mail: eki@ki.ee
<http://www.ki.ee>

Copyright © Eesti Konjunkturiinstituut

SISUKORD

1. EESTI LOOMEMAJANDUSE KAARDISTAMINE
2. ARHITEKTUUR
3. Audiovisuaalvaldkond – FILM JA VIDEO
4. Audiovisuaalvaldkond – RINGHÄÄLING
5. DISAIN
6. ETENDUSKUNSTID
7. KIRJASTAMINE
8. Kultuuripärand – KÄSITÖÖ
9. Kultuuripärand – MUUSEUMID
10. Kultuuripärand – RAAMATUKOGUD
11. KUNST
12. MEELELAHUTUSTARKVARA
13. MUUSIKA
14. REKLAAM

Töö autorid:

Marje Josing	(üldjuhtimine, loomemajanduse üldosa, muuseumid)
Aet Vanamölder	(arhitektuur, kultuuripärand: käsitöö)
Kiira Martens	(disain, kunst)
Ülo Mattheus	(audiovisuaalvaldkond: ringhääling, film ja video)
Lia Lepane	(muusika)
Kelly Tänav	(kirjastamine)
Bruno Pulver	(meelelahutustarkvara)
Elmar Orro	(kultuuripärand: raamatukogud)
Maris Viileberg	(etenduskunstid)
Katrin Nittim	(reklaam)
Koit Nilson	(kultuuripärand: muuseumid)

EKI koostööpartnerid:

Karin Lõhmuste	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
Kadi Haljand	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
Anu-Maaja Pallok	Kultuuriministeerium
Karl Viilmann	Kultuuriministeerium

1. EESTI LOOMEMAJANDUSE KAARDISTAMINE

SISUKORD

MÕISTED JA LÜHENDID	6
SISSEJUHATUS.....	10
1.1. EESTI LOOMEMAJANDUSE KAARDISTAMISE EESMÄRGID	15
1.2. UURINGU TEOSTAMISE METOODIKA.....	16
1.2.1. UURINGU TEOSTAMISE ETAPID	16
1.2.2. ANDMEALLIKAD	23
1.2.3. METOODIKAST JA ANDMEALLIKATEST TULENEVAD PIIRANGUD JA KÄESOLEVAS UURINGUS SISSE VIIDUD MUUDATUSED	29
1.3. LOOMEMAJANDUSE MAHT EESTIS	32
1.4. LOOMEMAJANDUSE EKSPORT	43
1.5. LOOMEMAJANDUSE TOETUSTE MÕJU.....	47
1.5.1. LOOMEMAJANDUSE TOETUSTE MÕJU UURIMISE METOODIKA.....	47
1.5.2. LOOMEMAJANDUSE TOETUSTE MÕJU LOOMEETTEVÕTETE/ASUTUSTE HINNANGUTE PÕHJAL.....	48
1.5.3. LOOMEMAJANDUSE TOETAMINE LÄBI TUGISTRUKTUURIDE	51
1.5.4. EAS-I LOOMEMAJANDUSE TOETUSTE MÕJU ANALÜÜS ETTEVÕTETE MAJANDUSNÄITAJATE MUUTUMISE ALUSEL.....	52
1.6. VALDKONDADE LÜHIKIRJELDUSED	54
KOKKUVÕTE.....	64
LISA 1.1. Loomettevõtete küsitluse ankeet (koos vastustega).....	67
LISA 1.2. Tugistruktuuride küsitluse ankeet (koos vastustega).....	71

MÕISTED JA LÜHENDID

Loomeettevõtja	Ettevõtja, kes tegutseb Äriregistri andmetel ühes või mitmes loomemajanduse valdkonnas või sidusvaldkonnas.
Loomeliit	Mittetulundusühing, kelle eesmärk on edendada ühte loomeala ja toetada oma liikmeks olevate loovisikute loometegevust.
Loomemajandus	Majandusvaldkond, mis põhineb individuaalsel ja kollektiivsel loovusel, oskustel ja andel, on võimeline looma heaolu ja töökohti intellektuaalse omandi loomise ja peamise müügiargumendina kasutamise kaudu ning kus loovisikud on protsessides kesksel kohal.
Loomemajanduse sidusvaldkond ehk sidus(tegevus)ala	Majandusvaldkond, mis paikneb kultuuri- ja loomeprotsesside väärtusahelas loomise, tootmise, levitamise ja vahendamise ning kättesaadavaks tegemise lülides ning milles peamine lisandväärtust loov sisend tuleb loomemajanduse valdkondadest.
Loomemajanduse tuumikvaldkond ehk tuumik(tegevus)ala ehk põhitegevusala	Loomemajanduse definitsioonis kirjeldatud valdkond.
Loovisik	Autoriõiguse seaduse tähenduses autor või esitaja; loovisikute ja loomeliitude seaduse järgi tegutseb järgmisel loomealal: arhitektuur, audiovisuaalne kunst, disain, etenduskunst, helikunst, kirjandus, kujutav kunst või stsenograafia.
Vabakutseline loovisik	Loovisikute ja loomeliitude seaduse kohaselt loovisik, kes tegutseb seaduses märgitud loomealal ja kes ei ole avalikus teenistuses või ei tööta töölepingu või muu sellesarnase iseloomuga võlaõigusliku lepingu alusel.
ACE	Euroopa Arhitektide Nõukogu (<i>Architects' Council of Europe</i>)
AS	aktsiaselts
BFM	Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituut
BIE	Rahvusvaheline Maailmanäituste ja -messide Büroo
BIU	<i>Bundesverband Interaktive Unterhaltungssoftware</i>
CERL	Euroopa Teadusraamatukogude Konsortsium
CLCLIS	Õigusinfokeskuste ja Õigusinfospetsialistide Konsortsium
EAFRD	Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond (<i>European Agricultural Fund for Rural Development</i>)
EAHIL	Euroopa Tervishoiuteabe ja Meditsiiniraamatute Ühendus
EAK	Eesti Arhitektuurikeskus
EAL	Eesti Arhitektide Liit
EAO	Euroopa Audiovisuaalne Vaatluskeskus (<i>European Audiovisual Observatory</i>)
EAS	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
EAÜ	Eesti Autorite Ühing
EBLIDA	Euroopa Raamatukogude Teabe ja Dokumentatsiooni Liit
EDK	Eesti Disainikeskus

EDL	Eesti Disainerite Liit
EEKL	Eesti Elukutseliste Käsitöömeistrite Liit
EFA	Eesti Filmi Andmebaas
EFA	Euroopa Muusikafestivalide Assotsiatsioon
EFI	Eesti Filmi Instituut
EFJ	Euroopa Ajakirjanike Föderatsioon (<i>European Federation of Journalists</i>)
EFK	Eesti Filharmoonia Kammerkoor
EFO	Eesti Festivaliorkester
EHL	Eesti Heliloojate Liit
EIA	Euroopa Infoühendus
EIL	Eesti Interpreetide Liit
EKA	Eesti Kunstiakadeemia
EKEL	Eesti Ehituskonsultatsiooniettevõtete Liit
EKGL	Eesti Kujundusgraafikute Liit
EKI	Eesti Konjunkturiinstituut
EKK	Eesti Kultuuri Koda
EKKAK	Eesti Kaasaegse Kunsti Arenduskeskus
EKKL	Eesti Kammerkooride Liit
EKL	Eesti Koorijuhtide Liit
EKL	Eesti Kunstnike Liit
EKLTS	Eesti Kirjanike Liidu tõlkijate sektsioon
EL	Euroopa Liit
ELIC	Eesti Kirjanduse Keskus (<i>Estonian Literature Centre</i>)
EMAL	Eesti Maastikuarhitektide Liit
EME	Eesti Muusika Eksport MTÜ
EMF	Eesti Muusikafestivalid MTÜ
EMKÜ	Eesti Muusikakogude Ühendus
EML	Eesti Meediaettevõtete Liit
EML	Eesti Moedisaini Liit
EMLS	Eesti Meestelaulu Selts
EMTAK	Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator
EMÕL	Eesti Muusikaõpetajate Liit
EMÜ	Eesti Maaülikool
EMÜ	Eesti Muuseumiühing
ENLS	Eesti Naislaulu Selts
EPÜ	Eesti Planeerijate Ühing
EPÜ	Eesti Puhkpillimuusika Ühing
ERAL	Eesti Reklaamiagentuuride Liit
ERDF	Euroopa Regionaalarengu Fond
ERKL	Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit

ERR	Eesti Rahvusringhääling
ERSO	Eesti Riiklik Sümfooniaorkester
ERÜ	Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing
ESA	<i>Entertainment Software Association</i>
ESL	Eesti Segakooride Liit
ESL	Eesti Sisearhitektide Liit
ETDM	Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuseum
ETKAL	Eesti Turunduskommunikatsiooni Agentuuride Liit
ETPL	Eesti Trüki- ja Pakenditööstuse Liit
EV	Eesti Vabariik
FIDIC	Insenerkonsultantide Rahvusvaheline Föderatsioon (<i>International Federation of Consulting Engineers</i>)
FIE	füüsilisest isikust ettevõtja
FOD	<i>free-on-demand</i> , vaba juurdepääsuga/tegevusloaga kanal
HMN	Hasartmängumaksu Nõukogu
IALL	Rahvusvaheline Õigusraamatukogude Ühendus
IAML	Rahvusvaheline Muusikaraamatukogude Liit
IATUL	Rahvusvaheline Tehnikaülikoolide Raamatukogude Ühendus
ICOM	Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu (<i>International Council of Museums</i>)
IFI	Rahvusvaheline Sisearhitektide Ühendus (<i>International Federation of Interior Architects/Designers</i>)
IFJ	Rahvusvaheline Ajakirjanike Föderatsioon (<i>International Federation of Journalists</i>)
IFLA	Rahvusvaheline Maastikuarhitektide Föderatsioon (<i>International Federation of Landscape Architects</i>)
IFLA	Rahvusvaheline Raamatukoguühingute ja -institutsioonide Liit
IFPI	Rahvusvaheline Fonogrammitootjate Föderatsioon
IGDA	Rahvusvaheline Mänguarendajate Ühendus (<i>International Game Developers Association</i>)
IPTV	<i>Internet Protocol TeleVision</i> , televisioonisignaali internetipõhise edastamise viis.
ISSN	rahvusvaheline jadaväljaande standardnumber (<i>International Standard Serial Number</i>)
KIK	Keskonnainvesteeringute Keskus
KKEK	Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus
KN	Kombineeritud Nomenklatuur (väliskaubanduses kaupade klassifikaator)
KOP	kohalik omaalgatuse programm
KOV	kohalik omavalitsus
KULKA	Eesti Kultuurkapital
KuM	Kultuuriministeerium
KÜSK	Kodanikuühiskonna Sihtkapital

LIBER	Euroopa Teadusraamatukogude Liit
MTR	majandustegevuse register
MTÜ	mittetulundusühing
NACE	Euroopa Ühenduse majanduse tegevusalade klassifikaator (<i>Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne</i>)
OÜ	osäühing
PRIA	Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet
RT	Riigi Teataja
RVL	raamatukogudevaheline laenus
SVOD	<i>subscription-video-on-demand</i> , registreeritud kasutajatega tasuline videolaenus
SA	sihtasutus
SA	Statistikaamet
SWOT	analüüsimudel (<i>strengths</i> – tugevused, <i>weaknesses</i> – nõrkused, <i>opportunities</i> – võimalused, <i>threats</i> – ohud, takistused)
TAB	Tallinna Arhitektuuriabiennaal
TDH	Tallinna Disaini Maja
TKK	Tartu Kõrgem Kunstikool
TLÜ	Tallinna Ülikool
TMW	Tallinn Music Week
TOP	paremik
TTJA	Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet
TTK	Tallinna Tehnikakõrgkool
TTÜ	Tallinna Tehnikaülikool
TULI	Turundajate Liit
TVOD	<i>transactional video-on-demand</i> , vahetu tasumisega videolaenus
TÜ	Tartu Ülikool
USD	Ameerika Ühendriikide dollar
VOD	<i>video-on-demand</i> , piiratud juurdepääsuga videolaenus
VSP	<i>video-sharing-platform</i> , videojagamisplatvorm

SISSEJUHATUS

Loomemajandus on majandusvaldkond, mis põhineb individuaalsel ja kollektiivsel loovusel, oskustel ja andel, on võimeline looma heaolu ja töökohti läbi intellektuaalse omandi loomise ja peamise müügi-argumendina kasutamise kaudu ning kus loovisikud on protsessides kesksel kohal¹.

Loomemajandus on majanduse osa, kus luuakse otsest majanduslikku tulu, ja keskkond, mis võimaldab teistel majandusüksustel turul konkurentsivõimelisem olla ja nõudlust leida. Kultuur saab olla oluline majandusele lisandväärtuse andja ja läbi loomingu saab kujundada riigi kuvandit, kauba või teenuse identiteeti, sümboleid, müüa emotsionaalselt väärtuslikke elamusi.

Esimene loomemajanduse sektori kaardistamine toimus Eesti Konjunktuuriinstituudi (EKI) poolt 2005. aastal, mil Kultuuriministeeriumi, Eesti Kultuurkapitali ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi finantseerimisel valmis ülevaade Eesti loomemajanduse seisust 2003. aasta statistika alusel.

Teine, kolmas ja neljas kaardistus valmisid Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt 2009., 2013. ja 2018. aastal, tööde lõppeesmärgiks oli kaardistada loomemajanduse maht vastavalt 2007., 2011. ja 2015. aasta seisuga, analüüsida trende Eestis loomemajandussektoris kaardistuste vahelistel perioodidel. Töö tellijaks oli Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS). Valminud analüüsides kajastati, kuidas oli muutunud loomemajanduse osakaal kogu majandusest, milline oli loomemajanduse arengut toetavate poliitika-meetmete mõju, millised probleemid takistasid sektori arengut ning millised olid arenguvõimalused.

Käesoleva, viienda loomemajanduse kaardistuse koostas Eesti Konjunktuuriinstituut 2021. ja 2022. aastal Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse tellimusel. Töö eesmärgiks on analüüsida, kuidas on muutunud Eestis aastatel 2015–2019 loomeettevõtete arv, müügitulu ja töötajate arv, milline on eksporditulu ja kasumlikkus ning analüüsida sektori olulisust Eesti majandusarengus. Oluline on tagada andmete võrreldavus üle aja, et tuua välja loomemajandussektori arengusuunad. Sellest tulenevalt kaasati samad loomemajanduse valdkonnad, mis eelmisel, 2018. aasta kaardistusel. Töös on kajastatud valdkondlikud majandusnäitajad ja arengutrendid. Teiselt poolt on loomemajanduse temaatika ja valdkonnad pidevas muutumises. Kiire arenguga infotehnoloogilisel ja digiajastul on valdkondade väljundid ning loomingu edastamise võimalused oluliselt muutunud, üha enam on loomemajanduses kasutusel digilahendused. Aina enam põimuvad oma töös erinevad valdkonnad ja valdkondade vahelisi piire on aina raskem määratleda. Nii näiteks on meediamajade tegevus kajastatav nii kirjastamise, televisiooni, raadio, reklaami, muusika, kunsti jne valdkonnas.

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus on toetanud loomemajanduse arengut alates 2009. aastast. Perioodil 2015–2019 on EAS suunanud vahendeid ühelt poolt loomemajanduse taristu, tehnoloogilise võimekuse, tugistruktuuride arendamisesse, teiselt poolt aga ettevõtete arengupotentsiaali toetamisse. Kokku oli määratud toetussumma neil aastatel 20,18 mln eurot (sh EAS-i osa 3,8 mln). Käesolevas kaardistuses on analüüsitud riiklike toetusmeetmete mõju loomemajanduse sektorile ja loomeettevõtjate arengule.

Eesti majandus läbis perioodil 2008–2009 majanduskriisi, millest taastuti alles 2015. aastaks, sest kriisijärgselt majandus küll kasvas, kuid alates 2013. aastast majanduskasv aeglustus. Uuest majanduskasvu kiirenemisest saab rääkida alates 2016. aasta IV kvartalist ja aastad 2017–2019 olid Eesti majandusele edukad. SKP oli 2015. aastal 20,6 mld eurot ning 2019. aastal 27,7 mld eurot. Töös on analüüsitud loomemajanduse arenguid võrdlevalt kogu ettevõtluse arengutrendidega. Aastad 2020 ja 2021 on Covid-19

---

¹ Loomemajanduse tugistruktuuride, ühisprojektide ja ekspordivõimekuse arendamise toetamise tingimused ja kord, RT I, 06.01.2015, 12, <https://www.riigiteataja.ee/akt/LLS>

pandeemia piirangute tõttu olnud paljudele loomemajanduse valdkondadele majanduslikult rasked, ka ettevõtjate küsitluse andmetel oli 2021. aastal just pandeemia ettevõtete arengut enim takistav tegur.

Eesti majanduse konkurentsivõime tagamiseks on vaja suutlikkust luua ja müüa kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid. Kultuurist ja loomingust tulenevaid seoseid majandustegevusega on hakatud aina rohkem väärtustama ning aduma, et kultuur võib anda majandusele olulist lisandväärtust, suurendada eksporti ja turismi.

Analüüsid majandusprotsesse arenenud riikides, on viimase aastakümne jooksul ilmnenud selge trend – töötleva tööstuse tootmine on liikunud neist riikidest ära arengumaadesse (Aasia, India, Lõuna-Ameerika). Arenenud riigid pakuvad palju tootmisega seotud loomingulisi teenuseid: tootearendus, projekteerimine, disain, projektijuhtimine, turundus, mis haakuvad tihedalt loomemajanduse sektoriga. Samas on pandeemia nüüd segi paisanud paljud tarneahelad ja aina enam räägitakse strateegiliste kaupade isevarustamise võimest ja osa tootmist on kolimas tagasi Euroopasse.

Rahvusvahelised ülevaated² rõhutavad loomemajanduse ülemaailmset kasvu, näidates loomemajandust olulise töökohtade ja heaolu loojana ning ühiskonna sidususe suurendajana. Nii oli 2019. aastal EL loomemajanduse sektoris hõlmatud 7,6 miljonit inimest, müügitulu oli 643 miljardit ja loodud lisandväärtus 253 miljardit. Loomemajandust iseloomustatakse noore ja ettevõtliku valdkonnana, mis pakub hõivet noorele tööjõule, väikeettevõtetele ning on oluliseks digimajanduse veduriks. Piirkonnad, kus on loomingul põhineva majanduse osakaal kõrgem, on atraktiivsemad ja meelitavad juurde talendikat tööjõudu. Tark tööjõud on aga üks olulisimaid riigi konkurentsivõimet suurendav tegur.

Üldjoontes on Eesti loomemajanduse kaardistuse põhimõtted samad, mis rahvusvaheliselt, kuid väiksemaid või suuremaid erisusi on peagu iga riigi ja uuringu lõikes. Nii on mõnes uuringus analüüsi all ka kultuuri valdkonna haridus, mõnes riigis arhiivid ja antikvariaadid või kogu IT sektor. Nii ei ole rahvusvaheliselt paljud uuringud võrreldavad ja loomemajanduse osakaal majanduses sõltub suuresti sellest, kui laialt on sektorit kaardistatud.

Kuna kultuuri ja loomingut on varasemalt peetud äriliste eesmärkideta mittemõõdetavaks nähtuseks, siis enamasti jäid need riikliku statistika poolt katmata või kaeti ainult sisu pool. Nii on kogutud statistikat, kui palju korraldatakse muuseumides näitusi, luuakse filme, antakse etendusi, ilmub raamatuid, kuid me ei tea selle tegevuse majanduslikku tausta. Aina enam riike vaatab loomingul tuginevat majandust ühe olulise riigi majandustaset iseloomustava osana, samas seistakse probleemi ees, et regulaarne riiklik statistika seda valdkonda ei kajasta. Nii ongi arenenud riikides hakatud läbi viima spetsiaalseid loomemajandust kaardistavaid eriuurimusi nii riiklikul kui regionaalsel tasandil³.

---

² Rebuilding Europa. The cultural and creative economy before and after the COVID-19 crisis. EY 2021

Mapping the Creative Value Chains . a study on the economy of culture in the digital age. European Commission 2017

http://www.worldcreative.org/wp-content/uploads/2015/12/EY_CulturalTimes2015_Download.pdf

Mapping the Creative industries: a toolkit, Creative and Cultural Economy series /2, British Council.

https://creativeconomy.britishcouncil.org/media/uploads/files/English_mapping_the_creative_industries_a_toolkit_2-2.pdf

New and changing Dynamics. How the global creative economy is evolving, 2017, British Council.

https://creativeconomy.britishcouncil.org/media/resources/BC_CE_New_and_Changing_Dynamics_2017.pdf

³ Näiteks saab välja tuua alljärgneva Belgia uuringu: Mauri, C. A., Vlegels, J., Lucy, A., Lazzaro, E., Ysebaert, W. (2017) The Cultural and Creative Economy in the Brussels-Capital Region. Brussels: VUB.

http://www.vub.ac.be/sites/vub/files/the_cultural_and_creative_economy_in_the_brussels-capital_region1.pdf

Cultural and Creative Cities and Regional Economic Efficiency: Context Conditions as Catalysts of Cultural Vibrancy and Creative Economy. [Silvia Cerisola](#); [Elisa Panzera](#), 2021

Uurimistö objekti kirjeldamiseks on kasutatud väga erinevaid termineid – kultuuritööstus, autoriõigustööstus, loovtööstus, loomemajandus, elamusmajandus. Terminite mitmekesisus tuleneb valdkonna mitmetahulisusest – see on seotud kultuuriga, majandusega, autoriõigusega, loomeinimestega.

Riikides on loomemajanduse defineerimisel kasutatud erinevaid lähenemisi, mis varieeruvad vastavalt kohalikele tingimustele. Üldiselt on loomemajandus termin, mis märgib maailmas kiiresti kasvavat uut majandussektorit. Edukad majandusriigid on oma majandusstatistikat ümber korraldamas ja eraldanud sellest sektori, mille üldnimetus on olenevalt riikidest creative industries, eesti keeles loomemajandus. Riigiti on valdkonnad, mida loomemajanduse all mõeldakse, küll väga erinevad. Eesti lähenemine valdkondade valikusse on sarnane Suurbritannia lähenemisega, kuid samas ei saa eitada, et ka nende riikide kogemus, kus lülitatakse loomemajanduse alla suuresti meelelahutuslikud valdkonnad (loomaaiad, teemapargid), kultuuriga seotud turism, kultuuriharidus - on huvipakkuv.

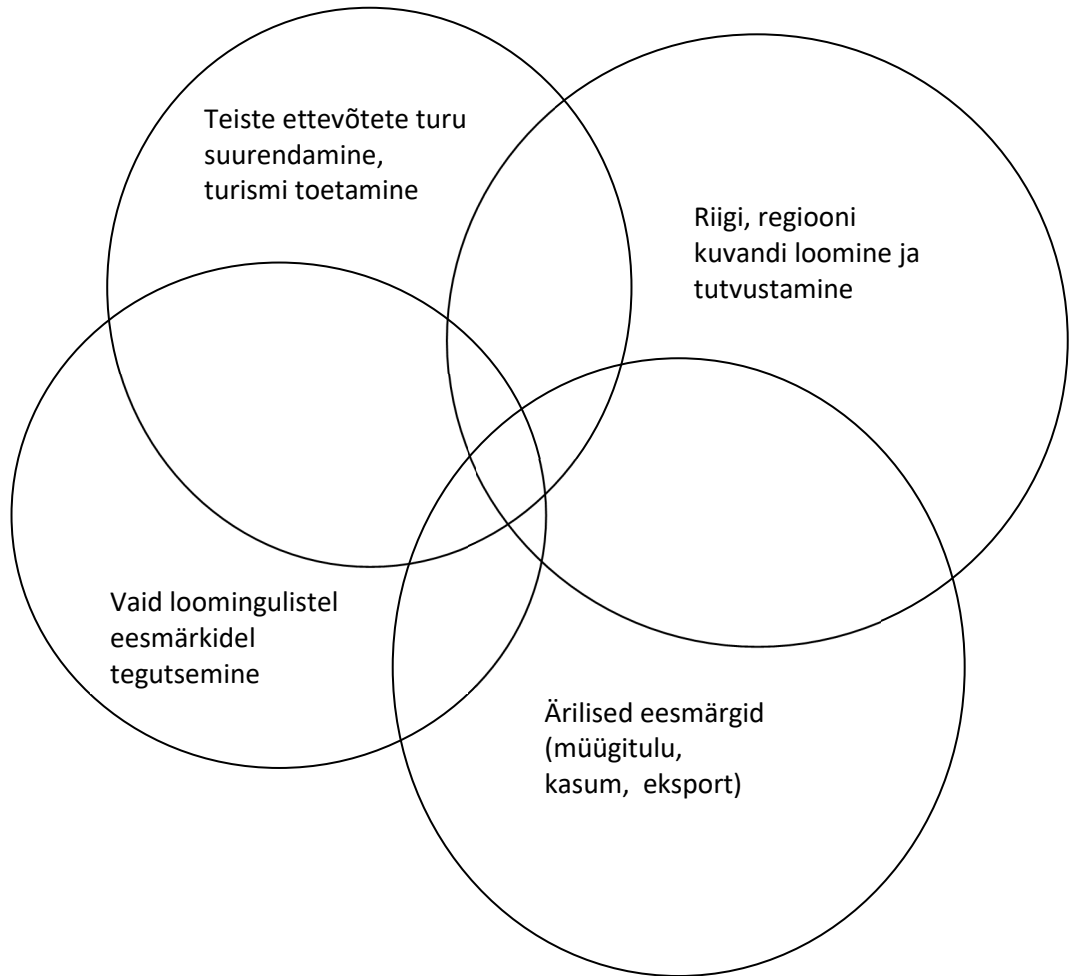
Loomemajanduse valdkondi võib jaotada väga erinevatest aspektidest lähtuvalt.

Ettevõtete ja loomeinimeste tegevuse põhieesmärgist lähtuvalt saab ettevõtted ja asutused jagada majandusmaastikul tinglikult neljaks (vt joonis 1.1):

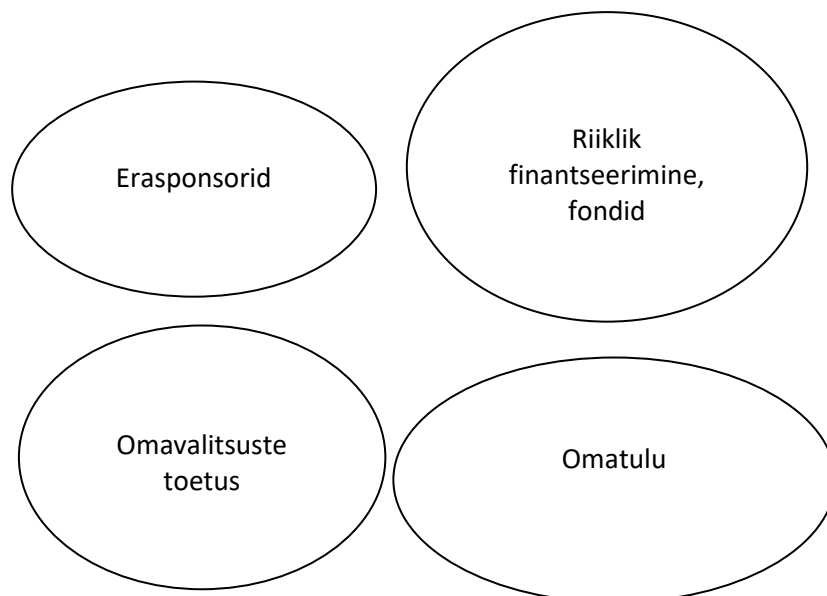
- a. Loomeettevõtted, kellel on selged ärilised eesmärgid (müügitulu, kasum, turuosa). Siin on väga selgeteks näideteks reklaami ja meelelahutustarkvara valdkonnad. Lisaks on äriliste eesmärkidega ka valdkonnad, mis suuresti panustavad regiooni ja avaliku ruumi väljanägemisele, atraktiivsusele (arhitektid) või toodete/teenuste kõrgemale lisandväärtusele ja kasutajamugavusele (disainerid).
- b. Loomeettevõtted/asutused, kes suures osas riikliku või omavalitsuste finantseerimise toel korraldavad kultuuriüritusi, või eksponeerivad meie kultuuri, mis toob riiki või regiooni nii sise- kui välisuriste. Sellega suurenevad regiooni ettevõtete tulud ning paraneb regiooni maine. Siin võib nimetada festivale, kontserte, etendusi, muuseume.
- c. Loomeettevõtted/asutused, kes suurendavad läbi kultuuri regiooni/riigi tuntuks ja toovad nii kaudselt riiki välisinvesteeringuid ja soodustavad rahvusvahelist äri (filmitootjad, muusikud, kirjanikud ja kirjastajad jne).
- d. Loomeinimesed, kellel ei ole ärilisi eesmärke ja kes naudivad loomeprotsessi, tegutsedes vaid loomingulistel eesmärkidel.

Loomemajanduse valdkondi võib jagada ka selle alusel (vt joonis 1.2), kas tegutsetakse peamiselt vabalt kultuuriturult teenitava raha abil või on finantseerijaks riik (koos mitmete fondidega) ja omavalitsused. Nii tegutsevad muuseumid ja raamatukogud suuresti vaid riigi eelarvest eraldatavate summade arvel, teatrite jaoks on riigi eelarvest eraldatavad summad suure osakaaluga. Arhitektuuri valdkond, reklaami-ettevõtted, meelelahutustarkvara valdkond teenivad enamuse müügitulust aga vabalt turult ning riigi tuge ei oota.

Joonis 1.1. Loomettevõtete/asutuste jagunemine tegevuse põhieesmärgi järgi

Joonis 1.2. Loomemajanduse valdkondade tuluaallikad

Loomemajanduse valdkondi saab eristada lisaks veel sellel alusel, kui kesksel kohal on antud valdkonnas loovisik ja kui pikk on väärtusloome ahel loomeinimesest tarbijani. Loomemajanduse ettevõtte on kogum erineva taustaga ja kompetentsidega isikutest. On ilmne, et kõige keskmes on loovisik (kunstnik, kirjanik, autor ja esitaja), kuid loomingu tarbijani viimiseks on vaja paljundajaid, levitajaid, toetavat infrastruktuuri, turundajaid jne. Eri valdkondade väärtusloome ahelad on erineva pikkusega. Nii on kunsti valdkonnas ahel kunstniku ja tarbija vahel lühike ja Eestis on palju vabakutseliste loovisikutena (sh FIE-dena) tegutsevaid kunstnikke. Samas filmiloojate või festivalide puhul räägime suurtest projektipõhistest meeskondadest. Ka kirjanikud vajavad oma loomingu lugejani toomiseks kirjastuste, trükitööstuse ja raamatumüüjate koostööd. Uued digilahendused on loomemajanduse väärtusloomeahelaid siiski tugevalt muutnud. Looming jõuab kiiremini ja paindlikumalt tarbijani (e-poed, muusika ja filmi müügiplatvormid jne).

1.1. EESTI LOOMEMAJANDUSE KAARDISTAMISE EESMÄRGID

Esimest korda kaardistas Eesti Konjunkturiinstituut loomemajandust 2005. aastal Kultuuriministeeriumi, Eesti Kultuurkapitali ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi tellimusel. Üheskoos töötati välja esialgne metoodika, milles lähtuti eelkõige teiste riikide uurimiskogemusest. Järgnevate kaardistuste käigus on metoodikat edasi arendatud, pidades silmas rahvusvahelisi suundumusi loomemajanduses. 2005. aastal teostati loomemajanduse analüüs 2003. aasta seisuga, mis on olnud edasiste kaardistuste lähtepunktiks. Teine ja kolmas Eesti loomemajanduse olukorra analüüs valmis EKI poolt vastavalt 2009. aastal ja 2013. aastal Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse finantseerimisel. Perioodil 2003–2007 arenes loomemajandus kiire majandusarengu taustal ning suurenes ühiskonna ja sektori enda teadlikkus loomemajandusest. Ettevõtlust toetavate riiklike toetusmeetmete all tekkis võimalus esitada taotlusi loomemajanduse ettevõtetel. Perioodil 2007–2011 oli tegemist majanduskriisiga (2008–2009) ja sellest taastumisega. 2018. a valmis neljas kaardistus 2015. aasta statistika põhjal.

Käesolevat viiendat loomemajanduse kaardistust teostas EKI koostöös Kultuuriministeeriumiga. Kaardistuse tellijaks oli EAS ning tellija lähteülesandes tööle püstitatud peaesmärgid olid alljärgnevad:

- kaardistada Eesti loomemajanduse sektori majandusseis, analüüsida sektori olulisust Eesti majanduses ja arengus;
- kirjeldada sektori ja valdkondade arengut ja trende ning loomemajanduse siduvat rolli teadmistepõhise ühiskonna kujundamisel;
- analüüsida riiklike toetusmeetmete mõju sektori arengule;
- analüüsida loomeettevõtjate tulevikuootusi ja ambitsioone.

Uuringu tulemuste põhjal koostatava lõpparuande eesmärgiks on pakkuda avalikkusele ülevaadet kultuuri- ja loomesektori majandusarengu suundadest ja tulevikuväljavaadetest ning sektori ootustest. Riikliku statistika, ettevõtete majandusaruannete analüüsi, täiendavalt kogutud või täpsustatud andmete analüüsi tulemusena tuuakse välja loomesektori osakaal hõives, ettevõtluses, SKP-s jms.

Tuginedes kaardistamisel saadud informatsioonile tehti Eesti loomemajanduse valdkondade SWOT analüüsid ning analüüsiti ka loomemajanduse sektori seoseid teiste majandusharudega Eestis.

Kuna uuring *Eesti loomemajanduse olukorra uuring ja kaardistus* on korduvuuring, siis on selle teostamisel kasutatud maksimaalselt võimalust võrrelda andmeid eelnevate uuringutega. Samas ühiskond areneb kiiresti edasi, täiustuvad nii andmebaasid kui info digitaalse otsimise võimalused. Digilahenduses ja globaliseerumine on muutnud väga kiiresti paljusid valdkondi. Täpsemat infot antud uuringus sisse viidud muudatustest leiab metoodika peatükis.

Antud aruandes kaardistatakse kolmteist loomemajanduse valdkonda ning antakse ülevaade iga valdkonna ülesehitusest ja mahust.

1.2. UURINGU TEOSTAMISE METOODIKA

1.2.1. Uuringu teostamise etapid

Uuringu teostamine koosnes mitmest tööetapist:

1. loomemajanduse kaardistamise rahvusvahelise metoodika ja selle arengutega ning viimastel aastatel teostatud loomemajanduse uuringutega tutvumine;
2. Eesti loomemajanduse kaardistamise metoodika edasiarendamine;
3. Äriregistri ja muude andmeallikate informatsiooni kogumine, tellimine, töötlus ja analüüs;
4. ekspertidelt intervjuude käigus andmete kogumine, töötlus ja analüüs;
5. loomeettevõtete/asutuste juhtidelt veebipõhise küsitluse käigus informatsiooni kogumine, töötlus ja analüüs;
6. valdkondade ja valdkonnaüleste tugistruktuuride juhtidelt veebipõhise küsitluse käigus informatsiooni kogumine, töötlus ja analüüs;
7. uuringuaruande kirjutamine;
8. valdkondlike ekspertide kaasamine valminud uuringu esialgse aruande täiendamisse, vajadusel nõupidamiste läbiviimine ja aruande täiendamine vastavalt ekspertidelt laekunud informatsioonile;

Loomemajanduse kaardistamise rahvusvahelise metoodika ja selle arengutega ning viimastel aastatel teostatud loomemajanduse uuringutega tutvumine.

Kultuuri ja loomingut kirjeldatakse ja mõõdetakse enamasti kunsti, esteetika ja konkreetse loomeala terminites. Loomemajanduse majanduslik kaardistamine lähtub sellest, et looming on majandusele oluline lisandväärtuste andja. Loomemajandust on eraldi sektorina välja toodud ja mõõdetud nüüdseks üle 30 aasta. Teadusel ja innovatsioonil põhinevat majandust peetakse Euroopa Liidu poliitikadokumentides konkurentsivõime ja kasvu aluseks. Pidev toote- ja teenuste arendus eeldab loomeinimeste paremat kaasamist ettevõtlusesse.

Käesolev loomemajanduse analüüs on teostatud selliselt, et ülevaade oleks võrreldav teiste riikide olukorraga ning tagaks võrdlusvõimaluse alates 2003. aastast. Enne uuringu koostamist tutvuti rahvusvahelise loomemajanduse analüüsi metoodika arengutega⁴. Rahvusvahelised loomemajanduse kaardistused analüüsivad sektori ettevõtete ja töötajate arve ning müügitulu (kogutulu), mis pannakse laiemasse riigi majanduse konteksti. Käesolev loomemajanduse kaardistus võttis eesmärgiks samasuguse statistilise informatsiooni kogumise. Majandusandmete puudumisel tuginetakse valdkonna ekspertide kaudsetele hinnangutele.

Riigiti on loomemajanduse sektori ja valdkondade defineerimine siiski väga erinev ja sõltub traditsioonidest ja kultuurikontekstist. Esimene Eesti loomemajanduse uuring võttis aluseks Suurbritannia loome-

---

⁴ Cultural times. The first global map of cultural and creative industries, December 2015, EY, http://www.worldcreative.org/wp-content/uploads/2015/12/EYCulturalTimes2015_Download.pdf

Mapping the Creative industries: a toolkit, Creative and Cultural Economy series /2, British Council.

https://creativeeconomy.britishcouncil.org/media/uploads/files/English_mapping_the_creative_industries_a_toolkit_2-2.pdf

Mauri, C. A., Vlegels, J., Lucy, A., Lazzaro, E., Ysebaert, W. (2017) The Cultural and Creative Economy in the Brussels-Capital Region. Brussels: VUB. http://www.vub.ac.be/sites/vub/files/the_cultural_and_creative_economy_in_the_brussels-capital_region1.pdf

New and changing Dynamics. How the global creative economy is evolving, 2017, British Council.

https://creativeeconomy.britishcouncil.org/media/resources/BC_CE_New_and_Changing_Dynamics_2017.pdf

majanduse definitsiooni ja metoodika. Teistmoodi on lähenenud Taani, kelle elamusmajanduse uuringud kaasavad lõbustuspargid ja muud sihtkohad, sündmused (konverentsid, messid, näitused, muuseumid, botaanika- ja loomaaiad), gastronoomia ja ööelu, majutuse ja turismibürood, spordi ja vaba aja. Läti loomemajanduse ülevaated sisaldavad kultuurilist õppetegevust, vaba aega, meelelahutust ja muid kultuurisündmusi ning Leedu kaardistused õppetegevust, botaanika- ja loomaaedadeid, reisibüroosid ja reisikorraldajaid. Belgias on oluline antikvariaatide tegevusega seonduv. Arenenud riigid püüavad saada läbi kaardistamiste terviklikku ülevaadet loomemajanduse majanduslikust tähtsusest, mõjust teistele majandussektoritele ning sektori positsioonist Euroopa Liidu riikide kontekstis, kuid riikidevahelisi loomemajanduse mõiste laiuse erinevust arvestades tuleb rahvusvahelistesse võrdlustesse suhtuda suure ettevaatusega.

Loomemajanduse valdkondi võib jaotada mitmeti. 2006. aastal viis Euroopa Komisjon läbi ulatusliku uuringu⁵, kus loomemajanduse valdkonnad jaotati järgnevalt: tuumik kultuurivaldkonnad, kultuuri-tööstuse valdkonnad ja loovtööstuse valdkonnad. Loomemajanduse tuumiku moodustavad kultuuri-tooted, mille tarbimine toimub kohapeal, st inimene läheb nt teatrisse, galeriisse, muuseumisse või raamatukogusse. Tuumik kultuurivaldkondade ümber on kultuuri-tööstuse valdkonnad, kus on potentsiaal masstootmiseks ja ekspordiks, näiteks helisalvestised, arvutimängud, filmi ja videote DVD-d, raamatud jne. Kolmas ring on loovtööstus, mille väljund on funktsionaalne ja ammutab elemente kahest eelnevast ringist. Siia kuuluvad reklaami-, arhitektuuri- ja disainiettevõteted, kus loovisikute panus on oluline teenuse või toote kujundamisel.

Toodud jaotus on siiski tinglik, sest tänapäeval on loominguga edastamise võimalused avardunud olulisel määral, mitmeid lisavõimalusi pakuvad veebiplatvormid, näiteks võib kinosaaalis või telekomi vahendusel kodus nautida maailma tipplavastusi. Suured meediamajad jaotuvad väga mitme valdkonna vahel. Raske on piire tõmmata kunsti, disaini ja käsitöö vahele. Telekomist on saanud oluline audiovisuaalse kunsti ja muusika vahendaja. Ringhääling teeb tihedat koostööd audiovisuaalse sektoriga ja ringhäälingu ettevõtetes sageli polegi enam loovisikuid vaid reklaami müüjad ja programmide sisseostjad jne. Arvestades tänapäeva väga kiiret arenevast loomemajanduse mõistet, on EKI käsitlenud 13 valdkonda eraldi ja iga antud töö kasutaja võib teha loominguliselt just selliseid grupeerimisi, mida peab vajalikuks. Ilmselt on tulevikus vajalik osa valdkondi ühendada ja osa loomemajanduse alt välja arvata.

Eesti loomemajanduse kaardistamise metoodika edasiarendamine

Selleks, et tagada andmete ülevaatlikkus ja võrdlusvõimalus alates 2003. aastast, põhineb uurimis-metoodika eelkõige varem läbiviidud uuringute metoodikal ja andmeallikatel. Metoodikat on aastate jooksul täiustatud vastavalt rahvusvahelistele arengusuundadele. Tuginedes varasemate kaardistuste käigus saadud kogemustele ning teades andmete kättesaadavusest tulenevaid piiranguid, töötati välja iga loomemajanduse valdkonna jaoks oma spetsiifiline uurimismetoodika, mis tulenes antud valdkonna eripärast. Vajaduse selle järele tingis peamiselt asjaolu, et riiklik statistika ei paku jätkuvalt piisavalt vajalikku informatsiooni.

Töös eristati valdkonna tuumikalasid ning sidusalasid, mis teenindavad tuumikalasid ning edastavad neid laiemale üldsusele. Sidusvaldkond on defineeritav kui majandusvaldkond, mis paikneb kultuuri- ja loome-protsesside väärtusahelas loomise, tootmise, levitamise ja vahendamise ning kättesaadavaks tegemise lülides ning milles peamine lisandväärtust loov sisend tuleb loomemajanduse valdkondadest. Sellist

---

⁵ The Economy of Culture in Europe: Study prepared for the European Commission, 2006, KEA European Affairs, http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf

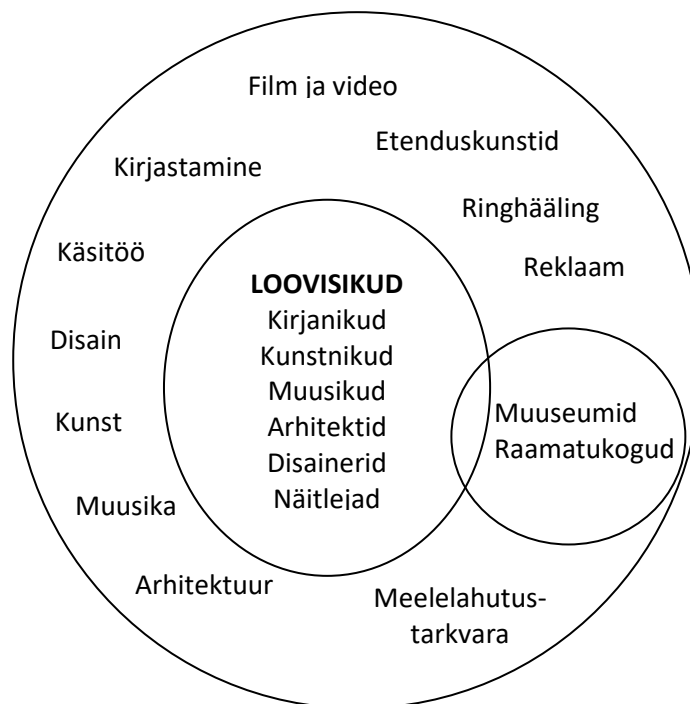
põhimõtet on töös arvestatud viies valdkonnas – arhitektuur on tuumikala ja ehituslik insener-tehniline projekteerimine selle sidusala; samamoodi on kirjastamine tuumikala ja trükindus selle sidusala, kunsti valdkonnas on kunstitarvete jaemüüki, kunstiteoste raamimist, restaureerimist ning produktsiooni käsitletud sidusaladena ning muusika puhul moodustavad tuumiku autorid, esitajad, fonogrammitootjad, kontserdi- ja festivalikorraldajad ning seotud tegevusaladeks on muusikariistade tootjad ja müüjad, helisalvestiste paljundajad ja müüjad ning kontserdi korraldust abistavad tegevused; uue kiiresti kasvava valdkonnana on sidusalad välja toodud ka meelelahutustarkvara puhul (s.o teenuste osutajad mängude arendajatele ning importijad, lokaliseerijad).

Käesolev uuring kaardistab eelmise uuringuga sarnaselt kolmteist loomemajanduse valdkonda (trükitähtedes):

VALDKOND	ALAVALKOND
ARHITEKTUUR	<ul style="list-style-type: none"> • arhitektuur • sisearhitektuur • maastikuarhitektuur • ehituslik insener-tehniline projekteerimine (sidustegevusala)
Audiovisuaalvaldkond	<ul style="list-style-type: none"> • FILM JA VIDEO • RINGHÄÄLING
DISAIN	<ul style="list-style-type: none"> • toote- ja unikaaldisain
ETENDUSKUNSTID	<ul style="list-style-type: none"> • teater • tants • festivalid
KIRJASTAMINE	<ul style="list-style-type: none"> • kirjastamine • trükindus (sidustegevusala)
Kultuuripärand	<ul style="list-style-type: none"> • KÄSITÖÖ • MUUSEUMID • RAAMATUKOGUD
KUNST	<ul style="list-style-type: none"> • kujutav kunst • kunstitarvete jaemüük, kunstiteoste raamimine, restaureerimine, produktsioon (sidustegevusalad)
MEELELAHUTUSTARKVARA	<ul style="list-style-type: none"> • mobiili-, <i>online</i>-, arvuti- ja konsoolimängud • teenuste osutajad mängude arendajatele, importijad, lokaliseerijad (sidustegevusalad)
MUUSIKA	<ul style="list-style-type: none"> • autorid ja esitajad • tootmine • elav esitus • erakoolid, muusikariistade valmistamine ja müük, salvestiste paljundus ja müük, kontserdikorralduse abitegevused (sidustegevusalad)
REKLAAM	<ul style="list-style-type: none"> • reklaamindus • meediavahendus

Loomemajanduse keskmeks on loovisikud (vt joonis 1.3), st kirjanikud, muusikud, kunstnikud, disainerid, käsitöölised, arhitektid, näitlejad, tantsijad jt. Siinkohal on tegemist nii-öelda avatud loendiga, kuna loovisikute nimekiri on oluliselt pikem. Autoriõiguse seaduse tähenduses on loovisik autor või esitaja ning loovisikute ja loomeliitude seadus sätestab, et loovisik tegutseb järgmisel loomealal: arhitektuur, audiovisuaalne kunst, disain, etenduskunst, helikunst, kirjandus, kujutav kunst või stsenograafia. Loovisikud on iseendale tööandjaks või töötavad loomeettevõtetes ja muudes majandussektorites (nt infotehnoloogia, kaubandus, tööstus), kus panustavad läbi arendustegevuse, brändi loomise või disaini kõrgema majandusliku lisandväärtuse loomisesse. Loomeettevõtete kõrval on loomemajanduse sidusalad, kus ettevõtted on keskendunud loometöötajatele vajalike töövahendite tootmisele ja nendele teenuste pakkumisele (nt muusikainstrumentide tootjad, pildiraamide tootjad, piltide raamijad) ja loomingu paljundamisele ning müügile (nt trükitööstus, helisalvestiste tootjad). Muuseumid ja raamatukogud on eripärased loomemajanduse valdkonnad, seal tegeletakse loomingu säilitamise, eksponeerimise ja kasutusse andmisega ning neid valdkondi ei saa analüüsida tavapärase majandusanalüüsi meetoditega.

Joonis 1.3. Loomemajanduse tuumik ja sellest sõltuvad valdkonnad

Erinevaid loomemajanduse valdkondi iseloomustab üha süvenev globaliseerumine, interdistsiplinaarsus ja jätkuv integreerumine teiste kultuuri- ja majandusvaldkondadega. Seejuures on tekkinud ka valdkonnaüleseid kontserne (ringhäälingu, audiovisuaali, kirjastamise ja reklaami osas). Toodust tulenevalt on kaardistusel aina raskem valdkondi konkreetselt piiritleda. Valdkondade vaheline piirjoon on ka aja jooksul muutuv, näiteks on lähedastes seostes kunst, disain ja käsitöö, kuid kunst läheneb üha enam ka teistele valdkondadele (kasutades sisendina nt filmi ja videot, etenduskunste, muusikat ning olles vastupidi ka ise neile sisendiks), disain on omakorda seotud sisearhitektuuriga, audiovisuaalvaldkonnas on tihedalt põimunud filmi ja video ning ringhäälingu ettevõtted, läbi reklaami vahendamise meedias on ringhääling ja kirjastamine omakorda tihedalt läbi põimunud reklaami valdkonnaga, viimane on üha enam seotud ka graafilise disainiga, muusika ja etenduskunstide valdkondade vahele piiri tõmbamine on ajas aina keerulisem jne. Siiski on loomemajanduse ettevõtted püüdnud kaardistusel jaotada lähtuvalt põhitegevusalast eri valdkondadesse.

Käesoleva uuringu ja kaardistamise käigus koostas EKI ülevaate sektoritest, millel on loomemajanduse valdkondadega (sh sidusvaldkondadega) kõige suurem seos või ühisosa.

Ühisosa ja seoseid saab mõõta:

- kvalitatiivselt (läbi eksperthinnangute);
- kvantitatiivselt (läbi realselt majandusse lisanduva tulu ja töökohtade).

Koostöö ja seoste tugevust loomemajanduse sektorite vahel ning teiste majandusharudega iseloomustavad ka joonised iga valdkonna organisatsiooni ja poliitika alapeatükis.

Kvantitatiivsete hinnangute läbi saab koostööd iseloomustada eelkõige mingi konkreetse kultuuri-sündmuse majanduslikku mõju analüüsid. EKI on alates 2010. aastast koostanud väga mitmeid majandusliku mõju uuringuid ja töötanud välja ka selleks vajaliku meetodika.

Nii võiks nimetada järgnevaid uuringuid:

- Kultuuri- ja spordisündmuste regionaalse majandusliku mõju hindamine ja analüüs – Viljandi Kitarrifestival (EKI 2010);
- Eestis toimuvate kultuuri- ja spordisündmuste regionaalse majandusliku mõju hindamine ning analüüs (EKI 2012): Otepää maailmakarika etapp, Tartu Maraton, Pärnu Jäähfestival, Jõhvi Balletifestival, Ruila Kevadtuur, Punk Laulupidu, Naiste Tantsupidu, Rabarock, Suure-Jaani Muusikafestival, Sõru Jazz, Muhu Tulevikumuusika Festival “Juu Jääh”, Saaremaa Ooperipäevad, Folkloorifestival Europeade, Viljandi Pärimusmuusika Festival, Põlva jalgpalliturniir Lootosspring, Leigo Järvemuusika, Viru Folk, Narva Energiajooks, Augustibluus, Saaremaa Ralli;
- Regionaalse majandusliku mõju uuring: Maamess 20.–22.04.2017 (EKI 2017);
- Pimedate Ööde Filmifestivali 17.11–03.12.2017 majandusliku mõju hinnang (EKI 2017).
- Tallinn Music Week majanduslik mõju 2–8.04.2018 (EKI 2018).
- Koorimuusika festivali Euroopa Cantat XX majandusliku mõju hinnang (EKI 2018).
- Viljandi Pärimusmuusika festivali (25–28. juuli 2019) rahulolu ja majandusliku mõju hinnang (EKI 2019).

Nende valdkondade kohta, kus loomemajandus on tihedalt muude sektoritega kokku kasvanud (disain ja tööstus, disain ja teenindus, arhitektuur ja ehitus, reklaam ja tööstus/kaubandus jne) on kvantitatiivset mõju raske eraldi välja tuua, sest reaalsektor ei saa tänapäeval üldse edukalt tegutseda, kui ta loomemajanduse sisendit ei kasuta. Ka rahvusvaheliselt käsitletakse uuringutes ikkagi loomemajanduse valdkondade iseloomustamiseks eelkõige valdkonna enda ettevõtete majandustulemusi.

Riikliku statistilise, Äriregistri ja muude andmeallikate informatsiooni kogumine, tellimine, töötlus ja analüüs

Eesti loomemajanduse kaardistamisel võeti majandusinfo kogumisel aluseks Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator (EMTAK 2008), mis on rahvusvaheliselt ühtlustatud majanduse tegevusalade klassifikaatori⁶ NACE Eesti versioon. Uurimus annab majandus-statistilise ülevaate Eesti loomemajanduse valdkondade mahust 2019. aastal, trendidest perioodil 2015–2019 (kuna loomemajandust kaardistatakse 4-aastase intervalliga) ja loomemajanduse olulisusest Eesti majanduses. Majanduslike näitajadena kasutati valdkonnas töötavate inimeste arvu, ettevõtete ja mittetulunduslike ühingute arvu, müügitulu (kogutulu), puhaskasumit (tulemit), eksporditulu, tööjõukulusid. Tööjõukulusid ja kasumit analüüsiti antud kaardistuses esmakordselt ja see informatsioon võimaldas ka täpsemalt arvutada loomemajanduse

⁶ Euroopa Ühenduse majanduse tegevusalade klassifikaator (*Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne – NACE*)

sektoris toodetavat lisandväärtust. Riikliku ettevõtete majandusstatistika analüüsi tulemusena toodi välja loomesektori osakaal hõivest, ettevõtlusest, SKP-st jms.

Füüsilisest isikust ettevõtjad on arvesse võetud töötajate arvu ja tulude näitajates tuginedes SA andmetele. Ka mittetulundusühingud ja sihtasutused esitavad Äriregistrile majandusaasta aruande ning ülevaade nende majandusnäitajatest on aastatega oluliselt paranenud. Valdkondade koondnäitajad sisaldavad mittetulundusühingute ja sihtasutuste arvu, nende töötajate arvu ning tulusid ja tulemit.

Probleemiks on vabakutseliste loovisikute kohta majandusinformatsiooni saamine. Kahjuks nende tuludest ei ole ülevaadet. Kasutada on vaid loomeliitulede ja loovisikute määratud toetuste summad, kuid seda ei saa käsitleda müügituluna, vaid pigem avaliku sektori toetusena.

Riikliku statistika peamiste allikatena kasutati Statistikaameti ja Äriregistri andmebaase, lisaandmeallikatena kaasati Kultuuriministeerium, loomeliidud ning vajadusel muud statistikat omavad asutused. Andmeallikad on kirjeldatud järgmises alapeatükis ja valdkondlikes ülevaadetes.

Ekspertidelt intervjuude käigus andmete kogumine, töötlus, analüüs

Ekspertidelt oli intervjuude (ka kirjalike) käigus andmete kogumine vajalik seetõttu, et statistiline andmestik ei võimaldanud saada kogu analüüsiks vajalikku informatsiooni. Otseste majandusandmete puudumisel püüti neid ekspertide hinnangute korrast tuletada kaudsetest andmetest (nt käsitöö valdkond ei kuulu EMTAK-s eraldi ühegi koodi alla; muusika valdkond on aga registreerunud paljude EMTAK koodide alla, sh teiste majandussektorite omadesse; disaini EMTAK koodi on registreerinud paljud ettevõtted, kellel seos disainiga puudub; sama esineb kunsti valdkonnas. Ekspertideks olid 13 valdkonna loomeetevõtjate/asutuste ja organisatsioonide (liidud, arenduskeskused, ülikoolid jne) esindajad, kellega suheldi kohtumistel, telefoni ja e-posti teel. Ekspertid andsid väärtuslikku sisulist informatsiooni andmete tõlgendamise ja laiemalt valdkonna toimimise kohta.

Disainiga haakuvate majandussektorite ekspertidelt (rõivatööstus, mööblitööstus, pakenditööstus jne) andmete kogumine, töötlus ja analüüs

Eesti reaalmajandusse saab loomemajanduse valdkondadest anda suurima lisandväärtuse kasvu disain. Sellekohane statistika puudub, kuivõrd on disainerid teiste majandussektorite töötajateks. Eelnevalt tulenevalt lülitati disaini valdkonna kaardistusse ka haakuvate majandussektorite ekspertidelt saadud andmed ja hinnangud.

Sisendina loomemajanduse kaardistuse disaini valdkonda koguti teiste majandussektorite⁷ ekspertidelt infot järgmiste probleemide kohta:

- kuivõrd rakendatakse loomesektori sisendit;
- kas loomemajanduse spetsialistid on tööl oma firmas või tellitakse töö väljast;
- kas palgatakse Eesti või välismaa loomeinimesi (miks);
- kui ei kasutata loomesektori sisendit, siis miks;
- ettepanekud loomeetevõtete ja muude sektorite paremaks koostööks.

---

⁷ Kuna andmeid kasutati disaini valdkonna kaardistamisel, siis olid vastavate sektorite valiku aluseks disaini valdkonna eelnevate kaardistuste andmed ning valdkonna ekspertide hinnangud.

Andmeid ja hinnanguid küsiti e-posti ning telefoniintervjuude teel 50 ettevõttelt (rõivatööstus, mööblitööstus, pakenditööstus jne), vastas 30 ettevõtet.

Loomeettevõtete/asutuste juhtidelt küsitluse käigus informatsiooni kogumine, töötlus, analüüs

EKI viis antud uuringu käigus teist korda (esmakordselt toimus küsitlus 2018. aastal) läbi veebipõhise ulatusliku loomeettevõtete/asutuste juhtide küsitluse. Valimi moodustasid 11 valdkonna (välja jäeti raamatukogud ja muuseumid) suurimad (tulu alusel) ettevõtted ja mittetulunduslikud ühingud, kelle tegevus on valdkondade käekäigu juures määrava tähtsusega. Küsitlusele vastas 159 juhti. Küsitluses koguti infot riigi toetusmeetmete kasutamise kohta, analüüsiti tegevust takistavaid tegureid ja tulevikuplaane, siseriikliku ja rahvusvahelise nõudluse mahtu, valdkondade tugevusi, nõrkusi, arenguvõimalusi, takistusi (küsitluse ankeet koos küsitlustulemustega on toodud lisas 1.1, tulemusi on analüüsitud käesolevas peatükis valdkonnaüleselt ekspordi ja toetuste mõju osas ning valdkondlikes peatükkides on ettevõtete/asutuste hinnanguid arvestatud SWOT-i ja arengusuundade koostamisel). EKI viis küsitluse läbi 2021. aasta oktoobris-novembris. Analoogne küsitlus toimus ka 2018. aastal kaardistamise käigus ja nii saab võrrelda ka probleemide muutumist ajas.

Valdkondade ja valdkonnaüleste tugistruktuuride juhtidelt küsitluse käigus informatsiooni kogumine, töötlus, analüüs

EKI viis antud uuringu käigus läbi veebipõhise valdkondade ja valdkonnaüleste tugistruktuuride (arenduskeskused, inkubaatorid jne) juhtide küsitluse. Küsitlusele vastas 9 tugiüksust. Küsitluse fookus oli suunatud saadud riikliku toe ning tugiüksuste tegevuse mõju hindamisele, arengut pärssivate tegurite, tulevikuplaanide ja tugistruktuuride ning valdkondade toetamise ootuste väljaselgitamisele, kuid uuriti ka tugiüksuste koostööd erinevate riiklike ja erasektori partneritega ning valdkondade tugevusi, nõrkusi, arenguvõimalusi, takistusi (küsitluse ankeet koos küsitlustulemustega on toodud lisas 1.2, tulemusi on analüüsitud käesolevas peatükis valdkonnaüleselt toetuste mõju osas ning valdkondlikes peatükkides on tugiüksuste hinnanguid arvestatud SWOT-i ja arengusuundade koostamisel). EKI viis küsitluse läbi 2021. a oktoobris ja analoogne küsitlus viidi läbi ka 2018. aastal.

Uuringuaruande kirjutamine

Olemasolevale statistilise informatsioonile ja ekspertide hinnangutele tuginedes koostati iga valdkonna uuringuaruande esialgne versioon. Lisaks hetkeolukorra kaardistusele analüüsiti trende loomemajanduse arengu kohta aastatel 2015–2019, seoseid teiste loomevaldkondadega ja majandusharudega ning kajastati kogu sektori olulisust tööhõives ja Eesti sotsiaalmajanduslikus arengus. Uuringus anti statistiline ülevaade valdkondade hariduse olukorrast viimastel aastatel, kasutades alusmaterjalina varasemaid kaardistamisi, Haridus- ja Teadusministeeriumi andmebaasi HaridusSilm, toodi välja valdkondade sisemised tugevused, nõrkused, väliskeskonnast tulenevad arenguvõimalused ja takistused (nn SWOT analüüs). Kirjeldati võimalikke arenguprognose lähiaastateks ja valdkondade organiseeritust ning finantseerimise süsteemi.

Uuringuaruanne annab iga valdkonna kohta informatsiooni järgnevast:

1. PAKKUMINE

- Ettevõtete ja mittetulunduslike ühingute arv
- Töötajate arv
- Valdkonna kogutulu

- Lisandväärtus töötaja kohta
  - Tulu ettevõtte/asutuse ning töötaja kohta
  - Ekspordi maht
  - Juhtivad ettevõtted valdkonnas
2. NÕUDLUS (TARBIMINE)
- Siseturu tarbimismaht
  - Avaliku sektori huvid
3. ORGANISATSIOON JA FINANTSEERIMINE
- Finantseerimine (riiklikud toetusmeetmed, kohalikud omavalitsused jne)
  - Toetuste osakaal tulus
  - Organiseeritus (liidud, arenduskeskused, ühendused, nende liikmete arv)
  - Seosed teiste majandusharude ja tegevusvaldkondadega
  - Seosed teiste loomemajanduse valdkondadega
4. HARIDUS
- Haridusvõrk
  - Koolide lõpetanute arv (s.o potentsiaalne loomeinimeste hulk)
5. TUGEVUSED, NÕRKUSED, ARENGUVÕIMALUSED JA TAKISTUSED
6. ARENGUPROGNOOS

Valdkondlike aruelude korraldamine ja uuringuaruande täiendamine vastavalt ekspertidelt laekunud täiendustele

Valdkondlikud arutelud korraldati eesmärgiga saada ekspertidelt tagasisidet uuringu esialgne versiooni kohta. Uuring saadeti igas valdkonnas rühmale ekspertidele ja paluti neil sellega tutvuda. Tööle laekus e-posti teel palju asjalikke täiendusi. Nendes valdkondades, kus valdkonna esindajatel oli huvi arutada teemasid veel ühiselt, viidi läbi nõupidamine. Huvi selliste ühiste nõupidamiste vastu oli enamikus valdkondades madal, sest ettevõtjad on sageli konkurendid (meediamajad, reklaamibürood jne) ja aruelud oleks kujunenud rohkem formaalseks.

1.2.2. Andmeallikad

Loomemajanduse uuringu vajaduse tingib regulaarse riikliku statistika puudumine antud valdkonnas, eriti puudutab see loomeettevõtete majandusnäitajaid. Kõigi valdkondade kohta kogus EKI andmeid alljärgnevalt loetletud allikatest. Paljudes valdkondades kasutati teisi valdkonnaspetsiifilisi andmeallikaid, neile on viidatud valdkondlikes ülevaadetes.

1. ETTEVÕTLUSE MAJANDUSNÄITAJAD

1.1. Äriregistri andmed

Äriregistri andmed tuginevad ettevõtete majandusaasta aruannetele. Küllaltki oluline osa tegevusest toimub mõnes loomemajanduse valdkonnas mittetulundusühingute kaudu, kellel on samuti kohustus esitada Äriregistrile majandusaasta aruanne, mis võimaldab koguda andmeid nende arvu, hõivatute ja tulu kohta. Andmed ettevõtlustulu kohta esitavad FIE-d Maksu- ja Tolliametile, kes edastab need Statistikaametile. Äriregistri andmebaas on teinud positiivse arengu ja üksikpäringutega saab palju

täiendavat informatsiooni. Nii saab e-registrist leida firma nime järgi firma omaniku ja siis juba Google otsingumootoriga leida täiendavat informatsiooni ettevõtte tegevuse kohta. Selline täppisotsing oli vajalik nii muusikute, disainerite kui kunstnike puhul, sest EMTAK-i kood on nendes valdkondades väga „loominguliselt“ kasutatav ja tegelikkus ei vasta koodile.

Paljudel ettevõtetel on oma põhitegevuse kõrval veel teisi tegevusalasid. Kaardistamisel on ettevõteted liigitatud vastavasse loomemajanduse valdkonda oma põhitegevusala järgi. Kui sektori juhtivate ettevõtete puhul oli teada, et loometegevus moodustab ainult osa nende müügituludest, siis võeti arvesse ainult loometegevuse müügitulu.

Ülevaate koostamisel võeti aluseks Eesti tegevusalade klassifikaator (EMTAK 2008), mille järgi on ettevõtted kodeeritud 5-kohalise EMTAK 2008 koodi järgi. Praktikas ei kontrollita Äriregistri poolt EMTAK koodi vastavust ettevõtte tegelikule profiilile, mistõttu on tegevusvaldkonna määramine ainult koodi põhjal ebatäpne. On ettevõtteid, mis on registreeritud koodide all, kuid tegelikult valdkonnaga seost ei oma, ja on ettevõtteid, mis kasutavad valdkonna koodide asemel teisi valdkondi kirjeldavaid koode. Seega ainult tegevusalade klassifikaatorile tuginemine ei anna objektiivset pilti loomemajandusest. Selleks, et kirjeldada hetkeolukorda, tuli EKI-l andmeid suures mahus puhastada ja täiendada. Kõige enam vajab andmete täiendamist ja kontrolli muusika, kunsti ning käsitöö valdkond. Kokku laekus Äriregistrist loomingulist tegevust peegeldavate EMTAK koodide all teavet üle 27 tuhande ettevõtte ja MTÜ kohta, peale kontrolli ja andmete puhastamist jäi neist järgi ligikaudu 10 tuhat.

1.2. Statistikaameti ettevõtlus- ja väliskaubandusstatistika

Statistikaameti ettevõtlusstatistika üldkogumi moodustavad äriühingud, mis on kantud Äriregistri andmebaasi alusel moodustatud majanduslikult aktiivsete ettevõtete nimekirja ehk statistilisse profiili. Valikuuringuga kogutud andmed laiendatakse üldkogumile. Valim kaasab kõik riigi ja kohaliku omavalitsuse äriühingud, erasektoris 20 ja enama hõivatuga äriühingud ning väikeettevõtete (1–19 hõivatut) hulgast tehakse tegevusalade ja hõivatute gruppide kaupa lihtne juhuslik valik. Loomemajanduse ettevõtted on valdavalt väikesed ja kaasatud juhuvaliku meetodil.

2. STATISTIKAAMETI LEIBKONDADE KULUTUSTE UURINGUD

Statistikaamet korraldas regulaarseid leibkonnauuringuid (sealhulgas leibkonna kulutuste kohta) aastatel 1995–2007 ja sellega alustati taas 2010. aastal. Uuringute valimi aluseks on kõik Eestis alaliselt elavad leibkonnad ja inimesed. Kokku küsitletakse ligikaudu 1% rahvastikust, kelle tulemusi laiendatakse kogu elanikkonnale. Uuring toob välja leibkonna kulutused kultuurile, vaba aja kaupadele ja teenustele.

3. STATISTIKAAMETI KULTUURIVALDKONNA STATISTIKA

Statistikaameti kultuurivaldkondade statistika hõlmab järgnevat loomemajanduse valdkondi: film, muuseumid, muusika, raamatukogud, rahvakultuur, ringhääling, teater ja trükitoodang. Lisaks analüüsitakse kultuurielus osalemise uuringu raames vähemalt 15 aastaste inimeste kultuuri tarbimist uuringule eelnenud 12 kuu jooksul.

4. KULTUURIMINISTEERIUMI ANDMED

Antud uuringu koostamise käigus tehti koostööd Kultuuriministeeriumi vastavate valdkondade nõunikega, keda täname igakülgse abi ja saadud infomaterjalide eest. Eriline tänu kuulub Anu-Maaja Pallokile ja Karl Viilmannile, kes aitasid igati Kultuuriministeeriumi andmete osas.

5. HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUMI ANDMED: andmebaas HaridusSilm

HaridusSilm on Eesti haridussüsteemi riiklik andmebaas, mis kogub haridusinformatsiooni. Andmebaasile tuginedes koostati statistiline ülevaade hariduse olukorrast loomemajanduse valdkonnas, sealhulgas kirjeldati haridusvõrk, õpetatavad erialad ja kutse- ning kõrgkoolide lõpetanute arvud.

6. ETTEVÕTLUSE ARENDAMISE SIHTASUTUSE ANDMED

EAS-i andmetele tuginedes anti ülevaade loomemajanduse tugistruktuuride ja loomeettevõtete toetustest. Uuringu üheks eesmärgiks oli anda ülevaade loomemajanduses tegutsejate hinnangutest EAS-i poolt käivitatud ettevõtlust ning loomemajandust toetavatele meetmetele.

7. EESTI KULTUURKAPITALI ANDMED

Eesti Kultuurkapitali eraldised sihtkapitalide, nõukogu ning ekspertgruppide löikes olid oluliseks sisendiks paljude valdkondade finantseerimismudelitesse.

8. EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU ANDMED

Eesti Rahvusraamatukogu statistilised andmed raamatukogude ja rahvusbibliograafia kohta aitasid koostada ülevaadet raamatukogude, kirjastamise ja muusika valdkonnast.

9. EESTI RAHVAKULTUURI KESKUSE ANDMED

Eesti Rahvakultuuri Keskus vahendab erinevaid riiklikke toetusmeetmeid ja programme kultuuri edendamiseks ning andmed eraldatud toetuste kohta olid oluliseks sisendiks mitme valdkonna finantseerimismudelite koostamisel.

10. RAHANDUSMINISTEERIUMI INFORMATSIOON

Rahandusministeeriumi koduleheküljel on avalik teave riigi ja kohalike omavalitsuste eelarvete ja nende täitmise kohta. Kasutusel oli ka ministeeriumi korraldusasutuse avalik veebilehekülg *struktuurifondid.ee*.

11. KOHALIKE OMAVALITSUSTE EELARVED

Kohalike omavalitsuste eelarved ning reservfondide dokumentatsioon oli sisendiks kohalike omavalitsuste loomemajanduse alaste tegevuste väljaselgitamisel ning finantseerimise analüüsis.

12. LOOMELIITUDE JA TEISTE ÜHENDUSTE (sh tugistruktuuride) ANDMED

Uuringu käigus suheldi paljude loomeliitude, ühenduste, sihtasutuste jt esindajatega, keda tänane igakülgse abi ja info jagamise eest.

13. MAJANDUSTEGEVUSE REGISTER

Majandustegevuse register (MTR) koondab ühte kohta erinõuetega tegevusalasid ning muudab ettevõtjate tausta kontrollimise lihtsamaks. MTR-i on koondatud ka valdkondi, mis varem olid eriseadustega reguleeritud, kuid milles tegutsevate ettevõtjate andmed ei olnud keskselt koondatud.

14. SIHTASUTUS KUTSEKODA

SA Kutsekoda avalik andmebaas (kutseregister) sisaldab kehtivate kutsestandardite alusel välja antud kutsetunnistusi omavate spetsialistide loetelu. Kutsetunnistusi erinevatele kutsetasemetele annavad välja loomeliitude jt erialaliitude kutsekomisjonid.

15. MAVISE ANDMEBAAS – Euroopa Liidu audiovisuaalsete teenuste andmebaas

16. EURIMAGE FONDI ANDMED – Euroopa Nõukogu kultuuritoetuste fond

17. LOOV EUROOPA MEDIA PROGRAMMI ANDMED – EL programm Euroopa audiovisuaaltööstuse konkurentsivõime tugevdamiseks

18. EKSPERTINTERVJUUD

Uurimistöö käigus viidi läbi telefoniintervjuusid, kohtuti ning peeti aktiivset kirjavahetust erinevate valdkondade ekspertidega, ettevõtjate ja loovisikutega. Ekspertide loetelud on toodud iga valdkonna analüüsi juures. Täname kõiki eksperte ja konsultante koostöö eest.

19. OTSING INTERNETIST JA MEEDIAST

Väga palju informatsiooni otsiti interneti vahendusel ja meediast. Viited konkreetsetele infoallikatele sisalduvad töödes.

20. VALDKONDADE EKSPERTIDE TAGASISIDE ESIALGSELE ARUANDELE

Olulise panuse ja lisaväärtuse uuringusse andsid ekspertide suulised ja kirjalikud kommentaarid aruande algversioonile.

Igas loomemajanduse valdkonnas on andmete kättesaadavus mõneti erinev, alljärgnevalt on kirjeldatud andmete olemasolu ja kättesaadavust eraldi valdkondade lõikes.

VALDKOND	Andmete olemasolu ja kättesaadavus
ARHITEKTUUR	Statistika on üsna hea ja võimaldab eristada tegevusalasid paremini (ka ettevõtte sees) võrreldes varasemaga. Probleeme põhjustab sisearhitektuuri eristamise vajadus – disainil ja sisearhitektuuril on sama EMTAK kood. Ebatäpsusi esineb ettevõtete esitatud ekspordinäitajates. Sidustegevusalal on suhteliselt raske kindlaks teha ettevõtte tegevusi.
FILM JA VIDEO	Alates 2015. aastast kogub filmilevi kohta andmeid Eesti Filmi Instituut (EFI) ja neile andmeile tugineb ka Statistikaamet. EFI olemasolevate andmete kättesaadavus ja Eesti Filmi Instituudi (EFI) koostöövalmidus on väga hea. Kättesaadavad on filmilevi puudutavad andmed, EFI aastaaruanded ning Läti ja Leeduga koostöös valmiv statistikaväljaanne Facts&Figures, mis sisaldab andmeid valdkonnale antavaist toetustest, näidatud filmidest ja vaatajaskonnast, kinode ja kodumaiste filmide arvust, piletitulust ning enim vaadatud filmidest. Puudub filmieelarveid käsitlev statistika, mis võimaldaks hinnata üldisemalt, kui suur on valdkonna ressursivajadus ning milline on Eesti filmide omafinantseeringu ja toetuste osakaal ning trendid aastate lõikes. Ka puuduvad süstematiseeritud andmed Eesti filmide levist (ekspordist) ja müügitulust väljaspool Eestit.

VALDKOND	Andmete olemasolu ja kättesaadavus
RINGHÄÄLING	<p>Eesti Rahvusringhäälingu avaldatud aastaaruannetes on ERR-i tegevuse kohta piisavalt statistikat. Statistikaameti avalikes andmebaasides on olemas teatud valik ringhäälingu valdkonda puudutavaid näitajaid, s.o ringhäälingujaamade ja programmide arv, saatemahud (sh reklaam) ja nende proportsioonid. Samas erineb Statistikaameti tõlgendus TV <i>omasaadetest</i> meediateenuste seaduses sätestatud <i>omatoodangust</i>, mille täitmise mahte kontrollib Tarbijakaitse ja Tehnilise Järevalve Amet (TTJA), mille tõttu valitseb omasaadete/omatoodangu arvestuses ebakõla. Statistikaametil puuduvad ka ringhäälingu auditooriumi-uuringud ja reklaamiturgu puudutavad uuringud. Äriregister võimaldab tutvuda ringhäälinguteenuse pakkujate aastaaruannetega, kuid need ei ole enamasti piisavalt lahti kirjutatud, et hinnata ühe või teise valdkonna eelarvemahtu, töötajate arvu jms. Eriti puudub see suuri, mitmes valdkonnas tegutsevaid ettevõtteid nagu AS Postimees Grupp AS, Telia Eesti AS, Elisa Eesti AS jt. Keerukaks teeb valdkonna käsitlemise internetipõhise TV (IPTV) levi ja ringhäälinguteenuste põimumine telekommunikatsiooniga. Lisaks on ringhäälingus tegutsevad ettevõtted kvalifitseerinud end mõnedel juhtudele filmide levitajaks, millega nad asetuvad vastavalt filmi- ja video valdkonda, mille tõttu on siingi piiritõmbamine väga raske.</p>
DISAIN	<p>Jätkuvalt puudub ülevaatlik statistika disainerite kohta (töötajate arv, tulud). Täiesti puudub statistika tööstusettevõtetes ja teistes sektorites hõivatud disainerite kohta ning andmed väliskaubanduse kohta.</p>
ETENDUSKUNSTID	<p>Põhjalikke andmeid teatrite kohta kogub SA Eesti Teatri Agentuur. Majandustegevust puudutavad andmed on olemas vaid riigilt tegevustoetust saavate etendusasutuste kohta; lavastuste, etenduste ja publiku arvu kohta esitavad andmeid ka teised eraetendusasutused, kuid ebaregulaarsemalt. Riigi toetuseta erateatrite ja tantsutruppide majandustegevusest saab ülevaate Äriregistrist. Valdkonna töötajate arv on vaid hinnanguline, võimatu on vältida topeltarvestust (nt on näitleja teatri töötaja, aga samas omab ka äriühingut).</p>
KIRJASTAMINE	<p>Andmed kirjastajate ja kirjastatu (raamatu-, ajakirjade- ja ajalehtede nimetuste koguarvud, trükiarvud jne) kohta on Eesti Rahvusraamatukogust ja Statistikaametist väga hästi kättesaadavad. Eestis puudub ametlik statistika ostetud paberraamatute ja e-raamatute koguarvudest. Ka ei ole teada Eesti kogu raamatuturu käivet. Informatsioon puudub uute, sh võõrkeelsete, raamatute müüginumbritest rahalises vääringus. Samuti ei ole teada (paberandjal) ajalehtede ja ajakirjade tellijate koguarve (ajalehti ja ajakirju puudutav statistika on tunduvalt nõrgem kui raamatute puhul). Andmed e-väljaannete statistika kohta on samuti kättesaadavad. EMTAK koodid ei ole vastavuses, ettevõtetel on palju eri tegevusi, mistõttu on raske tegevusi määratleda.</p>

VALDKOND	Andmete olemasolu ja kättesaadavus
KÄSITÖÖ	Käsitöö ei ole rahvusvahelises, samuti Eesti tegevusalade klassifikaatoris eristatav, seetõttu tuleb statistika endal Äriregistri algandmete alusel nii-öelda "käsitöö korras" koostada, mis on aeganõudev. Enamik käsitöö ettevõtteid on tööstuse koodide all. Andmestik MTÜ-de kohta on paranenud.
MUUSEUMID	Andmete kättesaadavus on hea, tellides saab kogu vajaliku statistika kätte. SA muuseumite küsitlusel kogutud andmebaasi sai täiendada Äriregistri andmetega.
RAAMATUKOGUD	Statistika on väga hea. Raamatukogude statistikasüsteemi on välja arendanud ja statistikat kogub Eesti Rahvusraamatukogu, lähtudes rahvusvahelise raamatukogustatistika standarditest. Vähem ülevaatlik on olukord kooliraamatukogude osas, kellest kõik ei esita aruandeid, sama tuleb ette mõnede erialaraamatukogude puhul.
KUNST	Puudub statistika vabakutseliste loovisikute kohta (kunstnike arv, tulud), paranenud on mittetulundusliku sektori statistika. Ebapiisav on väliskaubanduse statistika. Valdkonna eristamist segab laiaulatuslik EMTAK kood, mis hõlmab ka väga palju teisi tegevusalasid.
MEELELAHUTUS-TARKVARA	Paljud firmad määravad EMTAK koodi järgi põhitegevusalaks programmeerimise, seega ainult arvutimängude kirjastamise koodi põhjal ei saa sektori kohta järeldusi teha. Meelelahutustarkvara tarbimise kohta on statistilist infot vähe.
MUUSIKA	Puudub ülevaatlik statistika valdkonnas tegutsejate kohta (majandusandmed, töötajate arv, tulude struktuur, eksport jm), helisalvestiste müügi, kontsertide arvu, piletimüügi, heliloomingu mahtude, välisesinemiste ning sponsoriuse kohta. Küllastajate ja hõivatute arv on hinnanguline. EMTAK koodid ei vasta muusika väärtusahelale ja ega peegelda tegevusalade tulude liigitust. Valdkonna põhikoodid ei hõlma kogu valdkonda. Majandustegevuse aruannetes ei tooda eraldi välja ekspordi müügitulu, seetõttu on eksport alahinnatud.
REKLAAM	Reklaamiettevõtetel ei ole enam oma liitu, seega on raske valdkonnast leida huvitatud eksperte. Kuna reklaamiturg on nii tegija kui tarbijate poolest aina rahvusvahelisem, siis suurte rahvusvaheliste firmade majandusnäitajatest ja tegevusest Eestis korrektne ülevaade puudub.

1.2.3. Metoodikast ja andmeallikatest tulenevad piirangud ja käesolevas uuringus sisse viidud muudatused

Loomemajanduse majanduslik kaardistamine lähtus sellest, et koostatud ülevaade oleks võrreldav teiste riikide samateemaliste ülevaadetega, oleks võrreldav varasemate Eesti loomemajanduse kaardistuste tulemustega ning oleks tulevikus korduvuuringutes kasutatav loomemajanduses aset leidvate muutuste analüüsil. Võrreldavus tugineb statistikale, arvandmetele.

Loomemajanduse kaardistamisel tuli arvestada teatud piirangutega, mis tulenesid info olemasolust ja töö ajalisest ning finantsilisest mahust. Loomemajanduse analüüsimisel lähtuti järgnevast:

1. Hõlmati professionaalne loomemajandus, st ettevõtted, sihtasutused, mittetulundusühingud ja füüsilisest isikust ettevõtjad, kes müüvad oma loomingut (teenust ja kaupa) ning teenivad sellega oma põhisissetuleku. Seega need, kes tegutsevad loomemajanduses oma põhitegevusalal ning kelle toodangu ja teenuste tootmine ja pakkumine põhineb suures osas autorite loomingul. Varasemate kaardistustega võrreldes on oluliselt paranenud mittetulundusliku sektori andmestiku kättesaadavus, seetõttu sai seda kasutada suuremal määral. FIE-de kohta on informatsioon endiselt üldine.
2. Majandusnäitajad võeti arvesse ettevõtte kogu tegevuse kohta (kogu müügitulu jne). Kui mõne juhtiva ettevõtte puhul oli teada, et muud tegevusalad annavad olulise panuse ettevõtte müügituludesse, siis valdkondlike majandusnäitajate üleliigse arvestuse vältimiseks võeti arvesse ainult loometegevuse müügitulu ja vastav töötajate arv.
3. Kaardistus hõlmas vaid majandustegevusega ettevõtteid ning mittetulunduslikke ühinguid. Registreeritud, kuid majandusliku tegevuseta (st tuluta) üksuste kaasamine oleks kunstlikult suurendanud ettevõtete ja mittetulunduslike ühingute koguarvu, vähendades seeläbi keskmisi statistilisi majandusnäitajaid ning luues loomemajanduse ettevõtete/asutuste suuruse, keskmise tulu jne kohta väära ettekujutuse.
4. Majandustegevuse analüüsi aluseks oli Eesti tegevusalade klassifikaator (EMTAK 2008) 5-kohalise koodi järgi. Äriregistri süsteemis tekitab EMTAK ettevõtjatele segadust, st kodeeritakse ennast valede tegevusalakoodide alla. Lisaks sellele ei ole käsitöö klassifikaatori järgi üldse eristatav, disaini kood hõlmab ka sisearhitektuuri, kunsti valdkond on klassifikaatoris liidetud kirjanike tegevusega, muusikas on andmeid vaid osa valdkonna kohta jne. Kuna ettevõtete/asutuste EMTAK koodi vastavust nende tegelikule profiilile Äriregistris ei kontrollita ning EMTAK liigitus ei vasta kaardistuse vajadustele, siis on tegevusvaldkonna määramine ainult koodi põhjal ebatäpne ning ei anna objektiivset pilti loomemajandusest. Sellest tuleneva vea minimeerimiseks EKI puhastas ja täiendas andmeid oluliselt.
5. Analüüsi all oli eelkõige loomemajanduse see osa, mis tugines professionaalsele haridusele, loovisiku professionaalsuse kinnituseks võis olla ka kuulumine erialaliitu. Professionaalsuse eeldusest tulenevalt jäid kaardistusest välja näiteks isetegevuslikud näiteringid, koorid, tantsurühmad, maalijad jne. Need inimesed tegelevad loominguga suuresti kas väikese lisasissetuleku saamiseks või vaid loomingulistel eesmärkidel ja enamasti ise finantseerivad oma hobi. Oskused omandatakse kas algtasemel koolis, kursustel või iseõppimise teel. Antud uuringus käsitletakse loomemajanduse raames põhiliselt neid loojaid, kes on saanud oma erialal kutse- või kõrgetasemel hariduse. Muidugi on siin iga loomemajanduse valdkond eripärane. Nii on kirjanikud väga erineva haridusliku taustaga ja mõnedel erialadel võib kõrgprofessionaaliks tõusta ilma erialast haridust omamata (näiteks reklaam, film).

6. Kaardistuses eristati valdkondade põhitegevusalad ehk tuumikalad ja nendega seotud tegevusalad ehk sidusalad. Ajalistes võrdlustes võrreldakse näitajaid loomemajanduse laiemas tähenduses, st kokku nii tuumik- kui sidusalad.
7. Otseste majandusandmete puudumisel tuletati neid kaudsetest andmetest ning kasutati ekspert-hinnanguid. Näiteks ei võimaldanud statistiline andmestik saada kogu analüüsiks vajalikku informatsiooni kunsti valdkonnas, kus osa hõivatutest on tegevad vabakutseliste loovisikutena, kelle puudub side äriühingu või MTÜ-ga. Nii on teada ainult neile makstud loomeliidud poolt vahendatud riiklik toetus, aga mitte muud tulud.
8. Töötajate osas on oht loovisikute topeltarvestuseks, kuna tegutsetakse erinevate ettevõtete ja asutuste juures, omatakse oma firmat või tegutsetakse FIE-na. Samas kasutatakse loomemajanduses palju töajalutööd töövõtulepingu alusel, lepingulised töötajad töötavad projektipõhiselt ja ka mitmes loomemajanduse valdkonnas ning mitme firma jaoks (lepinguliste töötajate kohta aruandlus puudub). Seega töötajate arvu topeltarvestuse võimalust tasakaalustab asjaolu, et olulisel määral tehakse tööd töövõtulepingu alusel või üldse registreerimata.
9. Kaardistusel on põhiliselt kasutatud 2019. aasta andmeid, sest see on analüüsi teostamise ajal viimane kõige täielikumalt andmetega varustatud aasta. Ajalised võrdlused on tehtud kaardistuste nelja-aastase intervalliga, st 2015. ja 2019. aasta võrdlusena. Kus võimalik ja vajalik, on lisatud varasemad ja hilisemad aastad.
10. Ettevõtete poolt Äriregistrile esitatud majandusaasta aruannete andmekvaliteet on jätkuvalt küsitav ekspordinäitajate osas. Paljud ettevõtted ei näita müügitulu eri tegevuste lõikes ning jätavad ekspordimahtude ja ekspordi sihtriikide kohta andmed esitamata. Olukorda saaksid parandada valdkondlikud tugiüksused läbi ettevõtete teavituse (teadlikkuse tõstmise).

OLULISEMAD MUUTUSED METOODIKAS

11. Kuna andmebaasid on oluliselt paranenud ja internetist leiduv informatsioon suurenenud, siis on käesolevas uuringus kunsti all lisaks professionaalsele kujutavale kunstile (kus eeldatakse ka tunnustatud näitustel esinemist) kaasatud ka Äriregistris registreeritud peamiselt tarbekunstiga tegelevad ettevõtted ja MTÜ-d. Need kunstnikud on saanud kunstialase hariduse, kuid leiavad väljundi keraamikast, nahkehistööd, siidimaali jne tehes ja müües ning näitustest sageli ei huvitu. Sellest meetoodilisest muutusest ongi tingitud kunstivaldkonna oluline kasv.
12. Käesolevas töös ei ole arvesse võetud neid ettevõtteid/MTÜ-sid, kus aastatulu oli alla 200 euro. Seal pole toimunud reaalselt majandustegevust ja eesmärk on rohkem hobi/huvialadega tegelemine. Selliseid ettevõtteid oli 456 ja kõige enam oli neid kunsti valdkonnas.
13. Muuseumite all on ilma oma majandustegevuse aruandeta filiaalid koondatud neid ühendava ettevõtte/sihtasutuse alla ja see tingib majandusnäitajate analüüsil asutuste arvu vähenemise võrreldes 2015. aastaga. Muuseumite osas jätkub koondumine.
14. Ringhäälingust on eraldatud Telekomi sektor, millest on digiplatvormidel kujunenud oluline loominguvahendaja, kuid kus on ka väga palju muid tegevusi (kõneteenuste ja andmesideteenuste müük, kaupade müük jne). Telekomi sektori müügitulu maht oli 2019. a 552 mln eurot.
15. Töötajate arv on Äriregistri andmetes taandatud täistööajale. Samas on palju ettevõtteid, kes omavad küll tulu kuid pole töötajaid majandusaasta aruandes märkinud. Selliseid ettevõtteid oli 2019. a 4852. Kui äriühingul või mittetulunduslikul ühingul oli majandustegevus, aga majandusaasta aruandes

polnud Äriregistris palgatöötajaid märgitud, on Äriregistris töötajate arvu mittemärkinud ühingu/ asutuse töötajate arvuks käesolevas töös EKI poolt arvestatud 1 inimene, juhul kui antud ettevõtte 2019. aasta tulu oli suurem kui 8670 € (12-kordne kuu miinimumpalk koos sotsiaalmaksu (33%) ning ettevõtte töötuskindlustusega (0,8%)). Nii lisandus üks töötaja 2225-sse ettevõttesse. Eelnevates kaardistustes oli kõigi tulu näidanud ettevõtte/MTÜ kohta arvestatud üks töötaja. See muutus peaks vähendama mitmes kohas väikese koormusega töötavate inimeste topeltarvestust.

16. Arvestusse ei läinud sellel kaardistusel ettevõtted, kus põhiosa käibest tuleb muust tegevusest (kinnisvara arendamine, toitlustus, jookide müük jne) ning loometegevus on vaid kõrvaltegevus. Need ettevõtted jäid kõrvale andmete puhastamise käigus, kuigi EMTAK kood võis olla sobiv.
17. Muusika valdkonnas on eelnevatel aastatel olnud palju FIE-sid ja nad olid näidatud ka ettevõtete all, sel kaardistusel on FIE-d kajastatud vaid töötajate arvus ja nende käive on lisatud kogutulule.
18. Paranenud on majandusaasta aruannete esitamine Äriregistrile ja aruannete kvaliteet. Nii oli lihtsam üles leida tegelikud loomemajanduse ettevõtted, kuid EMTAK-i koodidega on endiselt segadus suur.

Kaardistuse käigus selgus, et jätkuvalt ei vasta infoallikad täielikult uurimistöö vajadustele ning riiklik statistika on ebapiisav. Olulist muutust võrreldes eelmise kaardistusega pole toimunud.

Puudused infoallikates ja andmete kättesaadavuses raskendavad loomemajanduse statistilise ülevaate koostamist, mis on aga vajalik riiklike toetusmeetmete väljakujundamiseks, sest raske on toetada valdkonda, mille kohta puudub objektiivne informatsioon. Ka loomeliidud ei oma enamasti ülevaadet kogu sektori kohta, vaid ainult oma liikmete kohta ning üldiselt ei omata majandustegevust puudutavat informatsiooni.

Ettepanekuid statistika täiendamiseks on tehtud aastaid, kuid olukord ei ole muutunud, vaid isegi mõnevõrra halvenenud (näiteks on info FIE-de kohta SA andmebaasides napp ja kõik täpsemad päringud on kalli hinnaga). Seega saab järjekordselt kaardistusest tulenevalt järeldada, et ilmselt jäävadki sellised „käsitööna“ valmivad kaardistused olulisimaks loomemajanduse mahtu kajastavateks ülevaadeteks.

1.3. LOOMEMAJANDUSE MAHT EESTIS

Loomemajanduse sektoris oli Eestis 2019. aastal hõivatud 28,3 tuhat töötajat (vt tabel 1.1), mis moodustas 4,2% Eesti töötavast rahvastikust (Statistikaameti andmetel 2019. aastal 671,3 tuh inimest). Kõige suurem oli töötajate arv kirjastamise valdkonnas, kus koos sidusalaga oli hõivatud 4 754 inimest, mis moodustas 17% sektori töötajate arvust. Muusika valdkonnas ja sellega seotud tegevusaladel oli hõivatud üle 3000 töötaja ja arhitektuuri valdkonnas üle 3 700 töötaja. Kõige väiksem oli töötajate arv meelelahutustarkvara valdkonnas (1 123 töötajat).

Tabel 1.1. Eesti loomemajanduse majanduslikud näitajad 2019. a

Valdkond	Ettevõtete ja asutuste arv		Töötajate arv		Kogutulu (mln eurot)	
	Kokku	osakaal	Kokku	osakaal	Kokku	osakaal
ARHITEKTUUR*	1 388	13	3 700	13	209	11
Audiovisuaal: FILM JA VIDEO	953	9	1 546	5	131	7
Audiovisuaal: RINGHÄÄLING	62	1	1 783	6	194	10
DISAIN	1 096	10	1 141	4	56	3
ETENDUSKUNSTID	711	7	2 199	8	67	3
KIRJASTAMINE*	793	7	4 754	17	348	19
Kultuuripärand: KÄSITÖÖ	332	3	893	3	19	1
Kultuuripärand: MUUSEUMID	193	2	1 497	5	86	5
Kultuuripärand: RAAMATUKOGUD	875	8	2 416	9	52	3
KUNST*	1 075	10	1 174	4	24	1
MEELELAHUTUSTARKVARA*	57	1	1 123	4	125	7
MUUSIKA*	1 921	18	3 051	11	185	10
REKLAAM	1 249	12	3 001	11	367	20
KOKKU	10 705	100	28 278	100	1 863	100
Osakaal Eesti ettevõtluses (%)						
2019	11,2		4,2		2,6	
2015	11,6		4,8		2,8	

*sh sidusalad

Töötajate arvu sisse on arvestatud loomemajandusega seotud ettevõtetes ja asutustes tegutsevad kõik töötajad ja ka MTÜ-des ja FIE-dena tegelevad töötajad. Muusika ja etenduskunstide valdkonna töötajate arvus võib esineda kattuvusi, kuna üks muusik või näitleja on enamjaolt tegev mitmes kollektiivis ja võib omada ühte või enam firmat, olla registreeritud füüsilisest isikust ettevõtjana. Kattuvusi võib esineda ka kõigis teistes valdkondades (arhitektide, kunstnike jne puhul). Töötajate arvu sisse ei ole kaasatud teistes majandussektorites töötavaid loovisikuid, näiteks disainereid, kes töötavad tööstusettevõtetes või IT-firmades, mis tähendab, et tegelik loometöötajate arv on suurem. Mujal sektorites töötavate loovisikute arvu ja tulude kohta puudub majandus-statistiline ülevaade, mistõttu ei ole neid võimalik uuringusse lisada. Lisaks töötab osa inimesi loovisikutena, kelle majandustegevuse kohta puudub analüüsiv aruandlus ja on personaalsed andmed vaid MTA-s (juhul kui tulu deklareeriti). Töötajate arvu mõjutab meetodiline muutus, kus EKI arvestas nendesse ettevõtetesse kus käive oli üle miinimumpalga + tööjõu-

maksud, kuid töötajate arv oli null, ühe töötaja (eelnevatel kaardistustel lisati töötaja igasse käivet omavasse, kuid töötajaid mitte näidanud ettevõttesse).

Loomemajanduse sektoris tegutses 2019. aastal 10 705 (2015. a 9 098) ettevõtet/asutust, mis moodustas 11,2% Eesti ettevõtete üldarvust (Statistikaameti andmetel tegutses 2019. aastal 95 407 ettevõtet). Loomettevõtete ja -asutuste osakaal Eesti ettevõtete üldarvust oli 2015. aastal mõnevõrra kõrgem (11,6%). Enim ettevõtteid ja asutusi tegutses suure hõivatute arvuga muusika valdkonnas. Koos sidusaladega tegutses 1 921 muusikaettevõtet ja -asutust, mis oli 18% loomemajanduse ettevõtete/ asutuste koguarvust. Järgnesid arhitektuuri valdkond, kus koos sidusalaga oli 1 388 ettevõtet, mis andis 13% loomemajanduse ettevõtete koguarvust ning reklaami valdkond (1 249 ettevõtet, 12%).

Loomemajanduse ettevõtete müügitulu ja riigilt dotatsiooni saavate asutuste kogutulu oli 2019. aastal 1,86 miljardit eurot (2015. a 1,5 miljardit eurot). See andis 2,6% Eesti ettevõtete müügitulust, mis oli 2019. aastal Statistikaameti andmetel 72,5 miljardit eurot. Võrreldes 2015. aastaga on loomesektori panus natuke vähenenud, sest siis andsid loomettevõtted/asutused 2,8% Eesti ettevõtete müügitulust. Suurima tuluga Eesti loomemajanduse valdkonnad olid reklaam (367 miljonit eurot) ja kirjastamine koos seotud valdkonna trükindusega (348 miljonit eurot).

2019. aastal tegutses loomemajanduse sektoris (v.a muuseumid ja raamatukogud) kõige enam osaühinguid – neid oli 8380. Mittetulundusühinguid oli 1087 ja aktsiaseltse 67.

Enam oli MTÜ-sid muusika ja etenduskunste valdkondades. Etenduskunste valdkonnas tegutses 38% ning muusika valdkonnas 25% ettevõtteid ja asutusi mittetulundusühingu vormis. Arvuliselt oligi kõige enam mittetulundusühinguid muusika valdkonnas, kus peaaegu iga neljas valdkonnas tegelev organisatsioon oli mittetulunduslik.

Loomemajanduse analüüsis eristati valdkonna tuumikalad ja nendega seotud tegevusalad. Ajalistes võrdlustes võrreldakse näitajaid loomemajanduse laiemas tähenduses, see tähendab kokku nii tuumikalad kui ka nendega seotud sidusalad. Seotud tegevusalade eesmärk on toetada loomeprotsessi ja loomingu levitamist, olles seega tihedalt põimunud tuumikaladega. Seotud tegevusalasid käsitleti viies valdkonnas – arhitektuur, kirjastamine, kunst, muusika ning esmakordselt ka meelelahutustarkvara – ja need moodustavad olulise osa valdkonna tuludest. Arhitektuuri valdkonnaga seotud ehituslik insener-tehniline projekteerimine annab 73% valdkonna müügitulust, kirjastamisega seotud trükendus 65% müügitulust, meelelahutustarkvaras teenuste osutamine mängude arendajatele ning importimine, lokaliseerimine 23% müügitulust, muusikaga seotud tegevusalad 45% kogutulust ning kunstiga seotud tegevusalad 4% valdkonna kogutulust (vt tabel 1.2).

Tabel 1. 2. Valdkondade tuumik ja sidusalade majanduslikud näitajad

Valdkond	Ettevõtete ja asutuste arv	Töötajate arv	Kogutulu (mln eurot)
ARHITEKTUUR	1 388	3 700	209
s.h tuumikala	623	1 200	58
s.h. sidusala	765	2 500	151
KIRJASTAMINE	793	4 754	348
s.h tuumikala	411	2 001	122
s.h. sidusala	382	2 753	226
KUNST	1 075	1 174	24
s.h tuumikala	1058	1132	23
s.h. sidusala	18	45	2
MEELELAHUTUSTARKVARA	57	1 123	125
s.h tuumikala	48	1 003	96
s.h. sidusala	9	120	29
MUUSIKA	1 921	3 051	185
s.h tuumikala	1489	2 222	108
s.h. sidusala	432	829	77
KOKKU loomemajandus	10 705	28 278	1 863

Võrreldes eelmise kaardistuse andmetega saab öelda, et loomemajanduse sektor jätkas kasvu. Suurenes nii ettevõtete arv kui kogutulu.

Tabel 1.3. Loomemajanduse ettevõtete majandusnäitajad 2015. ja 2019. a

Valdkond	Ettevõtete arv, tk		Kogutulu mln €		Töötajate arv	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019
ARHITEKTUUR	1 403	1 388	151,9	208,8	3 430	3 700
FILM JA VIDEO	635	953	75,8	130,6	1 196	1 546
RINGHÄÄLING	86	62	160,9	194,1	1 776	1 783
DISAIN	677	1 096	42,2	56,2	1 060	1 141
ETENDUSKUNSTID	419	711	69	67,2	3 004	2 199
KIRJASTAMINE	769	793	324	348,4	5 000	4 754
KÄSITÖÖ	320	332	14,4	18,9	1 045	893
MUUSEUMID	256	191	88,7	85,6	1 733	1 497
RAAMATUKOGUD	946	875	41,9	52,4	2 670	2 416
KUNST	210	1 075	12,3	24,3	1 215	1 174
MEELELAHUTUSTARKVARA	48	57	100,3	125,4	989	1 123
MUUSIKA	1 642	1 921	141,4	185,0	4 940	3 051
REKLAAM	1 160	1 249	258,5	366,6	2 623	3 001
KOKKU	8 571	10 703	1 481	1 863	30 681	28 278

Võrreldes aastatel 2015–2019 majanduse arengut kogu ettevõtluses ja loomemajanduses on näha, et kogutulu kasvas loomemajanduses mõnevõrra aeglasemalt (tabel 1.4).

Tabel 1.4. Majandusnäitajate muutus 2015 ja 2019 aastate võrdluses (%)

	Ettevõtete arv	Kogutulu	Töötajate arv
Loomemajandus	25	26	-8
Eesti ettevõtted	21	37	2

Loomemajanduse valdkondade finantseerimise mudelid on väga erinevad. Uuringus on kaardistatud nii vabas turukonkurentsias raha teenivad ettevõtted kui ka riigilt dotatsiooni saavad asutused. Mitte kõik loomemajanduse valdkonnad ei tegutse kommertseesmärkidel, vaid neil on oluline roll kultuuri säilitamisel ja väärtustamisel, Eesti tutvustamisel välismaal, regionaalarengus, hariduse edendamisel või teiste loome- ja majandussektorite teenindamisel. Nii on raamatukogudel hindamatu roll hariduse edendamisel, inimeste lugemis- ja infohuvi rahuldamisel ja ka kohaliku kogukonna kommunikatsiooni toetamisel ning digiteenuste pakkumisel.

Loomemajanduse tugistruktuure ja ettevõtteid toetati 2019. aastal avaliku sektori poolt 261,7 miljoni euroga (2015. aastal 193 miljoni ja 2011. aastal 164 miljoni euroga). Seega 14% loomemajanduse sektori kogutulust tuli peamiselt riigilt, vähem kohalikest omavalitsustelt ja muudest allikatest (2015. aastal 13%). Olulisimad loomesektori rahastajad on Kultuuriministerium, Eesti Kultuurkapital, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Hasartmängumaksu Nõukogu, raamatukogude puhul ka Haridus- ja Teadusministerium. Avalik sektor panustab olulisel määral kultuuripärandi hoidmisele – 92% raamatukogude kogutulust ja 70% muuseumide kogutuludest tuli avaliku sektori poolt (vt tabel 1.5). Samuti panustab avalik sektor enam etenduskunsti (64% valdkonna kogutulust) ja ringhäälingu valdkonda (põhiliselt Eesti Rahvusringhäälingusse) (28%). Kaudsemalt on avaliku sektori toetus loomemajandusele suuremgi, näiteks on reklaami valdkonnas oluliseks tellijaks riik, sama võib öelda arhitektuuri valdkonna ja kujutava kunsti kohta (nn 1% seadus ning kujutava kunsti tellimise kohustus).

Tabel 1.5. Eesti loomemajanduse kogutulu, sealhulgas avaliku sektori toetused põhitegevuseks ja valdkonna arenguks 2019

Valdkond	Kogutulu (mln eurot)	sh kokku avaliku sektori finantseering (mln eurot)	Avaliku sektori finantseeringu osakaal kogutulust (%)
ARHITEKTUUR	209	1,5	2,5
Audiovisuaal: FILM JA VIDEO	131	14,3	10,9
Audiovisuaal: RINGHÄÄLING	194	54,1	27,9
DISAIN	56	0,9	1,2
ETENDUSKUNSTID	67	43,1	64,2
KIRJASTAMINE	348	6,7	1,9
Kultuuripärand: KÄSITÖÖ	19	0,3	1,4
Kultuuripärand: MUUSEUMID	86	60,5	70,3
Kultuuripärand: RAAMATUKOGUD	52	47,9	92,1
KUNST	24	4,1	17,1
MEELELAHUTUSTARKVARA	125	0,2	0,2
MUUSIKA	185	27,8	15,1
REKLAAM	367	0,3	0,1
KOKKU	1 863	261,7	14,0

Loomemajanduse valdkondade suhtarvud võimaldavad sektori ettevõtteid võrrelda Eesti keskmise ettevõttega. Keskmise loomemajanduse ettevõtte/asutuse tulu oli 2019 a. 174 tuhat eurot (2015. aastal 163 tuhat ja 2011. aastal 147 tuhat eurot). Seega on tulu aastatega järjepidevalt suurenenud. Loomemajanduse valdkondade ettevõtted on oluliselt väiksema tuluga kui Eesti ettevõtted keskmiselt (Statistikaameti andmetel 2019. aastal 759,8 tuhat eurot ettevõtte kohta). Loomemajanduse erinevate valdkondade ettevõtted on vägagi erineva suuruse ja tootlikkusega (vt tabel 1.6). Eesti keskmisest tootsid enam tulu meelelahutustarkvara ettevõtted (keskmiselt 2 200,6 tuhat eurot ettevõtte kohta) ning ringhäälingu ettevõtted ja asutused (keskmiselt 3 130,7 tuhat eurot ettevõtte/asutuse kohta). Väikseima keskmise tuluga ettevõtte/asutuse kohta olid käsitööettevõtted ning raamatukogud.

Tabel 1.6. Eesti loomemajanduse suhtarvud – tulu ettevõtte/asutuse kohta

Valdkond	Tulu ettevõtte/asutuse kohta (tuh eurot)					Muutus 2019/2015 (%)
	2003	2007	2011	2015	2019	
ARHITEKTUUR	109,5	136,3	88,9	108,2	150,5	39,0
Audiovisuaal: FILM JA VIDEO	168,4	190,1	120,5	119,4	137,0	14,7
Audiovisuaal: RINGHÄÄLING	558,8	1 104,2	1 318,3	1 871,4	3 130,7	67,3
DISAIN	49,5	42,7	26,6	62,3	51,3	-17,2
ETENDUSKUNSTID	611,9	418,8	166,6	164,6	94,6	-43,6
KIRJASTAMINE	514,1	601,5	441,9	421,3	439,3	4,3
KÄSITÖÖ	...	90,2	59,9	45,1	56,9	26,2
MUUSEUMID	86,1	134,6	169,9	346,5	448,0	29,3
RAAMATUKOGUD	...	35,6	38,4	44,3	59,9	35,2
KUNST	70,5	69,6	38,9	58,3	22,6*	-61,3
MEELELAHUTUSTARKVARA	440,3	1 544,9	1 252,6	2 089,6	2 200,6	5,3
MUUSIKA	355,1	332,6	163,5	85,8	96,2	47,6
REKLAAM	253,3	344,4	214,1	222,8	293,5	31,7
KESKMINE	262,8	232,3	147,3	162,8	174	6,9
Eesti ettevõtete keskmine**	613,9	840,0	745,8	673,7	759,8	12,8

* Metoodika muutus

** Statistikaameti andmetel

Loomemajanduse ettevõttes/asutuses töötas 2019. aastal keskmiselt 2,7 töötajat (2015. aastal 3,4 inimest, vt tabel 1.7). Võrreldes 2003., 2007., 2011., ja 2015. aastaga on keskmine töötajate arv vähenenud. Kuigi samasugune vähenemise trend iseloomustab Eesti ettevõtteid laiemalt, oli Eesti keskmine ettevõtte suurem (Statistikaameti andmetel oli keskmises Eesti ettevõttes 2019. aastal 4,75 töötajat). Loomemajanduse sektoris olid 2019. aastal kõige suuremad ringhäälingu ettevõtted/asutused, kus töötas keskmiselt 28,8 inimest ja läbi ühinemiste on ettevõtted muutunud aina suuremaks. Suuremad on ka meelelahutustarkvara ettevõtted, kus töötas keskmiselt 19,7 inimest. Kolmandana järgnesid muuseumid (keskmine töötajate arv 7,8 inimest). Kõige väiksemad olid disaini (keskmine töötajate arv 1 inimene) ning kunsti valdkonna ettevõtted (1,1 töötajat).

Tabel 1.7. Eesti loomemajanduse suhtarvud – keskmine töötajate arv ettevõttes/asutuses

Valdkond	Keskmine töötajate arv ettevõttes/asutuses					Muutus 2019/2015 (%)
	2003	2007	2011	2015	2019	
ARHITEKTUUR	4,3	3,5	2,5	2,4	2,7	12,5
Audiovisuaal: FILM JA VIDEO	7,0	4,7	3,0	1,9	1,6	-15,8
Audiovisuaal: RINGHÄÄLING	13,2	20,6	16,2	20,7	28,8	39,1
DISAIN	2,3	1,0	1,3	1,6	1,0	-37,5
ETENDUSKUNSTID	44,9	21,4	10,6	7,2	3,1	-56,9
KIRJASTAMINE	13,7	10,4	7,3	6,5	6,0	-7,7
KÄSITÖÖ	...	8,5	5,2	3,3	2,7	-18,2
MUUSEUMID	7,5	6,9	6,4	6,8	7,8	14,7
RAAMATUKOGUD	...	2,9	3,0	2,8	2,8	0,0
KUNST	15,1	10,7	7,0	5,8	1,1*	-81,0
MEELELAHUTUSTARKVARA	16,7	29,5	27,7	20,6	19,7	-4,4
MUUSIKA	12,7	9,6	7,0	3,0	1,6	-46,7
REKLAAM	3,9	3,3	2,8	2,3	2,4	-4,3
KOKKU	8,6	5,7	3,9	3,4	2,7	-20,6
Eesti ettevõtete keskmine**	11,0	8,9	6,4	5,5	4,7	-14,5

* Metoodika muutus

** Statistikaameti andmetel

Loomemajanduses kasutatakse palju tööjõudu töövõtulepingu alusel või ostetakse teenust sisse MTÜ-lt või FIE-lt. Nii pole osas ettevõtetes üldse põhikohaga töötajaid, vaid kõik töö tehakse ära sisseostetava teenusena ja omanikud saavad omanikutulu. Lepingulised töötajad töötavad projektipõhiselt ja sageli mitmes loomemajanduse valdkonnas ning mitme firma jaoks. Lepinguliste töötajate üle aruandlus puudub ja eksperthinnangu korras ei osata nende arvu täpselt määrata. Antud kaardistuses on fikseeritud põhikohaga töötajate arv, millele on lisatud üks hõivatut nende ettevõtte/asutuse kohta, kellel Äriregistri andmetel palgatöötajaid polnud, kuid tulu arvestuses oli aastatulu suurem kui 12 kuu miinimumpalk + tööjõumaksud.

Ühe töötaja kohta toodetud tulu oli loomemajanduse ettevõttes 2019. aastal 71 tuhat eurot ja nelja aastaga on see tõusnud 48% (2015. aastal 48 tuhat eurot, vt tabel 1.8). Eesti ettevõtluses toodetav keskmine tulu töötaja kohta oli Statistikaameti andmetel 2019. aastal 163 tuhat eurot aastas, seega üle 2 korra kõrgem kui keskmises loomemajanduse ettevõttes. Loomemajanduse sektoris oli suurem tulu töötaja kohta meelelahutuse tarkvara loojatel (112 tuhat eurot töötaja kohta, valdkondade lõikes kõige kiirem kasv), reklaami ettevõtetel (99 tuhat eurot töötaja kohta), ringhäälingu (91 tuhat eurot töötaja kohta) ja kirjastamise valdkonnas (koos sidustegevusalaga 65 tuhat eurot töötaja kohta). Kõige madalam tulu töötaja kohta oli kunsti ja käsitöö valdkonnas (21 tuhat eurot).

Tabel 1.8. Eesti loomemajanduse suhtarvud – tulu töötaja kohta aastas

Valdkond	Tulu töötaja kohta (tuh eurot)					Muutus 2019/2015 (%)
	2003	2007	2011	2015	2019	
ARHITEKTUUR	25	38	36	44	56	27
Audiovisuaal: FILM JA VIDEO	24	41	40	63	84	33
Audiovisuaal: RINGHÄÄLING	42	54	81	91	109	20
DISAIN	21	41	21	40	49	23
ETENDUSKUNSTID	14	20	16	23	31	35
KIRJASTAMINE	38	58	60	65	73	12
KÄSITÖÖ	...	11	12	14	21	50
MUUSEUMID	12	19	27	51	57	12
RAAMATUKOGUD*	...	12	13	16	22	38
KUNST	5	7	6	10	21	110
MEELELAHUTUSTARKVARA	26	52	45	101	112	11
MUUSIKA	28	35	23	29	61**	210
REKLAAM	64	105	75	99	122	23
KOKKU	31	41	37	48	71	48
Eesti ettevõtete keskmine***	56	95	117	122	163	34

* Rahvaraamatukogude ning teadus- ja erialaraamatukogude kogutulu alusel

** Metoodika muutus

*** Statistikaameti andmetel

Aastatel 2003–2007, mil majandus kasvas keskmiselt 8,1% aastas, oli olukord loomemajandussektorile soodne. Perioodil 2003–2007 kasvasid loomesektori kogutulud keskmiselt 89%. Aastate 2008–2009 majanduslangus tõi kaasa siseturu mahu olulise vähenemise ja andis loomemajanduse sektoris tugevalt tunda. Perioodil 2007–2011 loomemajanduse kogutulud vähenesid 11% (vt tabelid 1.7 ja 1.8). Eesti ülejäänud ettevõtted tervikuna taastusid siis majanduskriisist kiiremini. Aastatel 2011–2015 kasvasid loomemajanduse sektoris tulud oluliselt – koguni 45%. Kasv jätkus ka aastatel 2015–2019, kuid mõnevõrra aeglasemas tempos – kasv oli siis 26%. Loomemajanduse sektoris on perioodil 2015–2019 tulud kõige enam kasvanud meelelahutustarkvara valdkonnas (258%), mis on kiirelt arenev valdkond ja tegutseb globaalsel turul. Aeglasema tulu kasvuga on olnud raamatukogud (10%) ja kirjastamine (11%). Müügitulu ei vähenenud üheski kaardistatavas valdkonnas.

Aastatel 2015–2019 lisandus loomemajanduse sektorisse 2 134 ettevõtet/asutust ning võrreldes eelnevate perioodiga on kasvutempo sarnane. Kogutulu kasvas 26% ja töötajate arv vähenes. Töötajate arvu vähenemine on osaliselt tingitud metoodika muutusest, sest kui eelnevatel kaardistustel arvestati kõigi tulu omavatele ja töötajaid mitte deklareerinud ettevõttele 1 töötaja, siis nüüd pidi ettevõtte aastatulu olema vähemalt selleks vähemalt 8670 €.

Võrreldes loomemajanduse arengut pikema perioodi vältel on näha eelkõige ettevõtete arvu väga kiiret kasvu. Nii on ettevõtete arv kasvanud 2003. a 2,3 tuhandelt 2019. a 10,7 tuhandele. Kogutulu on nende aastaga suurenenud 608 miljonilt 1 863 miljonini.

Tabel 1.9. Eesti loomemajanduse üldnäitajad 2003–2019

Valdkond	Ettevõtete ja asutuste arv				Töötajate arv				Kogutulu (mln eurot)						
	2003	2007	2011	2015	2019	2003	2007	2011	2015	2019	2003	2007	2011	2015	2019
ARHITEKTUUR	467	861	1 223	1403	1 388	2 030	3 049	3 048	3 430	3 700	51	117	109	152	209
FILM JA VIDEO	93	225	363	635	953	650	1 050	1 092	1 196	1 546	16	43	44	76	131
RINGHÄÄLING	82	81	89	86	62	1 080	1 670	1 442	1 776	1 783	46	89	117	161	194
DISAIN	173	334	478	677	1 096	400	350	600	1 060	1 141	9	14	13	42	56
ETENDUSKUNSTID	47	95	315	419	711	2 110	2 030	3 343	3 004	2 199	29	40	53	69	67
KIRJASTAMINE	410	578	661	769	793	5 600	6 010	4 844	5 000	4 754	211	348	292	324	348
KÄSITÖÖ	...	165	198	320	332	...	1 403	1 023	1 045	893	...	15	12	14	19
MUUSEUMID	200	217	248	256	193	1 493	1 499	1 586	1 733	1 497	17	29	42	89	86
RAAMATUKOGUD	...	1 125	991	946	875	...	3 253	2 948	2 670	2 416	...	40	38	42	52
KUNST	68	101	151	210	1 075	1 028	1 081	1 050	1 215	1 174	5	7	6	12	24
MEELELAHUTUSTARKVARA	9	11	22	48	57	150	325	610	989	1 123	4	17	28	100	125
MUUSIKA**	270	403	827	1 642	1 921	3 430	3 850	5800	4 940	3 051	96	134	135	141	185
REKLAAM**	488	725	832	1 160	1 249	1 920	2 360	2 366	2 623	3 001	124	250	178	258	367
KOKKU	2 307	4 921	6 398	8 571	10 705	19 891	27 930	29 752	30 681	28 278	608	1 143	1 067	1 481	1 863

Statistikaameti andmetel oli 2019. aastal Eesti ettevõtluses loodud lisandväärtuse suhe müügituluse 22%. Loomemajanduse ettevõtetes ja asutustes on tööjõukulude osakaal kõrgem kui näiteks tööstuses ja kaubanduses ja lisandväärtuse ning müügitulu suhe oli 32%. Kasutades lisandväärtuse arvutamiseks majandusaasta aruannete ettevõtete kasumi ja tööjõukulude näitajaid, saab loomemajanduse lisandväärtuseks 2019. aastal 605,5 miljonit eurot (2015. aastal toodeti loomemajanduse sektoris lisandväärtust ligikaudu 595 ja 2011. aastal 408 miljonit eurot).

Loomemajanduse sektoris toodetud lisandväärtus oli 2019. a 2,2% Eestis toodetud SKP-st (27 693 mln eurot). Enam loovad lisandväärtust ettevõtte kohta kirjastamise, reklaami ja arhitektuuri valdkond. Töötaja kohta luuakse enim lisandväärtust meelelahutustarkvara, reklaami ja arhitektuuri valdkonnas (tabel 1. 10)

Tabel 1.10. Eesti loomemajanduse valdkondade loodud lisandväärtus 2019. a

Valdkond	Lisandväärtus (mln eurot)	Lisandväärtus töötaja kohta (tuh eurot)
ARHITEKTUUR*	97,3	27,8
Audiovisuaal: FILM JA VIDEO	30,6	19,8
Audiovisuaal: RINGHÄÄLING	35,8	20,1
DISAIN	17,9	17,2
ETENDUSKUNSTID	27,2	16,2
KIRJASTAMINE*	113,3	24,2
Kultuuripärand: KÄSITÖÖ	5,6	10,4
Kultuuripärand: MUUSEUMID	42,4	28,3
Kultuuripärand: RAAMATUKOGUD**		
KUNST*	5,9	5,8
MEELELAHUTUSTARKVARA*	67,9	60,5
MUUSIKA*	44,4	17,7
REKLAAM	105,5	35,1
KOKKU	605,5	23,0

* sh sidusalad

** kuna rammatakogudel puudub kasumi/tulemi näitaja, siis ei ole siin mõttekas lisandväärtust välja tuua

Allikas: Äriregistri andmete alusel EKI arvutused

Uuringus on kaardistatud loomemajanduse ettevõtted ja asutused ning füüsilisest isikust ettevõtjad, kuid loovisikud töötavad paljudes teistes majandussektorites, näiteks disainerid ja kunstnikud on hõivatud kaubanduses, tööstuses, IT-firmades. Muudes majandusharudes hõivatud loovisikute arvu ja tulude kohta puudub majandus-statistiline ülevaade. Loovisikute potentsiaalset arvu saab ligikaudselt hinnata viimastel aastakümnetel kõrgkoolide lõpetanute arvu järgi või tugineda valdkonna ekspertide hinnangutele. Mujal sektorites loodud loovisikute tulusid on raske hinnata, kuna nende üle ei peeta ettevõtetes eraldi arvestust.

Loomemajanduse kaardistus haarab professionaalset loometegevust, see tähendab loovisikuid, kellel on erialane haridus ja kellele loominguga tegelemine annab põhisissetuleku. Uuringu vaatluse alt on väljas harrastustegevus, sealhulgas harrastuskunstnikud, -muusikud, -tantsijad, -käsitöölised, huvialaringid,

kultuurimajad ning muusika- ja kunstikoolid (v.a äriühingutena tegutsevad muusikakoolid). Kuigi harrastustegevus ei tooda lisandväärtust majanduslikus mõttes, on see siiski väga oluline. Harjumust ja huvi loominguga tegelemise vastu tuleb kasvatada ja arendada varasest east, et hoolitseda järeltuleva loovisikute põlve eest. Harrastustegevus pakub emotsionaalset naudingut, suurendab eluga rahulolu, parandab inimestevahelisi suhteid ja on oluline loomemajanduse taustsüsteemis, sest kasvatab oskust hinnata ja tarbida professionaalsete loovisikute loomingut.

Loomeinimestele on läbi ajaloo olnud enam iseloomulik loominguline mõttelaad ja väiksem huvi kommertsmaailma vastu. Kultuuristatistika on traditsiooniliselt mõõtnud peamiselt kultuuri sisu – etenduste arvu, ilmunud raamatute arvu jne. Viimaste aastakümnete kogemus maailma loomemajanduse arengute osas kinnitab siiski, et lähendades ja põimides loomeinimeste ja muude majandussektorite tegevust ning kasutades kultuuri vallas ettevõtluse põhitõdesid, saavad kasu kõik osapooled. Kui Eesti Konjunktuuriinstituut 2005. aastal esimese loomemajanduse kaardistamisega alustas, siis oli loomeinimeste poolt palju võõristamist ja mõistmatust majandustermine ja majandusülevaate koostamise võimalikkuse suhtes. Aastatega on loomemajanduse vallas tegutsevate inimeste suhtumine oluliselt muutunud. Majandustermineid ei ole enam võõrad, osatakse moodustada äriühinguid ja neid edukalt majandada. On suurenenud ettevõtlikkusteadlikkus, korrastunud ärimudelid. Lisaks tegutsemisele loomemajanduse vallas on loomeinimesed tegutsemas ka paljudes muudes majandusvaldkondades (kinnisvara arendus ja rentimine, turism, jaekaubandus jne). Riigi tuge mittevajavate ettevõtjate osakaal on kasvanud.

Avaliku sektori rahaga saab toetada ja sihipäraselt arendada valdkonda vaid siis, kui majandusstatistika on korrektne, ettevõtete ja MTÜ-de aruandlus korras ning tegemist on registreeritud majandusega. Endiselt on loomemajanduses lõike, mida on raske kaardistada. Nii ei ole ülevaadet loovisikute tegevuse tulemustest ja ka FIE-de osas on mikroandmete kasutamine võimatu. Paljude ettevõtete ja MTÜ-de ärimudelid püüavad vältida maksude maksmist ja tulude pool tasakaalustatakse kuludega (kus tööjõukulude osakaal on suhteliselt väike). 4852-l loomemajanduse ettevõtetel/MTÜ-l olid 2019. aastal küll müügitulu, kuid ei olnud ühtegi töötajat.

2716 ettevõtet ja 446 MTÜd olid 2019. aastal kahjumis.

Kaardistuse andmetel oli keskmine palk Loomemajanduse sektoris 2019. a 1086 eurot ja kasum töötaja kohta 464 eurot. Need näitajad on madalamad kui kogu Eesti ettevõtete keskmised näitajad (vt. tabel 1.11).

Viimased 2 aastat on pandeemiaga seotud piirangute tõttu mitmele loomemajanduse sektorile majanduslikult raske olnud. Riik on küll kultuurivaldkonna ettevõtteid oluliselt toetanud, kuid turult on teenitud oluliselt vähem raha. 2022. aasta kevadel/suvel küll piirangud kaovad, kuid uueks mureks saab Ukraina sõjaga seostuv elektri, energiakandjate ja muude toorainete kiire hinnatõus, mis mõjutab nii ettevõtteid kui tarbijaid. Kuna kallineb ka toit ja eluase, hakkab see piirama inimeste kultuuri tarbimise võimalusi ja loomemajanduse ettevõtetel nõudlus väheneb.

Kultuuri toetuste osakaal avalikust sektorist saab kasvada kooskõlas eelarve kasvuga. Loomeinimeste sissetulekute oluliseks suurendamiseks saavad lisavahendid tulla eelkõige vabalt turult ja seega on oluline loomemajandusettevõtete suutlikkus maksta oma töötajatele kõrgemat palka ja olla kasumlik. Viimase aastakümne trend on olnud muusika, kunsti, disaini valdkonnas paljude väikeettevõtete teke, kuid sageli ei suuda need ettevõtted katta loomeinimeste eluks vajalikke kulutusi. Samas on osades loomemajanduse valdkondades toimumas ettevõtete liitumine ja ettevõtted muutuvad suuremaks ja kasumlikumaks (arhitektuur, ringhääling). Digipöördega koos on suurenenud erinevate loomevaldkondade spetsialistide

Tabel 1.11 Loomemajanduse valdkondade tööjõukulud, palk ja kasum töötaja kohta (2019, eurodes)

	Tööjõukulud töötaja kohta aastas	Töötaja keskmine brutopalk kuus	Kasum töötaja kohta kuus
ARHITEKTUUR	20 250	1 261	595
FILM JA VIDEO	13 150	819	556
RINGÄÄLING	17 730	1 104	194
DISAIN	10 448	651	512
ETENDUSKUNSTID	16 241	1 012	-3
KIRJASTAMINE	22 858	1 424	110
KÄSITÖÖ	8 492	529	95
MUUSEUMID			
RAAMATUKOGUD			
KUNST	3 901	243	137
MEELELAHUTUSTARKVARA	49 175	3 063	944
MUUSIKA	12 487	778	360
REKLAAM	17 803	1 109	1445
KESKMINE	17 438	1 086	464
Eesti ettevõtted	20 475	1275	907

Allikas: EKI arvutused äriregistri andmete alusel ja SA andmed

koostöö ja osa ettevõtteid muutub aina interdistsiplinaarsemaks. Tuleviku edu suhtes on kriitilise tähtsusega loomemajanduse sektori hea koostöö erinevate majandusharudega. Nii saab väliturismi arendada läbi turistidele täiendavate kultuuriteenuste pakkumise. Tööstusettevõtete tootearenduse ja innovatsiooni üks orgaaniline osa peaks olema tootedisain. Eesti toodete ja teenuste ekspordile aitab kaasa riigi parem tuntus maailmas, kus just kultuur (muusika, film, kunst, kirjandus) saab olla oluliseks riigi tutvustajaks ja kuvandi loojaks.

Väga oluline on ekspordivõime arendamine ja ekspordivõimaluste otsimine. Oluline on siin loomemajanduse spetsialistide ja ettevõtete omavaheline tihedam koostöö. Välitellimuste leidmiseks ja täitmiseks on vaja teatud "minimaalset võimekust" ja Eesti ettevõtete väiksuse juures on selline võimekus saavutatav vaid ettevõtete liitumise ja koostööga. See kehtib näiteks arhitektuurbüroode puhul. Samas avavad digivõimalused uusi ekspordikanaleid, kus ka väiksemad ettevõtted saavad edukalt digiplatvormidel või e-poes oma toodangut müüa. Loomemajanduse ekspordi kohta on detailsem ülevaade esitatud järgmises alapeatükis.

1.4. LOOMEMAJANDUSE EKSPORT

Loomettevõtete ning -asutuste tegevusel on erinevad eesmärgid ning iga valdkonna kohta ei saa esitada majandusliku ekspordi näitajaid. Näiteks võib tegemist olla riiklikult rahastatud siseriikliku tarbijaskonna teenindamisele suunatud valdkonnaga (raamatukogud) või täiendavalt ka välisuriste teenindava valdkonnaga (muuseumid). Nende puhul ei saa rääkida majanduslikust ekspordist ning selle edendamisest. Teiseks saab nimetada tegevusalasid, mis ei taotle kasumit ekspordist, kuid kultuuriekspordi kaudu luuakse riigile kuvandit (nt läbi etenduskunstide, muusika, näituste). Kolmanda grupi moodustavad ettevõtted ja valdkonnad, mis ei vaja avaliku sektori finantstoetust ning mis tegutsevad nii sise- kui välisuril eelkõige äriilistel eesmärkidel ja arendavad edukalt ekspordit (valdkondadest nt kirjastamine, meelelahutustarkvara, reklaam, arhitektuur). Meelelahutustarkvara tootjad ongi suunitletud peamiselt välisurule.

Loomemajanduse majandusliku ekspordi moodustab peamiselt teenuste ekspord. Viimase kohta kogus statistikat Eesti Pank, et koostada maksebilansi ning nüüd vastutab selle eest Statistikaamet. Seejuures on aga teenused klassifitseeritud endiselt väga üldiselt ning kaardistuses kajastatavate valdkondade kohta eraldi andmeid pole. Tabelis 1.12 on toodud teenuseliigid, mille kohta Statistikaameti poolt kogutud ekspordi andmed haakuvad loomemajanduse valdkondadega. Ühisosa on arhitektuuri, audiovisuaal-, meelelahutustarkvara, kultuuripärandi ja reklaami valdkonnal, kuid SA teenuste ekspordi andmed sisaldavad täiendavalt mitmeid muid teenuseid, mis ei klassifitseeru loomemajanduse alla ning seega on ekspordinäitajad paisutatud. Näiteks hõlmab telekommunikatsioon ringhäälingu kõrval valdavalt muid sideteenuseid, meelelahutustarkvara loomine moodustab vaid osa kõigist arvutiteenustest, kaardistatud reklaami valdkond ei hõlma SA andmetes sisalduvaid turu-uuringuid, kultuuripärand on kitsam liigitus kui kogu meelelahutussektor, loomemajanduse klassifikatsiooni alla ei kuulu teadusasutused jne.

Tabel 1.12. Teenuste ekspord teenuseliikide kaupa 2015 ja 2019 (mln eurot)

Teenuseliik	2015	2019
Arvutiteenused	266	700
Reklaamiteenused, turu-uuringud ja avaliku arvamuse küsitlused	183	243
Arhitektuurialased, inseneri-, teadus- ja muud tehnilised teenused	56	70
Kultuuripärandi ja meelelahutusteenused	27	54
Audiovisuaalsed ja sellega seotud teenused	25	37
Kirjastamine	1	10

Allikas: Statistikaamet

Teiseks ekspordi andmeallikaks on Statistikaameti kaupade väliskaubanduse näitajad. Peamiseks eksporditartikliks on olnud trükitooted, mida 2019. aastal eksporditi 84 miljoni euro eest. Kuna loomemajanduse ekspord põhineb valdavalt siiski teenuste ekspordil, siis on kaupade ekspord vaid osa kogu loomeekspordist ja rohkem seotud sidusaladega.

Loomemajanduse ekspordi osas on valdkondade lõikes kõige ülevaatlikum Äriregistri andmebaas, kuna see tugineb ettevõtete poolt esitatud majandusaasta aruannetele, kus sisaldub nii teenuste kui kaupade ekspord. Ekspordit näitas oma majandusaasta aruandes 898 ettevõtet (9% ettevõtetest). Tabelis 1.13 on ekspordit esitatud valdkondade lõikes, kust järeldub, et 2019. aastal eksporditi summas 410,8 mln eurot (2015. a 293,3 mln eurot), mis on viiendik kogutulust. Valdavalt tulenes ekspordit meelelahutustarkvara valdkonnast (ettevõtted ekspordivad pea kogu oma toodangu), kirjastamise sidusalalt ehk trükindusest

ning reklaami valdkonnast. Nimetatud kolme tegevusala eksport moodustas 73% loomemajanduse kogueksportidest, tegemist on äriiliste valdkondadega, mis toimivad riikliku finantstoeta. Meelelahutus-tarkvara puhul on peaaegu kogu tegevus suunatud välisurgudele ning kuna tegemist on kiiresti kasvava valdkonnaga, siis on oodata ka ekspordi edasist kasvu. Kasvanud on oluliselt ka ringhäälingu eksport ja seda telekomi sektori aktiivse tulekuga audio-visio toodete ja teenuste turule. Loomemajanduse ekspordi peamisteks sihturgudeks on lähiriigid, kaugematest sihtriikidest saab eelkõige nimetada meelelahutus-tarkvara ning muusikariistade osas Ameerika Ühendriike, muusikariistade ekspordil täiendavalt ka Hiinat.

Tabel 1.13. Loomemajanduse eksport 2015 ja 2019. a

Valdkond	2015		2019	
	Eksport (mln eurot)	Ekspordi osakaal kogutulus (%)	Eksport (mln eurot)	Ekspordi osakaal kogutulus (%)
ARHITEKTUUR	14,1	9,3	14,9	7,1
sh tuumikala	1,7		1,7	
sh sidusala	12,4		13,1	
Audiovisuaal: FILM JA VIDEO	11,1	14,7	40,1	30,7
Audiovisuaal: RINGHÄÄLING	1,0	0,6	26,7	13,8
DISAIN	15,3	37,0	12,2	21,7
ETENDUSKUNSTID	1,3	1,9	0,9	1,3
KIRJASTAMINE	92,0	28,4	98,5	28,3
sh tuumikala	1,9		2,5	
sh sidusala	90,1		96,0	
Kultuuripärand: KÄSITÖÖ	1,7	12,1	1,8	9,6
KUNST	0,3	2,1	1,0	4,1
sh tuumikala	0,3		1,0	
sh sidusala	0		-	
MEELELAHUTUSTARKVARA	96,9	96,7	120,1	95,8
sh tuumikala	44,2		91,6	
sh sidusala	52,7		28,5	
MUUSIKA	9,1	6,4	16,1	8,7
sh tuumikala	3,9		3,9	
sh sidusala	5,2		12,2	
REKLAAM	50,3	19,5	79,4	21,7
KOKKU	293,3	19,8	410,8	22,0

Allikas: Äriregister

Ekspordimaht võib olla endiselt teatud määral alahinnatud, kuna loomemajanduse digitaliseerimise käigus on tekkinud ekspordi võimalusi, mis Eesti statistikas ei pruugi kajastuda (nt. e-poed, graafilise disaini teenused välisklientidele, muusika müük platvormidel jne.)

Eesti loomemajanduse eksporditulu on viiendik kogutulust ja ning selle maht kui ka osakaal kogutulust on viimase 4 aastaga kasvanud. Kui 2015. aastal oli ekspordi osakaal 19,8%, siis 2019. a 22,0% kogutulust.

Loomemajanduse valdkonnad on väga eripärased ja need valdkonnad, mis on tihedalt rahvuskultuuri ja keelega seotud või eelkõige kohapeal tarbimiseks mõeldud (nt raamatukogud, muuseumid, etendus-kunst) ei ole ekspordile suunatud või väga väikese ekspordimahuga. Lisaks on kultuuriekspordi, mida eelkõige Eesti riik rahastab ja kus tulu teenimine ei ole esmase tähtsusega (kustinäitused välismaal, süvamuusika kontserdid välismaal jne). EKI poolt 2021. a läbi viidud loometegevõtjate küsitlusest ilmses, et 28% ettevõtjaid näeb enda rolli kui eelkõige riigile tuntuse ja kuvandi loojad. 70% ringis oli neid ettevõtteid, kus ettevõttel on eelkõige ärilised eesmärgid (tabel 1.14).

Tabel 1.14 Ettevõtete/asutuste tegutsemise eesmärgid (% vastanutest)

Eesmärgid	2018	2021	3–5 aasta pärast
Äriline eesmärkide taotlemine (müügitulu, kasum, turuosa)	76	71	70
Teiste ettevõtete turgude ja tulu suurendamine, turismi toetamine	30	28	30
Riigile tuntuse ja kuvandi loomine	29	28	31
Ilma äriliste eesmärkideta, loominguulistel eesmärkidel tegutseja		35	27

Allikas: EKI küsitlus

Märkus: Vastajatel oli mitme vastuse võimalus

Ekspordida saab siis, kui toodetele/teenustele on välismaal nõudlust. Oma toodete ja teenuste nõudluse osas hindavad ettevõtted/asutused siseriiklikku seisut paremaks kui rahvusvaheliselt (vt tabel 1.15). Kui välisurgude osas märkis 2021. a küsitlusel 65% vastanutest, et pakkuda suudaks rohkem kui on nõudlust, siis Eesti nõudluse kohta märkis seda mõnevõrra vähem ettevõtteid/asutusi (51%), seega on siseriiklikult nõudlus-pakkumine rohkem tasakaalus. Nõudluse osas ei ole olukord viimase 4 aastaga muutunud paremaks, pigem on rohkem neid ettevõtteid, kes nii sise- kui välisurul tunnevad nõudluse nappust. Siin on oma olulise jälje jätnud kindlasti ka pandeemiaga seotud piirangud.

Tabel 1.15 Ettevõtete/asutuste nõudluse ja pakkumise suhe (% vastanutest)

Nõudluse ja pakkumise suhe	Siseriiklik nõudlus		Rahvusvaheline nõudlus	
	2018	2021	2018	2021
Nõudlus on suurem kui suudame pakkuda	18	16	14	11
Nõudlus ja pakkumine on tasakaalus, võrdsed	44	32	26	23
Pakkuda suudaks rohkem kui on nõudlust	38	51	60	65
KOKKU	100	100	100	100

Küsitlusel osalenud ettevõtetest/asutustest oli aastatel 2016–2019 ekspordinud 53% (sh nimetasid eksporditegevust ka need vastajad, kes pidasid silmas rahvusvahelistumist ning müüki välisklientidele Eestis, nt käsitöötoodete poes).

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et sõltuvalt valdkonnast on ekspord ning rahvusvahelistumine kantud erinevatest eesmärkidest, seega ei pea iga valdkond taotlema majanduslikku ekspordit. Riigi jaoks on oluline ka kultuuriekspordit, mis tähendab küll suuremat eelarveliste vahendite vajadust, kuid mis on vajalik mainekujunduseks, riigi tutvustamiseks ning loob valdkondadele uusi põnevaid väljakutseid.

Eestis toimub paljudes loomemajanduse valdkondades ettevõtete rahvusvahelistumine. Nii võib reklaami-, või ringhäälingu ettevõtte peakontor asuda Eestis, kuid tegutsetakse paljudes riikides. Samas tegutsevad Eestis välisfirmad, kelle tuludest me ei pruugi infot omada. Nii saab olema tulevikus ekspordi mõistet ja mahtu aina raskem määratleda ja mõõta.

1.5. LOOMEMAJANDUSE TOETUSTE MÕJU

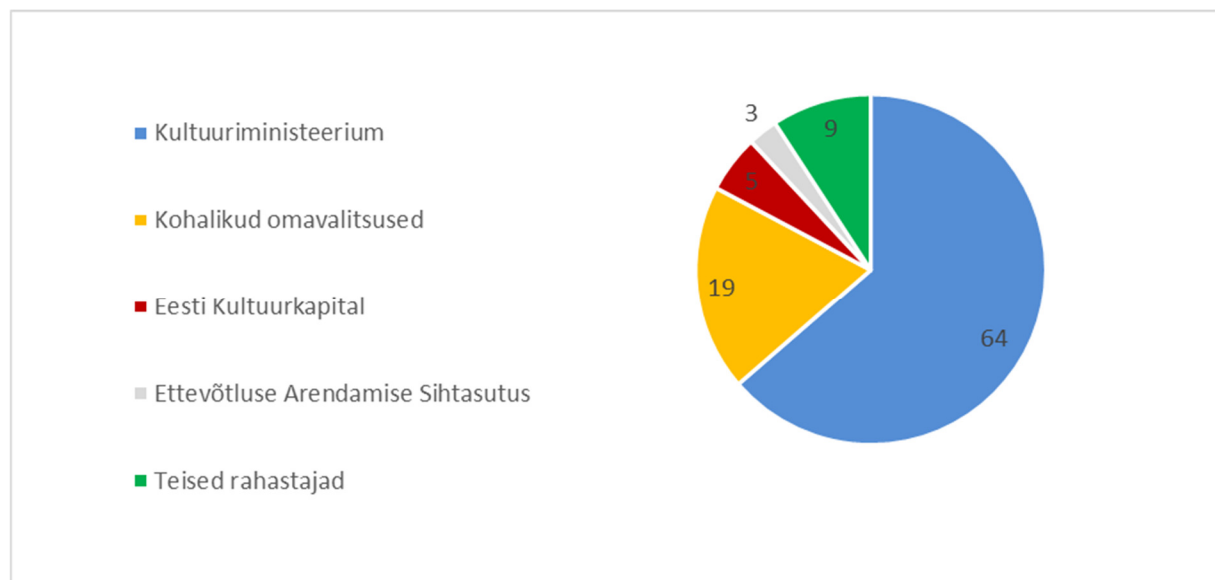
1.5.1. Loomemajanduse toetuste mõju uurimise meetodika

Loomemajanduse toetused saab jagada järgnevatesse gruppidesse:

- Regulaarsed tegevustoetused (näiteks raamatukogudele, muuseumidele, teatritele jne);
- Projektipõhised arendustoetused:
  - mingi konkreetse loomingu teostamiseks (näiteks raamatu väljaandmiseks, etenduse korraldamiseks jne);
  - investeringuteks põhivarasse (näiteks Kultuurikatla väljaehitamiseks);
  - teadmiste, oskuste, koostöö arendamiseks (koolitused, seminarid, inkubatsioon jne).

Loomemajanduse valdkondi rahastati 2019. aastal (toetuse määramise aasta järgi) avaliku sektorit poolt 262 miljoni euroga (2015. a 193 mln). Rahastus jagunes 2019. aastal eri finantseerijate vahel vastavalt joonisel 1.4 toodule, suurim osakaal (64%) oli Kultuuriministeeriumil.

Joonis 1.4. Loomemajanduse avaliku sektori rahastuse jagunemine 2019 (%)

Märkus: valdkondlikes peatükkides kajastatud andmete alusel

Regulaarsete tegevustoetuste määramine valdkondadele on eelkõige kultuuripoliitiline otsus ja läbi nende toetustel püütakse saavutada väga mitmeid eesmärke:

- Kõrgkultuuri loomise võimaldamine;
- Elanike kultuurinõudluse parem rahuldamine (et kultuuri tarbimise hind ei oleks liialt kõrge);
- Eesti kultuuri tutvustamine välismaal, riigi kuvandi kujundamine ja mõjutamine;
- Hariduslikud eesmärgid;
- Regioonide elukeskkonna atraktiivsuse suurendamine;
- Eesti rahvuskultuuri edasiarendamine;
- Eesti kultuuri säilitamine ja tutvustamine.

Selliste tegevustoetuste mõju on väga lai ja seda otseselt uurida pole mõttekas. Lõppeesmärgiks on siin Eesti kultuuri säilimine ja edasiareng, elukvaliteedi parandamine, riigi hea maine. Kui riigi positsioon

rahvusvahelises võrdluses ja elanike elukvaliteet on hea ja paraneb (inimarengu aruanne, konkurentsivõime reitingud, õnne indeks jne), siis saab eeldada, et toetused on olnud asjakohased.

Projektipõhiseid toetusi, kus on määratletud ka majanduslikud eesmärgid, määrab Eestis loomemajandusele eelkõige EAS. Siin saame kõige selgemalt rääkida toetuste majandusliku mõju hindamisest.

Metoodiliselt saab rääkida kahest lähenemisest:

- Loomemajanduse toetuste mõju analüüs läbi toetatute ja kasusaajate kvalitatiivsete hinnangute. Hinnanguline komponent avaldub toetuste saajate endi poolt hinnatud mõjudes. Antud mõjude analüüsiks viis EKI käesoleva loomemajanduse uuringu raames läbi küsitlused. Tulemused on toodud alapeatükkides 1.5.2 ja 1.5.3.
- Loomemajanduse toetuste mõju analüüs kvantitatiivsele statistikale tuginedes. Statistika kajastab konkreetseid arvulisi muutusi, näidates, kui võrd on saavutatud oodatav tulemus või muutunud majandusnäitajad (nt müügitulu, tööhõive, ekspordimaht vms). Taoline mõõdik väljendub ettevõtete majandustulemustes. EKI analüüsis EAS-ist toetust saanud ettevõtete majandustulemusi võrdlevalt kõigi loomemajanduse ettevõtete majandustulemuste muutumisega. Tulemused on toodud alapeatükis 1.5.4.

1.5.2. Loomemajanduse toetuste mõju loomeettevõtete/asutuste hinnangute põhjal

EKI viis 2021. aasta oktoobris-novembris läbi loomeettevõtete/asutuste juhtide küsitluse. Valimi moodustasid 11 valdkonna (ei küsitletud raamatukogusid ja muuseume) suurimad (tulu alusel) ettevõtted ja MTÜ-d, kelle tegevus on valdkondade käekäigu juures määrava tähtsusega. Vastas 159 äri- või mittetulundusliku ühingu esindajat. Küsitluse fookus oli suunatud saadud toetuste ning toetatavate tegevuste mõju hindamisele ning loomeettevõtluse toetusmehhanismide osas ootuste väljaselgitamisele (lisa 1.1). Ettevõtjate hinnangul on toetused aidanud osasid ettevõtteid (tabel 1.16).

Tabel 1.16. Kas riigi poolt ellu kutsutud loomemajanduse toetusmeetmed viimasel viiel aastal on aidanud parandada loomeettevõtete majanduslikku edukust (ettevõtjate hinnang,% vastanutest)

Jah, need on oluliselt ettevõtteid aidanud	9
Need on mõningaid ettevõtteid aidanud	44
Neist pole olnud kasu	9
Ei oska öelda	38

Allikas: EKI küsitlus

Kuna loomemajandus katab väga erineva ärimudeliga ettevõtteid, siis mitmetes valdkondade on toetuste tähtsus olnud marginaalne. Nii sai meelelahutuse tarkvara 2019. a. 0,2 mln eurot toetust, reklaamivaldkond 0,3 miljonit, arhitektuurivaldkond 1,5 miljonit. Samas mitmed valdkonnad tuginevad peamiselt avaliku sektori toetusele (muuseumid 61 miljonit, raamatukogud 48 mln jne).

Need, kes toetust vajavad, sooviksid seda rohkem. Nii ongi ettevõtjate hinnangul avaliku sektori toetused loomemajandusele pigem ebapiisavad ja viimase 4 aastaga on vastajate kriitilisus suurenenud. EAS-i toetuste osas on suurenenud nende vastajate hulk, kes ei osanud hinnangut anda (tabel 1.17).

Tabel 1.17. Ettevõtjate hinnang toetuste piisavusele (% vastanutest)

	Piisavad	Ebapiisavad	Ei oska öelda
Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetused (2018)	29	56	15
Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetused (2021)	22	49	29
Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalide toetused (2018)	30	47	23
Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalide toetused (2021)	27	47	28
Kultuuriministeeriumi toetused (2018)	26	43	31
Kultuuriministeeriumi toetused (2021)	17	54	30

Allikas: EKI küsitlus

Küsitletud ettevõtetest oli aastatel 2016–2019 ligi veerand saanud mingit toetust EAS-ist. 17% oli saanud tuge Kultuurkapitalist ja 17% Kultuuriministeeriumist (tabel 1.18).

Tabel 1.18. Kas ettevõtte/asutus on saanud aastatel 2016–2019 toetusi (% vastanutest)

	Taotlesime ja saime	Taotlesime, ei saanud	Ei taotlenud	Ei oska öelda	Ei tea võimalustest
Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalide toetused	25	6	53	0	16
EAS-i toetused	17	5	65	1	12
Kultuuriministeeriumi toetused	17	7	58	1	17
Kohalike omavalitsuste toetused ja abi	16	2	61	1	20
Maakondlike arenduskeskuste abi	3	1	70	1	26
Rahvusvahelised toetused	9	1	68	1	22
Erasponsorlus	26	3	60	0	12

Allikas: EKI küsitlus

EAS on perioodil 2015–2019 suunanud loomemajandusega seotud ettevõtete toetamisse **20 180 127** eurot (sellest EAS-i enda poolt korraldatud loomemajanduse edendamise üritustele kulus 3 814 301 eurot).

Ettevõtjad olid enam külasthanud EAS-i vahendite eest korraldatud seminare/koolitusi. Suur osa ettevõtjatest märkis aga, et kas pole soovitud EAS-i projektitaotlustes osaleda või ei teata neist võimalustest (tabel 1.19).

Tabel 1.19. Ettevõtete/asutuste osalemine EAS-i programmides 2016–2019. a (% vastanud ettevõtetest)

	Soovisime osaleda ja saime	Soovisime osaleda, ei saanud	Ei soovinud	Ei oska öelda	Ei tea sellest võimalusest
Loomemajanduse alased seminarid, koolitused	15	5	36	5	40
Loomemajanduse alased õppereisid	4	5	40	2	49
Loomeettevõtjatele suunatud arenguprogrammid	5	5	40	2	49
Loomeettevõtjate ühisturunduse tegevused	3	3	39	3	53
Loomeinkubaatorite/kiirendite teenused	2	4	47	1	46
Arenduskeskuste poolt pakutavad teenused	7	4	39	1	49
Loome- ja teiste valdkondade ettevõtjate vahelised projektid	5	4	36	3	53
Loomemajanduse taristu/ tehnoloogia edendamine	1	4	37	3	56

Allikas: EKI küsitlus

EKI poolt läbi viidud küsitluses pidasid ettevõtjad riigi poolt toetatud tegevustest kõige piisavamaks ettevõtluse ja turunduse alaseid koolitusi, erialase hariduse taseme parandamise võimalust ning ettevõtluse alustamise toetamist (tabel 1.20).

Tabel 1.20. Ettevõtjate hinnang avaliku sektori toetuse piisavusele (% vastanutest)

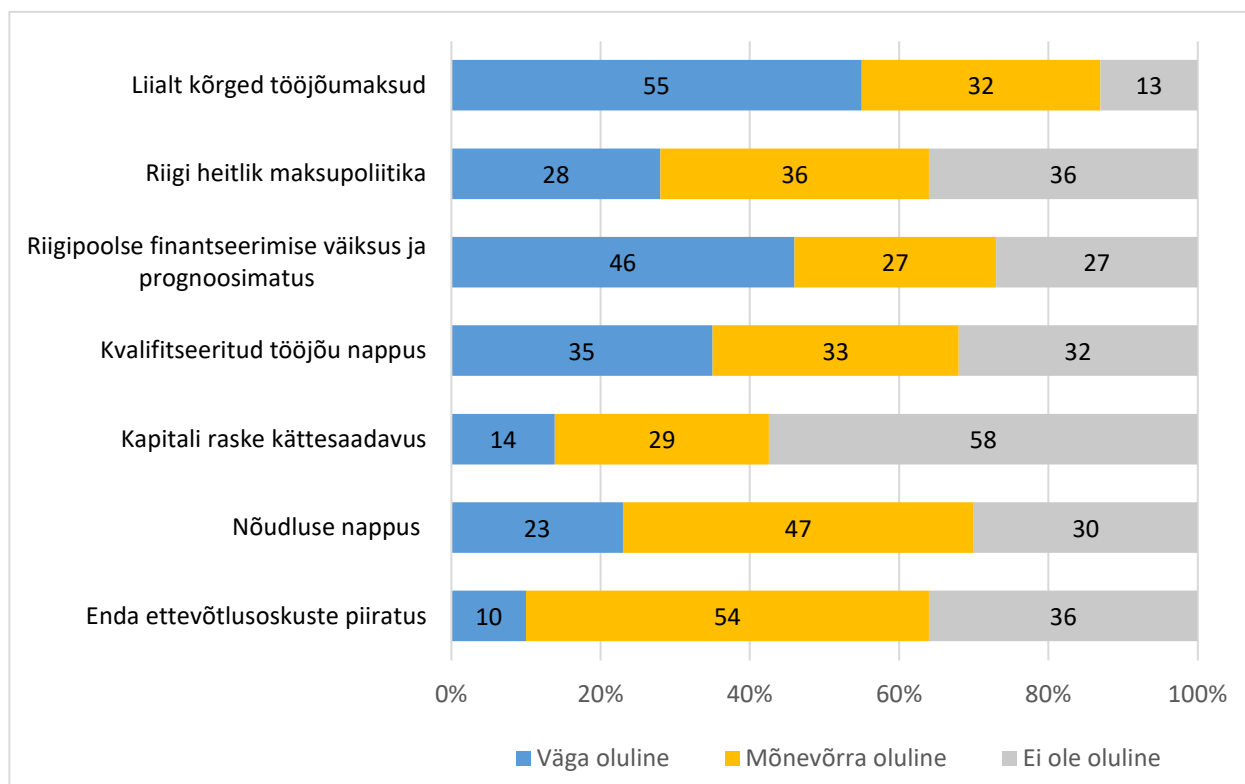
	Piisav	Ebapiisav	Ei oska öelda
Erialase hariduse täiendamine	43	41	15
Ettevõtluse ja turunduse alased koolitused	47	33	20
Ekspordivõimekuse suurendamine	29	36	36
Ettevõtlusega alustamise toetamine	40	31	29
Tegutsevate ettevõtete kasvu toetamine	16	59	25
Ettevõtetevahelise koostöö toetamine	19	47	35
Koostöö toetamine teiste majandusvaldkondadega	12	47	41
Tugistruktuuride arendamine/tugevdamine	25	46	30
Loomeetevõtete/asutuste töö tunnustamine	27	56	16

Allikas: EKI küsitlus

Kõige vähem ollakse rahul tegutsevate ettevõtete kasvu toetamisega ja sama toodi välja ka 2018. aastal. Puudust tuntakse ka ettevõtete/asutuste töö tunnustamisest, väärtustamisest.

Sageli ei ole abi, mida ettevõtjad ootavad, üldse seotud toetustega. 2021. aastal oli ettevõtjate hinnangul suurimateks arengutakistusteks personaliga seotud küsimused. Nii mõjutab ettevõtjaid negatiivselt liialt kõrged tööjõumaksud, kuid napib ka kvalifitseeritud tööjõudu (vt joonis 1.5). Pääaegu poolte ettevõtete

Joonis 1.5. Ettevõtete/asutuste arengut 2021. aastal takistanud tegurid (% vastanutest)

Allikas: EKI küsitlus

hinnangul on arengu oluliseks takistuseks riigipoolse finantseerimise väiksus ning prognoosimatus, seega oodatakse riigilt pikaajalisemaid plaane ja prioriteetide seadmist ehk stabiilsemat tegevuskeskkonda. Takistavate tegurite pingereas järgnesid probleemidena vähene nõudlus ning ka enda ettevõtlusoskuste piiratus. Kuna tegemist on pandeemia perioodiga, mis häiris 80% ettevõtete tööd, siis toodi välja ka piirangute hukutav mõju nõudlusele ja motivatsiooni kadu neis tingimustes ettevõtlusega tegeleda.

1.5.3. Loomemajanduse toetamine läbi tugistruktuuride

Loomemajanduse sektorile on üle 20 aasta abiks olnud tugistruktuurid (arenduskeskused, liidud, inkubatorid jne). Neid toetatakse suures osas avaliku sektori finantsidest ja kuigi eri valdkondade tugistruktuuride ülesanded erinevad, on laias plaanis eesmärgiks läbi erinevate tegevuste tagada loomemajanduse ettevõtete konkurentsivõime kasv. Samas ei vaja ja kasuta tugistruktuuride teenuseid mitte kõik ettevõtted. Loomemajanduse ettevõtete küsitlusel hindas 5% vastanutest, et tugikeskustest on olnud oluline abi ja 12% oli olnud mõningane abi (lisa 1.1).

EKI analüüsis tugistruktuuride majandusnäitajaid 2015. ja 2019. aastal. Analüüsi all oli 17 tugistruktuuri (mis tegutsesid nii 2015. kui 2019. aastal) majandusnäitajad.

Tugistruktuuride tulud (ja seega ka võime ettevõtteid arengus toetada) on 4 aastaga enam kui kahekordistunud. Kui 2015. a oli tugistruktuuride tulu 9,5 miljoni eurot, siis 2019. aastal 20 miljonit eurot (tabel 1.21). Oluliselt on kasvanud ka tulu ettevõtlusest, kuid samas ei ole ettevõtlustulu osakaal kogutulus aastatega kasvanud, vaid pigem vähenenud (2015. a 14%, 2019. a 12%). Seega on tugikeskused endiselt suures osas sõltuvuses avaliku sektori finantseeringutest. Ligi poole tugistruktuurid (8 tk) lõpetasid 2019. a kahjumiga.

Tabel 1.21 Tugistruktuuride koond majandusnäitajad 2015. ja 2019. aastal

	2015	2019	Kasv 2015–2019 (%)
Kogutulu (tuh €)	9 503	20 018	111
s.h.tulu ettevõtlusest (tuh €)	1440	2338	62
Kasum/tulem (tuh €)	5	356	7020
Töötajate arv	91	109	20

Allikas: EKI küsitlus

EKI viis 2021. a lõpukuudel läbi loomemajanduse tugistruktuuride juhtide küsitluse, mis oli suunatud inkubaatoritele, kiirenditele, arenduskeskustele ning teistele tugiüksustele.

Küsitlusel tagasisidet andnud tugiüksused hindasid enda tegevuse mõjusust oma sihtgrupi suhtes, koostööd partneritega loomeettevõtluse arendamisel, riigi toetusel tehtud loomemajanduse arendustegevuste piisavust ning toetuste tulevikuvajadust (vt lisa 1.2).

Kõik tugiüksused hindasid oma tegevust mõjusaks, mis väljendub äärmiselt erinevates suundumustes. Enda tegevuse positiivseteks mõjudeks hinnati eelkõige valdkonnasisese koostöö hoogustumist, ettevõtete ettevõtluse ja ekspordi alase kompetentsi suurenemist (s.o teadmised, oskused ja kogemus), uutele turgudele sisenemist ning eksportööride arvu kasvu, aga ka loomeinimeste erialase kvalifikatsiooni

tõusu. Üle poolte vastanute tõi esile ka seda, et nende tegevuse tulemusena on paranenud ettevõtete konkurentsivõime ja seeläbi toimetulek turul, aga ka kasu saanud loomeettevõtete arv EAS-i poolt toetatud tegevustes.

Enda partnerlussuhteid ja koostööd hindasid tugiüksused kõige paremaks Kultuuriministeeriumiga, valdkonna äri- ja sidusettevõtetega ning esindusorganisatsioonide ja liitudega. Kõige vähesem ja puudulikum on koostöö teiste majandussektorite ettevõtetega ja teiste ministeeriumitega.

Tulevikuvajadustest hinnati kõige olulisemaks loomeettevõtete eksporditegevuse toetamist, strateegia ja ärimudelite arendamise toetamist ja rahvusvahelistumise toetamist (nt osalemist rahvusvahelistel sündmustel, konverentsidel). Vähem oluliseks peetakse starditoetust.

1.5.4. EAS-i loomemajanduse toetuste mõju analüüs ettevõtete majandusnäitajate muutumise alusel

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus edendas aastatel 2015–2019 loomemajandust 20 180 127 euroga (sellest EAS-i enda poolt korraldatud loomemajanduse edendamise üritustele kulus 3 814 301 eurot).

EAS-i töötajate abiga koostas EKI valimi toetust saanud ettevõtetest. Välja jäid toetust saanud tugistruktuurid ja ettevõtted, kes said toetust alles 2019. aastal (sest sel juhul ei saa mingit mõju veel eeldada).

Valimisse jäi 111 ettevõtet, kellele oli eraldatud toetust kokku 6 681 618 eurot.

Tabel 1.22. EAS-i loomemajanduse toetuste saajate majandusnäitajad

	2015	2019	Kasv 2015–2019 (%)
Kogutulu (tuh €)	47149	93794	99
Kasum (tuh €)	4913	2811	-43
Ekspordimaht (tuh €)	11692	43728	274
Töötajate arv	602	885	47

Analüüside nende ettevõtete majandusarengu kogunäitajaid aastatel 2015–2019 on näha, et suurenes nii kogutulu, ekspordimaht kui töötajate arv. Ettevõtete kogumi kasum aga vähenes (tabelid 1.22 ja 1.23).

111-st ettevõttest 32-l oli käive 2019. aastal väiksem kui 2015. aastal ja 8-l ettevõttel ebaõnnestus äriplaani täielikult ja nad olid 2019. aastaks oma tegevuse lõpetanud. Edukamad kasvajad oli toetust saanud arvutimängude ettevõtted ja filmitööstuse ettevõtted. 35 ettevõtet oli 2019. a kahjumis ja 16-s ei olnud ühtegi töötajat.

EAS-ist toetust saanud ettevõtted olid tulult suuremad kui keskmised loomemajanduse ettevõtted ja see vahe muutus 4 aastaga oluliselt suuremaks. Ka tulu töötaja kohta oli suurem kui keskmisel loomemajanduse ettevõttel, kuid samas väiksem kui Eesti muude valdkondade ettevõtetel.

Tabel 1.23. EAS-i toetuste saajate majandusnäitajad võrdluses kõigi loomemajanduse ettevõtete ja kõigi Eesti ettevõtetega 2015. ja 2019. aastal, tuh eurot

	Tulu ettevõtte kohta		Tulu töötaja kohta		Kasum töötaja kohta		Lisandväärtus töötaja kohta	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019
EAS toetuse saajad	425	845	78	106	8	3	24	28
Kogu loomemajandus	172	174	48	66	...	5	...	23
Kõik ettevõtted	674	760	122	163	7	10	26	36

...andmeid ei kogutud

EAS-ist toetust saanud ettevõtetest 71%-l käive kasvas ja toetuste saajate kogumi kogutulu kasvas nelja aastaga 99% (tabel 1.24). Kui vaadata aga tulu kasvu töötaja kohta, siis ei see ei erine oluliselt ei kogu loomemajanduse sektori kogutulu kasvust ega ka muude ettevõtete kogutulu kasvust. Kasumi kasvuga oli toetust saanud ettevõtetel aga probleeme ja valimi kogukasum töötaja kohta oli 2019. a 43% väiksem kui 2015. aastal.

Tabel 1.24. Majandusnäitajate muutus 2015–2019 (%)

	Tulu kasv	Tulu kasv töötaja kohta	Kasumi kasv	Kasumi kasv töötaja kohta
EAS toetuse saajad	99	35	-61	-43
Kogu loomemajandus	26	36		
Kõik ettevõtted	37	34	31	28

1.6. VALDKONDADE LÜHIKIRJELDUSED

ARHITEKTUUR

Arhitektuur kuulub loomemajanduse tuumikvaldkondade hulka. Erinevalt mitmest teisest kultuuri- ja loomemajanduse alast saab arhitektuurisektor enda põhitulu äriettevõtluse vormis tegutsedes.

Arhitektide loomingulist tööd täiendab ehituslik insener-tehniline projekteerimine ja nõustamine, mida käesolevas ülevaates on käsitletud seotud tegevusalana.

Käesoleva uuringu andmeil oli 2019. aastal Eestis 615 arhitektuuriettevõtet, sealhulgas 97 ettevõtet sisearhitektuuri alal ja 47 maastikuarhitektuuri alal. Võrreldes eelmise vaatlusega 2015. aastal, on arhitektuuriettevõtete arv 12% kasvanud, töötajate arv (1100 töötajat) on suurenenud vähem. Keskmiselt on ettevõttes 1,8 töötajat.

Erinevates ettevõtlusvormides kokku oli arhitektuurisektori müügitulu 2019. aastal 57,9 mln eurot (2015. aastal 38,8 mln €), rentaablus (keskmiselt 12%) oli veidi tõusnud võrreldes 2015. aastaga (10%). Riigieelarve ja Kultuurkapital rahastasid arhitektuurivaldkonna tegevusi kokku 1,2 mln euroga, eesmärgiks arendada ja hoida head avalikku ruumi. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) vahendusel sai arhitektuurivaldkond lisarahastust arendustegevusteks Euroopa Liidu tugifondidelt 2019. aastal ligikaudu 0,3 mln eurot. Avaliku sektori panus arhitektuurivaldkonda oli seega kokku 1,5 mln eurot.

Sidusalal - ehitusliku insener-tehnilise projekteerimise ja nõustamise alal on ettevõtteid oluliselt rohkem, kuid kõik ei oma otsest seost arhitektuuri või projekteerimisega. Uuring hõlmas 2019. aastal sidusalal 765 äriettevõtet 2385 töötajaga, FIE-sid oli 115, seega oli sidusalal hõivatuid kokku 2500, müügitulu saadi 150,9 mln eurot. Koos sidusalaga oli müügitulu arhitektuuri valdkonnas 208,8 mln eurot (2019. a).

Välisurule on teenuseid osutanud rohkem suuremad sidusala ettevõtted (13,1 mln euro eest 2019. a) kui arhitektuuriettevõtted (1,7 mln euro eest). Viimastel aastatel on nõudlus arhitektiteenustele Eestis olnud suurenenud, mistõttu vabu ressursse välisurul konkureerimiseks napib. Välisurgudel konkureerimist raskendab ka ettevõtete väiksus.

FILM JA VIDEO

Eesti audiovisuaalvaldkonna filmi- ja videosektoris oli 2019. aastal registreeritud 953 ettevõtet, millest 900 olid osaühingud, 52 mittetulundusühingud ja 1 aktsiaselts. Neis töötas kokku 1546 inimest. Keskmise töötajate arv ühes ettevõttes oli 1,6.

Filmi- ja videosektori ettevõtete arv kasvas võrreldes 2015. aastaga 1,5 ja töötajate arv 2,3 korda. 2019. aastal olid selle sektori suurimad tööandjad kinod Forum Cinemas OÜ (243 töötajat) ja Apollo Kino OÜ (127 töötajat). Kokku oli kinofilmide linastamisega seotud 472 inimest (2015. aastal 212).

Suur muutus toimus ka kinofilmide, videote ja telesaadete tootmises: kui 2015. aastal tegutses seal 482 ettevõtet 294 töötajaga, siis 2019. aastal 754 ettevõtet 841 töötajaga.

Võrreldes 2015. aastaga kasvas videosektori müügitulu 2019. aastaks 67%. Kõige suurema müügituluga oli 2019. aasta kinofilmide, videote ja telesaadete tootmine, mille müügitulu kasvas peaaegu kaks korda (kasv 96%). Väga suur müügitulu kasv oli ka kinofilmide linastamises (60%) ja kinofilmide, videote ja telesaadete levitamises (45%), samas kui tootmisjärgsetes tegevustes jäi kasv napiks (5%).

Kinofilmide ja videote tootmine

Väljaande „Baltic Films. Facts & Figures“ andmetel toodeti Eestis 2015. aastal 63 ja 2019. aastal 56 eripikkusega (pikad ja lühifilmid) mängu-, anima- ja dokumentaalfilmi. Võrreldes 2015. aastaga on filme järgnevatel aastatel toodetud mõnevõrra vähem, suurim langus oli 2016. aastal, kui toodeti 40 filmi ja 2020. aastal, kui toodeti 36 filmi. Kõige rohkem on kahanenud dokumentaalfilmide tootmine (2015. aastal 43, 2019. aastal 32, 2020. aastal 16 filmi), samas pikki mängufilme on võrreldes 2015. aasta 7 filmiga toodetud järgnevatel aastatel rohkem, 2019. aastal 12 ja 2020. aastal 15, millest osa on olnud koostööfilmid teiste riikide filmitegijatega.

Kõigist 2019. aastal Eesti kinodes näidatud filmidest olid 23% Eesti, 18% Euroopa, 51% Ameerika Ühendriikide ja 8% muude maailma riikide filmid. Kõige enam vaatajaid kogusid 2019. aastal Ameerika filmid (ligi 1,9 mln vaatajat), seejärel Eesti (848 tuhat vaatajat) ja Euroopa filmid (670 tuhat vaatajat). 2019. aastail olid vaadatuimad filmid Eesti filmid „Tõde ja õigus“ ning „Klassikokkutulek 3“.

Telesaadete tootmine

Statistikaameti andmeil toodeti Eestis 2019. aastal kokku 385 nimetust audiovisuaalset materjali (7 237 osa), neist Eesti algupäraga 376 (7 049 osa). Välisettevõtetele osutasid audiovisuaalsete teenuste pakkujad teenuseid teletoodangu osas 448 tuhande ja filmitoodangu osas ligi 20 miljoni euro eest.

Kinofilmide, videote ja telesaadete järeltootmine

Kinofilmide, videote ja telesaadete järeltootmistevõimega oli äriregistri andmeil 2019. aastal seotud kokku 152 ettevõtet. Filmitootmise järeltegevustega seotud ettevõtete tegevuste hulka kuuluvad montaaž, subtitreerimine, filmilaborite tegevus, arvutigraafika, animatsiooni ja visuaalsete eriefektide loomine, animafilmide erilaborite tegevus, värvikorrektsioon, helitoimetamine ja kujundamine. Filmide järeltootjatena registreerinud ettevõtete kogu müügitulu oli 2019. aastal 11,8 mln eurot. Sellest üle poole tootsid 10 suurema müügituluga ettevõtet.

Kinofilmide, videote ja telesaadete levitamine

Kinofilmide, videote ja telesaadete levitamise (EMTAK 59131) kinodele ja telejaamadele tegeles äriregistri andmeil 2019. aastal 31 ettevõtet. Neist müügitulult kõige edukam (ligi 2,8 mln eurot) oli Kids Network Television OÜ.

Kinofilmide linastamine

Kinofilmide linastamisega tegeles 2019 aastal 16 ettevõtet/organisatsiooni. Suurimad filmide linastajad olid Forum Cinemas OÜ, Apollo Kino OÜ, Cinamon Operations Estonia OÜ ja Solaris Kino OÜ. Edukaim neist oli Forum Cinemas OÜ, mille müügitulu 2019. aastal oli enam kui 18 mln eurot. Apollo Kino OÜ müügitulu oli 12 mln, Cinamon Operations Estonia OÜ müügitulu 3,7 mln ja Solaris Kino OÜ müügitulu 2 mln eurot.

RINGHÄÄLING

Eestis oli Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (TTJA) poolt 2022. aasta jaanuari seisuga väljastatud 37 kehtivat televisiooniteenuse osutamise tegevusluba 13 ettevõttele. Enamik teenusepakkujaid on suunanud oma tegevuse Eestile, 11 juhul Baltikumile ja mujale. Lisaks on Euroopa Liidu riikide poolt välja antud 67 televisiooniteenuse tegevusluba, sh videolaenutusteenuse osutamiseks. Eestis tegutsevatele

raadioorganisatsioonidele on TTJA poolt väljastatud 28 pikaaegse kehtivusega (5 aastat) raadioteenuse osutamise tegevusluba.

Ringhäälingu võib tegevuspõhimõtete ja finantseerimise alusel jagada kaheks: avalik-õiguslikuks ja eraringhäälinguks. Avalik-õiguslikest ringhäälingutest tegutseb ainsana ERR, mis lähtub oma tegevuses Eesti Rahvusringhäälingu seadusest. Tallinna Televisioon, mis tegutses sihtasutuse seaduse alusel, lõpetas oma tegevuse 1. oktoobril 2019.

Otseselt ringhäälingu seotud majandustegevuse maht moodustas 2019. aastal hinnanguliselt koos rahvusringhäälinguga 194,9 mln eurot ja töötajate arv selles valdkonnas oli 1783 inimest. Suurim tööandja oli ERR, kus 2019. aastal töötas keskmiselt 625 inimest.

Ringhäälinguvaldkonna ja eriti televisiooni oluliseks muutuseks võrreldes eelneva uuringuga 2015. aastast on TV üleminek internetipõhisele levile ja ka raadioteenuse vahendamine internetis, mille tulemuseks on ringhäälingu ja telekommunikatsiooni omavaheline põimumine. Suurimad TV- ja videolaenutusteenust pakuvad telekommunikatsiooni ja kaabellevi ettevõtted Eesti turul olid 2019. aastal Telia Eesti AS, Elisa Eesti AS, Tele2 Eesti AS, STV AS, Levikom Eesti OÜ. Telia Eesti AS ja Elisa Eesti AS omavad kumbki oma telekanalit ning pakuvad nii TV-teenust kui ka videolaenutust.

Eraõigusliku ringhäälingu ühe peamise tuluallika, reklaami kogukäive oli Kantar Emori andmeil 2019. aastal 107 mln eurot, millest televisioonireklaami käive moodustades 26,4 mln eurot (24,7%) ja raadioreklaami käive 11,0 mln eurot (10,5%) kogu vaadeldud reklaamituru käibest.

Kantar Emori teleauditooriumi ülevaate kohaselt vaatasid Eesti elanikud 2019. aasta oktoobris televiisorit keskmiselt 3 tundi ja 47 minutit päevas. Vaadeldud telekanalidest vaadati ajaliselt kõige rohkem ETV-d (15,4%), Kanal 2-e (8,3%) ja TV3-e (8,2% vaatamisajast). Venekeelsetest kanalitest olid vaadatavad PBK (5,4%), RTR Plamnet (4,3%) ja NTV Mir (3,7%).

Raadioauditooriumi ülevaate kohaselt (oktoober 2019 – märts 2020) kulutati raadiojaamade kuulamisele aega keskmiselt 2 tundi ja 32 minutit päevas. Kuulatumateks raadiojaamadeks olid Vikerraadio (13,5%), Sky Plus (9,1%) ja Raadio Elmar (8,5%). Venekeelsetest raadiojaamadest kogusid enim kuulajaid Raadio 4 (4,4%), Russkoje Radio (2,7%), Narodnoje Radio (2,6%) ja Sky Raadio (2,6%).

DISAIN

Äriregistri andmetel tegeles disainivaldkonnas 2019. aastal 1 096 ettevõtet, sealhulgas kuus mitte-tulundusühingut (MTÜ). Kokku oli hõivatud 1 141 inimest, nende hulgas 100 füüsilisest isikust ettevõtjat (FIE). Disainivaldkonnas tegutsevate äriühingute, MTÜ-de ja FIE-de müügitulu oli 56,2 mln eurot, sellest 55,6 mln eurot teenisid äriühingud. Kiiresti areneb disaini rakendamine nii teenuste arendamisel kui infotehnoloogia sektoris. Kaardistamise käigus uuriti lisaks disainiteenust pakuvatele ettevõtetele ka olukorda töötlevas tööstuses. Tootjate küsitlus näitas, et tootedisaini nõudlus tööstuses on endiselt tagasihoidlik, kuid ekspertide hinnangul olukord viimastel aastatel tasapisi paraneb. Samal ajal on tootedisaini potentsiaalne turg väga suur, kuna hõlmab tervet töötlevat tööstust, jaekaubandust jm. Tootedisaini välisturu müügi kohta võib tinglikult öelda, et suurel määral kajastub see töötleva tööstuse ekspordis.

Disainivaldkonna lähiaastate peamised tegevussuunad on välja toodud arengukavas „Eesti disainivaldkonna arengukava 2023. aastani“. Disainivaldkonna arendamiseks on välja kujunenud tugistruktuurid (eelkõige Eesti Disainerite Liit ja Eesti Disainikeskus).

Disainiteenust pakkuvad disainibürood on enamasti 1–2 inimesega väikeettevõtted ning see takistab suuremate tellimuste vastuvõtmist ja sisenemist välisurule. 2010. aastal on Eestis loodud disainibüroode võrgustik.

ETENDUSKUNSTID

Etenduskunstide all vaadeldakse käesolevas peatükis teatri- ja tantsukunsti. Kui 2011. aastal sai riigilt tegevustoetust 29 teatrit, siis nii 2015. kui ka 2019. aastal oli toetuse saajaid 26, sealhulgas said riigipoolset toetust ka kolm etenduskunstikeskust – Kanuti Gildi SAAL (ehk Teine Tants), Sõltumatu Tantsu Lava ja Vaba Lava. Valdkonna ülevaade kajastab andmeid riigilt tegevustoetust saanud teatrite, Äriregistris registreeritud etenduskunstide valdkonnas tegutsevate ettevõtete, mittetulundusühingute, füüsilisest isikust ettevõtjate ning tantsukoolide kohta.

Teatrikunstil on Eestis väga pikaajalised traditsioonid ning valdkond on ühiskonnas kõrgelt väärtustatud. Riik kattis 2019. aastal teatrite kuludest keskmiselt 57%, olles sellega üks enim riiklikult toetatav loomemajanduse valdkond. Etenduskunstide valdkonnas oli 2019. aastal müügitulu/tulu saanud ja Äriregistrile aruande esitanud äriühinguid, mittetulundusühinguid, sihtasutusi, organisatsioone kokku 711 (2015. a 419), sh äriühinguid 423 (2015. a 283) ning mittetulundusühinguid, sihtasutusi, organisatsioone 288 (2015. a 136). 2019. aastal lisandub valdkonda veel 521 ettevõtlusega tegelevat isikut (FIE-d).

Hõivatuid oli 2019. aastal valdkonnas koos äri- ja mittetulundusühingute ning füüsilisest isikust ettevõtjatega kokku ca 2199 (2015. a 3004).

Kokku ulatus etenduskunstide turu maht 2019. aastal 67 miljoni euroni (2015. a 69 miljonit eurot), sh äriühingute müügitulu oli 15,7 miljonit eurot (2015. a 9,7 miljonit eurot), mittetulundusühingute, sihtasutuste, avalik-õiguslike ja munitsipaalettevõtete tulu oli 48,1 miljonit eurot (2015. a 54,9 miljonit eurot) ning füüsilisest isikust ettevõtjate müügitulu oli 3,4 miljonit eurot (2015. a 4,4 miljonit eurot).

Etenduskunstide ekspordis on oluline koht tantsulavastustel ja kaasaegsel etenduskunstil. Suurt huvi ja hulgaliselt vaatajaid on jagunud nii klassikalise tantsu kui ka nüüdistantsu lavastuste etendustele. Sõnalavastuste ekspordi piirab keelebarjäär ja suured kulud. Äriregistri andmetel oli etenduskunstide valdkonda kuuluvate ühingute ekspordikäive 2019. aastal kokku 879,5 tuhat eurot. Etenduskunstide valdkonna import on väike ning suures osas seotud erinevatel festivalidel toimuvaga, aga ka näitekirjanike autoriõiguste vahendamisega välismaale.

Tegevustoetus etendusasutustele riigieelarvest on aastatega järjest suurenenud. 2019. aastal oli see 15% suurem kui 2015. aastal. Etendusasutuste omatulu suurenes samal ajal 28%. EKI hinnangul toetas avalik sektor 2019. aastal etenduskunstide valdkonda kokku 43,1 miljoni euroga. Avaliku sektori finantseeringu osakaal kogutulust oli 64,1%.

Uuslavastuste ja etenduste arv on perioodil 2015–2019 kasvanud. Teatripileti keskmine maksumus on samal ajal keskmiselt 27% tõusnud. Aastatel 2020–2021 etenduskunstide turumaht tulenevalt COVID-19 laialdasest levikust ning leviku piiramiseks rakendatud meetmetest ei suurenenud.

KIRJASTAMINE

Kirjastamine (ja selle sidusala trükindus) on tihedalt seotud teiste loomemajanduse ettevõtetega ning sageli on keeruline vahet teha, millisesse valdkonda ettevõtte täpselt paigutub.

Eesti kirjastamise valdkonnas tegutses 2019. aastal kokku 411 ettevõtet, mida on 19% võrra enam kui 2015. aasta. Kirjastamise ettevõtetest veidi üle poolte tegelevad raamatukirjastamisega (217 ettevõtet).

Ettevõtete töötajate koguarv oli 2019. aastal 2 001 inimest ja see kasvas 2015. aastaga võrreldes 7,5% võrra. Enamik kirjastamise ettevõtete töötajatest tegeles ajalehtede kirjastamisega (56%, 1 129 inimest). 2019. aastal oli kirjastamise valdkonna ettevõtete müügitulu 122,4 mln eurot (kasv võrreldes 2015. aastaga 26,5%). Kirjastamise valdkonna kogumüügitulust oli 2019. aastal 61% ajalehtede kirjastajate müügitulu (74,2 mln eurot) ja 23% raamatukirjastajate müügitulu (27,7 mln eurot).

Raamatute (sh brošüüride) trükimaht on langenud 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga rohkem kui nimetuste arv (langus vastavalt 30% ja 10%). Päevalehtede aasta keskmised tiraažid 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga langesid 15%, ajalehtede aastakeskmised tiraažid 2019. aastal seevastu kasvasid 25% (peamiselt kasvasid regionaalsete lehtede ja tasuta päevalehtede tiraažid). Ajakirjade trükimaht 2019. aastal langes 25% ja nimetuste arv kasvas vähesel määral.

Kirjastamise ettevõtetele (ja trükindustevõtetele) on oluline kvaliteetne looming ja (aja)kirjandus, mis suudaks hoida üleval lugejate huvi ja usaldust. Kiire tehnoloogia areng ja nutiseadmete laialdane levik on suurendanud huvi digitaalsete väljaannete vastu. Valdkond liigub aina enam digitaliseerituse poole – oma kohta turul on otsimas e-raamatud, e-ajalehed, e-ajakirjad ja audioraamatud. Üheks oluliseks arenguvõimaluseks on leida tasakaal traditsiooniliste ja digitaalsete väljaannete vahel, et mitte kaotada lugejaid vaid võita neid juurde.

Kirjastamise sidustegevusala trükinduse ettevõtteid oli 2019. aastal kokku 382, neist 64% tegelesid maakaartide, atlaste, plakatite ja perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali, äriblankettide jm trükkimisega. Trükinduse ja selle sidusalade ettevõtetes oli 2019. aastal kokku 2 753 töötajat, kellest üle veerandi töötas perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjalide jm trükkimisega tegelevates ettevõtetes. 2019. aastal oli trükinduse ettevõtete müügitulu 225,9 mln eurot. Trükinduse valdkonna kogumüügitulust oli 2019. aastal 55% perioodikaväljaannete, ärikataloogide, reklaammaterjali, äriblankettide ja maakaartide, atlaste, plakatite jm trükiettevõtete müügitulu. Trükinduse suurimateks arenguvõimalusteks on paindlikkus, et pakkuda klientidele võimalikult laia valikut teenuseid (sh ise-kirjastamine), ja etiketi- ja pakenditrukimise arendamine (keskkonna säästlik pakendamine, nn targad pakendid ja nutikad etiketid jm).

KÄSITÖÖ

Uuringus oli vaatluse all 282 käsitöoga tegelevat äriettevõtet (2019. a seisuga) 509 hõivatuga. Tüüpiline käsitööettevõtte on loodud iseendale tööandjaks ega kasuta lisatööjõudu. Selle kõrval on suuremaid ettevõtteid, kellest osa on arvestatavad eksportijad, näiteks puitkäsitöö, kudumite valmistamise ja sepieste valmistamise alal. Kolm või enam töötajat on vaid 15%-l ettevõtetel. Uued loodud ettevõtted on valdavalt pisikesed, töötajate arvu vähenemise trend on märgatav ka suuremates ettevõtetes. Ettevõttes on keskmiselt 1,8 töötajat, mediaan keskmine ettevõtte on ühe hõivatuga ja müügituluga 17,7 tuhat eurot (2019. a). Käsitööettevõtete müügi käive oli 2019. aastal kokku 16,0 mln eurot (40% rohkem kui 2015. a), ettevõtete keskmine rentaablus (6%) oli kõrgem kui 2015. aastal (4%) ja 2011. aastal (5%). Toodete omahinda tõstab sisendite (materjalid, teenused) hinnatõus.

Käsitöö on üsnagi populaarne huvitegevusena, arvukalt on erinevaid käsitöökoolitusi, mida korraldavad nii koolitusele spetsialiseerunud ettevõtted kui ka käsitöötooteid valmistavad meistrid ja äriettevõtted ning mittetulundusühingud. Huvilistel on võimalik õppida väga erinevaid tehnikaid, sh rahvarõivaste valmistamist.

Käsitööettevõtlus on põimunud harrastustegevusega. Üle Eesti on palju käsitöö ja rahvakunstiga tegelevaid seltse ja ühendusi, kellest osa pakub huvitegevuse kõrval enda tooteid ka müügiks, osa ongi

keskendunud eeskätt käsitööesemete valmistamisele ja müügile, osa aga toodete müügiga ei tegele. Uuringu oli vaatluse all 50 mainekamat mittetulundusühingut, kes teenisid ka ettevõtlustulu toodete müügist ja koolitusest - kokku 0,7 mln € ja kus oli kokku 29 töötajat.

Füüsilisest isikust käsitööettevõtjate (FIE-de) arv on langustrendil nagu FIE-de arv Eestis tervikuna. 2019. aastal oli käsitööga seotud FIE-sid arvestuslikult 355, tegevust lõpetavaid FIE-sid on rohkem kui uusi. Osa on valinud uueks ettevõtlusvormiks osaühingu. FIE-de ettevõtlustulu oli 2019. aastal ligikaudu 2,2 mln €. Seega oli käesoleva uuringu andmeil käsitöösektoris hõivatuid 2019. aastal ligi 900 ja arvestuslik müügitulu oli 18,9 mln eurot.

Uuringu valimi ettevõtted eksportisid 2019. aastal enda tooteid 1,84 mln euro eest, peamised väliturud Eesti käsitöötoodetele on endiselt Skandinaaviamaad Soome, Rootsi, Norra, Taani, samuti Saksamaa, eksporditakse ka kaugemale: Jaapanisse jm. Paljud väiksemad ettevõtjad pakuvad enda loomingut rahvusvahelistes e-müügi keskkondades. Käsitöö- ja suveniiripoodide kliendid on tavaliselt suuresti olnud välituristid, kelle arv alates 2020. aastast aga vähenes.

Käsitööettevõtlusel on oluline roll regionaalses tööhõives, see võimaldab pakkuda maapiirkondades inimestele elatusallikat. Uuring kinnitas ettevõtete esindatust üle Eesti kõigis maakondades, neid võiks olla rohkemgi.

Eesti käsitöösektorile tuleks kasuks kui toetavad tööstusharud oleksid paremas seisus. Puudub kohalik linatööstus, kiulina enam ei kasvatata. Eestimaise villa kasutamise osas on väljavaated aegamisi paranemas, ent suur osa põllumajandusloomade nahkadest ja villast jääb endistiivi väärindamata.

MUUSEUMID

2019. aastal tegutses Eestis 193 muuseumi ja koos filiaalidega (millel ei ole eraldi raamatupidamist) oli muuseumide kokku 285. Muuseumides oli hõivatud 1 497 töötajat, tulud ulatusid 85,6 miljoni euroni ja jooksvad kulud 68,5 miljoni euroni. Statistikaameti andmetel laekus tasulistest muuseumiteenustest muuseumidele 2019. aastal 18,4 miljon eurot, sealhulgas piletimüügist 9,7 miljon eurot.

Muuseumide külastatavus on suurenenud. Huvi Eesti muuseumide vastu säilib välituristide hulgas ning välituriste oli kolmandik kõigist külastustest. Paikkondade lõikes on muuseumide kõige enam Harjumaal, kus koos Tallinnaga on 75 muuseumi. Eesti muuseumide rahastati mitmest allikast, sealhulgas riigieelarvest, KOV-st, Euroopa Liidu struktuurifondist European Regional Development Fund (ERDF). Mitme sihtkapitali kaudu jagab muuseumidele stipendiume, preemiaid ja toetusi Eesti Kultuurkapital.

Muuseumide toetanud ka Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, vähesel määral SA Rahvuskultuuri Fond. Muuseumitöötajaid ühendavaks organisatsiooniks on Eesti Muuseumiühing, Eesti muuseumid on esindatud Rahvusvahelises Muuseumide Nõukogus (ICOM).

RAAMATUKOGUD

Eestis oli 2019. aastal Statistikaameti andmete põhjal 875 raamatukogu, neist rahvaraamatukogusid 521, kooliraamatukogusid 315 ning teadus- ja erialaraamatukogusid 39. Tegelik raamatukogude arv on statistikas näidatust suurem, sest kõikide erialaraamatukogude ja kooliraamatukogude kohta puudub ülevaade. Nii näidatakse näiteks kaitseväge väeosade raamatukogud statistikas ühe raamatukoguna, samuti on üldhariduskoolide arv palju suurem kui ametlik kooliraamatukogude arv. Statistika järgi oli raamatukogudes ametis kokku 2416 töötajat, kellest 1400 oli hõivatud rahvaraamatukogudes, 356 kooliraamatukogudes ning 660 teadus- ja erialaraamatukogudes.

Raamatukogudel oli 2019. aastal kokku 711 tuhat registreeritud lugejat ehk kasutajat. Kui kooliraamatukogude kasutajate arv oli võrreldes 2015. aastaga jäänud samale tasemele, siis rahvaraamatukogude kasutajate arv antud ajavahemikul kahanes 1% ning teadus- ja erialaraamatukogude kasutajate arv langes 14%.⁸ Laenutuste arv jäi 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga rahvaraamatukogudes praktiliselt samale tasemele (-0,4%), kuid langes märgatavalt nii eriala- ja teadusraamatukogudes kui ka kooliraamatukogudes (-33,5%).

Raamatukogude tegevust finantseeritakse valdavalt riigi ja kohaliku omavalitsuse eelarvetest, seejuures saavad rahvaraamatukogud põhiosa oma tuludest kohalike omavalitsustelt (88% tuludest 2019. aastal) ning teadus- ja erialaraamatukogud riigieelarvest (80% tuludest 2019. aastal). Omatulu ja tulud muudest allikatest, nagu sihtfinantseerimine, annetused jms moodustavad raamatukogude tuludest suhteliselt väikese osa. Rahvaraamatukogude ning teadus- ja erialaraamatukogude tulud kokku olid 2019. aastal 52,4 miljonit eurot ning kulud 51,5 miljonit eurot. Rahvaraamatukogud ning teadus- ja erialaraamatukogud tervikuna said oma tuludest 51% kohalike omavalitsustelt, 40% riigilt ja 9% muude tuludena. Kooliraamatukogud kuuluvad koolidele ja nende tulused-kulusid eraldi ei arvestata.

Raamatukogude kulud olid 2019. aastal võrreldes 2015. aastaga 24% suuremad, sealhulgas kasvasid tööjõukulud kõnealusel perioodil 30% ja komplekteerimiskulud 8%. Raamatukogude kuludest moodustasid tööjõukulud 59%, teavikute komplekteerimiskulud moodustasid kuludest 16%.

KUNST

Ekspertide hinnangul iseloomustab erinevaid kultuurivaldkondi süvenev interdistsiplinaarsus ning üha raskem on loomemajanduse valdkondade vahel piiri tõmmata. Kunsti valdkonnas haarab kaardistus nii kujutava kunsti kui ka tarbekunsti alaseid tegevusi. Kaardistuse probleemiks on kunsti valdkonnas tegutsevate vabakutseliste loovisikute majandusnäitajate sh ka müügitulu andmete puudumine. See omakorda tingib olukorra, et valdkonna majandus-statistilised näitajad on alahinnatud (eelkõige hõive- ning käibenäitajad).

Kokkuvõtvalt saab välja tuua, et 2019. aasal tegutses kunsti alal 1 075 ettevõtet ja mittetulunduslikku ühingut (sh 17 sidustegevusala ettevõtet, kelle põhitegevuseks ei olnud loometegevus) ja kokku oli hõivatud 1 174 inimest. Suurim professionaalseid kunstnikke ja kunstiteadlasi koondav loomeliit on Eesti Kunstnike Liit (EKL). Kokku saadi tulu 24,4 mln eurot. Ehkki valdkonna ekspordinäitajad on tagasihoidlikud, on märgatavalt suurenenud rahvusvahelistumine, üha enam osalevad Eesti kunstnikud välisnäitustel ning muudel piiritagustel kunstisündmustel. Jätkuv rahvusvahelistumine on märksõnaks ka tulevikuarengute puhul.

MEELELAHUTUSTARKVARA

Meelelahutustarkvara loomisel ja kirjastamisel on oluline koht infotehnoloogiasektoris ja meelelahutus-tööstuses. Meelelahutustarkvara sektor on kultuuritööstuse jõudsalt kasvav allharu, mille areng on olnud kiire eelkõige mobiilsetele seadmetele arendatud mängude tõttu.

Eesti meelelahutustarkvara sektoris tegutses 2019. aastal üle poolesaja ettevõtte, asukohaga peamiselt Tallinnas ja Tartus. Valdkonnas tegutsevatest ettevõtetest osa kirjastavad mängu, teised pakuvad tarkvara arendust välismaal asuvatele ematööstustele või tegutsevad mängude arendajatele erinevate teenuste osutamiseks. Valdkonnas oli 2019. aastal hõivatud 1123 töötajat (sealhulgas 1003 põhitegevusalal ja 120

⁸ Et teadusraamatukogude hulka kuuluvatele ülikooliraamatukogudele on ülikooliliikmete poolt tagatud juurdepääs ilma kasutajaks registreerimata, on eriala- ja teadusraamatukogude teenuste kasutamise langus tegelikult väiksem

sidustegevusaladel), kellest valdav osa töötas hasartmängutarkvara arenduskeskustes, kuid järjest suureneb ka mobiili- ja *online*-mängude arendajate arv. Mängude arendajatest/kirjastajatest suurim oli 2019. aastal Creative Mobile OÜ 77 töötajaga ja arenduskeskustest Playtech Estonia OÜ 518 töötajaga. Meelelahutustarkvara sektori ettevõtete müügitulu oli 2019. aastal kokku 125 miljonit eurot millest 96 miljonit eurot tuli tuumiktegevusala ja 29 miljonit eurot sidustegevusala ettevõtelt. Eelmise vaatlusega võrreldes on käive kasvanud. Eesti meelelahutustarkvara ettevõtted teenivad peaaegu kogu tulu välisurgudelt.

2015. aasta kevadel asutasid meelelahutustarkvara tootjad rahvusvahelise mänguarendajate ühenduse International Game Developers Association (IGDA) Eesti allharu, mille eesmärgiks on arendada kohalikku mängumaastikku ja soodustada sellealast ettevõtlust. 2021. aastal asutati Gamedev Estonia MTÜ, mille eesmärgiks on olla Eestis tegutsevate mänguarendusfirmadele katusorganisatsiooniks.

Meelelahutustarkvara arendavad ettevõtted vajavad töötajatena eelkõige arvutiteaduste õppesuuna lõpetanuid. Spetsiaalset arvutimängude bakalaureuse õppekava Eesti kõrgkoolides ei ole, kuid ettevõtluskõrgkoolis Mainor on võimalik omandada rakenduskõrgharidus tasulises õppes arvuti-mängude disaini ja arenduse erialal. Tallinna Ülikoolis on võimalik õppida magistriõppes ingliskeelsel õppekaval digitaalsete õpimängude disaineriks, arendajaks ja pedagoogiks. Tartu Ülikoolis saab vabaainena läbida arvutimängude loomise ja disaini kursust, ning kolme tuntuma mängumootori kasutamise kursust.

Eestis arendatava meelelahutustarkvara tootmiseks saab taotleda toetust riiklikest ja erafondidest. IGDA Eesti haru on toetatud Euroopa Regionaalarengu Fondi rahastusega aastatel 2015–2020 läbi loomemajanduse tugistruktuuride arendamise toetamise meetme kokku summas 574 tuhat eurot. Meelelahutustarkvara firmasid on EAS aastatel 2015–2020 toetanud kokku summaga 316 tuhat eurot, finantseeriti kaheksat projekti ekspordivõime arendamise meetme kaudu.

Lähiaastatel jätkub nõudluse kasv meelelahutustarkvara osas nii Eestis kui ka maailmas. Tarbijate hulk ja nende ostujõud suureneb, samuti kasvab valmisolek toodete ja teenuste eest maksta. Meelelahutustarkvara firmadest enamus hindab, et lähiaastatel nende käive, töötajate- ja klientide arv kasvab. Uute firmade asutamine jätkub, kuid tööjõu ebapiisav kättesaadavus pidurdab arengukiirust.

MUUSIKA

Eesti elanike muusikahuvi on endiselt väga suur. Eestis on palju muusikaautoreid, laulukirjutajaid, heliloojaid, dirigente, esitajaid, interpreete, koore ja muusikaürituste korraldajaid, kellest paljud on tuntud rahvusvaheliselt. Koostöö muusika valdkonnas on mõnes sektoris parenenud ning on olemas pikaajaliselt tegutsevad tugevad liidud, autoriõiguste- ja arendusorganisatsioonid.

Muusika tuumiktegevusaladel oli 2019. aastal äriühinguid, mittetulundusühinguid, sihtasutusi, organisatioone 1 489 ja 548 FIE-t, sidusaladel äri- ja mittetulundusühinguid, sihtasutusi ja organisatioone 432. Kokku sai 2019. aastal tuumik- ja sidusaladel tulu 1 921 ettevõtet ja ühingut ning 548 FIE-t (2015. a 1 642 ja 527 FIE-t, 2011. a 827 ja 525 FIE-t).

Töötajate arv saadi olemasolevate andmete põhjal täistööajale arvestatuna. Kui ettevõtte käive oli 2019. a suurem kui 8 670 € (12-kordne minimaalpalk koos tööjõumaksudega), aga ei olnud märgitud ühtegi töötajat, siis arvestati töötajate arvuks üks. Töötajaid oli 2019. aastal valdkonnas koos äri- ja mittetulundusühingute ning füüsilisest isikust ettevõtjatega kokku 3051, neist 2222 töötas tuumik- ja 829 sidustegevusaladel.

Muusika tuumikvaldkondade kogutulu moodustas 2019. aastal 108,0 mln €, koos sidusvaldkondadega 184,8 mln € (2015. a vastavalt 86,0 mln € ja 141,4 mln €, 2011. a vastavalt 56,9 mln € ja 87,9 mln €). 2019. aastal oli müügitulu/tulu saanud ettevõtteid (v.a FIE-d) võrreldes 2015. aasta kaardistusega muusika valdkonnas veidi rohkem (17%) ja müügitulu/tulu suudeti oluliselt kasvatada (31%).

Äriregistri andmetel eksportis 2019. aastal 121 ettevõtet ja ekspordi müügitulu teeniti 16,1 mln €, millest tuumikvaldkonna ettevõtted koos välismaalt saadud autoritasudega 3,9 mln €, sidusvaldkonna ettevõtted 12,2 mln € (2015. a vastavalt 106 ettevõtet müügituluga 9,1 mln €, millest tuumik koos autoritasudega 3,9 mln €, sidus 5,2 mln €). Eksportivate ettevõtete arv kasvas aastatel 2015–2019 13% ja ekspordi müügitulu 77%. Muusika ekspordi müügitulu on tõenäoliselt suurem, kuid see ei kajastu kõigi eksportijate majandusaasta aruannetes. Eesti päritolu muusikariistade eksport on perioodil 2015–2019 vähenenud ning selle maht oli Statistikaameti andmetel 2019. aastal 1,5 mln € ja import 8,1 mln € (2015. a vastavalt 2,2 mln € ja 4,5 mln €).

Muusika valdkonda toetavad rahaliselt peamiselt Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital, Eesti Rahvakultuuri Keskus, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS), kohalikud omavalitsused, heategevuslikud fondid (nt Eesti Rahvuskultuuri Fond, Vabariigi Presidendi Kultuurirahastu), Eesti Autorite Ühing ja sponsorid, kuid oma tegevustesse kaasamise kaudu ka Välisministeerium, välisriikide saatkonnad ja välisesindused. Kultuuriministeeriumi poolt 2019. aastal muusika valdkonnale eraldatud rahasumma oli koos investeeringutoetustega 16,8 mln €, Kultuurkapitali kaudu toetati valdkonda 4,0 mln €, Rahvakultuuri keskuse kaudu 0,2 mln €, EAS-i kaudu 1,6 mln €, kohalike omavalitsuste kaudu kontserdiorganisatsioonide 2,8 mln €. Avaliku sektori toetus valdkonnale oli kokku vähemalt 27,8 mln €, mis ei sisalda kõiki kohalike omavalitsuste kulutusi ega toetusi muusikakoolidele või muusikasündmustele (2015. a oli avaliku sektori toetus kokku 36,7 mln €). Sponsorluse ja erasektori toetuste maht valdkonnale ei ole teada.

Valdkonna teenuste mahtu ja plaadifirmade äritegevust mõjutab oluliselt muusikateenuste järjest suurenev pakkumine interneti vahendusel ja digitehnoloogia levik, digitaalse muusika turu kasv jätkub, samuti autoritasude kasv. Suureneb ka tulu audiovisuaalmeediasse litsentseerimisest (filmid, reklaamid, videomängud vm). Kontsertide ja kontserdiküllastuste arv eeldatavasti taastub pandeemia lõppedes, kuid piletite hinnad tõusevad, mis kahandab osasaamist muusikaalust vaatamata üldisele sissetulekute kasvule. Digikanalites kättesaadavale muusikale kulutatakse varasemast rohkem. Tekib juurde uusi muusikafestivale ja kontserdisarju, mis ühendavad eri loome- ja tegevusvaldkondi ja osa muusikafestivale kaob. Rahvusvaheliselt tuntud välisartistide kontsertide osas püsib nõudlus suurem kui suudetakse pakkuda. Kultuuriturism, mis katkes pandeemia ajal, hakkab aeglaselt taastuma.

Toetudes Kultuur 2030 arengukavale, saavad töökohad olema sageli projektipõhised ja lühiajalised. Digiplatvormide kaudu kasvab oluliselt paindlike ja ajutiste töövormide osakaal. Tööhõivet mõjutab oluliselt palgatase, seega tööhõive maht ilmselt väheneb. Ekspertide hinnangul ei vasta valdkonna palgatase ja sotsiaalsed garantiid kvalifikatsioonile ja koorijuhtide järelkasvu vähenemine võib hakata mõjutama traditsioonilise koorimuusika festivalide jätkusuutlikkust. Tippkollektiivide palgatase ei vasta kvalifikatsioonile, mistõttu suureneb surve minna tööle välismaale. Loomemajanduse seisukohalt on positiivne, et muusikaalast kutse- ja kõrgharidust omandab varasemast rohkem noori, kuid otsitakse lahendusi, kuidas suurendada muusikakoolide õpilaste arvu, kes jätkavad õpinguid erialaliselt kutsehariduses või muul kõrghariduse eelsel astmel.

REKLAAM

Kiirelt arenevas majanduskeskkonnas on ka Eesti reklaamifirmade professionaalsus kiiresti kasvanud. Reklaami valdkonnas tegutsevate ettevõtete arvuks kujunes 2019. aastal 1249 ettevõtet, reklaamiagentuuride ning meediaagentuuridena on neid tunduvalt vähem. Suurem osa reklaamifirmadest tegeleb nt reklaami vahendamisega, välisfirmade esindamise kaudu müügiesitusega jne. On tekkinud spetsialiseerunud digiagentuurid, mis keskenduvad kindlate digiteenuste loomisele ja vahendamisele (sotsiaalmeedia, sisuturundus, otsingumootorid jne).

Reklaaminduses on valdavalt tegemist väikeettevõtetega, keskmine töötajate arv ühe ettevõtte kohta oli 2019. aastal 2,4 inimest. 2019. aastal oli töötajate koguarv 3001 inimest ning reklaamifirmade kogutulu ulatus 366,6 miljoni euroni (puhaskasum 52 mln eurot). Eesti reklaamifirmad ei paku teenuseid mitte ainult kodumaisele turule, vaid ka välisurule. Mitmed Eesti reklaamifirmad kuuluvad rahvusvahelistesse kettidesse.

Reklaami siseturgu saab väljendada meediareklaami kaudu, kasutades selleks reklaamikulutuste uurinuid. 2019. aastal oli Eesti meediareklaami kogukäibeks 107 miljonit eurot. Reklaamile tehtud kulutused olid suurimad 2007. aastal (114,3 mln eurot), vähenesid majanduse üldisest langusest tulenevalt 2010. aastaks 66 mln euroni, mille järel pöördusid uuesti kasvule. Meediakanalite lõikes olid aastaid esikohal ajalehed (ca 45% reklaamikulutustest) ja teisel kohal telereklaam (ca 25%), kuid viimasel aastakümnel on kanalite osatähtsused muutunud. Trendiks on olnud trükimeedia osakaalu pidev vähenemine ja interneti ning välireklaami osakaalu suurenemine. Lisandunud on otsepostitus. 2019. aastal oli telereklaami osakaal meediareklaamiturul 24,7%, interneti osakaal 21%, välireklaamil 15,9%. Internet on olnud ka kõige kiirema käibe kasvuga kanaliks. Seejuures on aga probleemiks raha lahkumine Eesti veebireklaamiturult Facebooki ja Google`isse.

Reklaami alal tegutsevate firmade loominguline tase on Eestis hea ja konkurentsivõimeline ning reklaamiagentuurid on oma tegevuses innovaatilised. Eesti reklaamifirmad on aga väikesed ja ei suuda konkureerida suurtel hangetel (töötajate arv väike, kulud ühe töötaja kohta kõrged). Seetõttu on teenuste hinnad võrreldes naaberriikide Läti ja Leeduga, aga ka teiste Euroopa riikidega, kõrged. Puudust ei ole loometööst, küll aga loov- ja strateegiajuhtidest, eriti erinevatest digistrateegidest ja -spetsialistidest. Samas on Eesti reklaamiturul väike, ettevõtete reklaamivõimsused piiratud.

Reklaamivaldkond on üks väheseid tõeliselt kommertsvaldkondi loomemajanduse sektorite hulgas. Reklaamifirmade näol on tegemist äriühingutega (osaühingud ja aktsiaseltsid), kellede tegevus on finantseeritud ärituluga. Kuna reklaaminduse konjunktuur sõltub olulisel määral ettevõtete ning riigi üldisest majandusseisust, siis sõltub sellest ka reklaamisektori tulu.

KOKKUVÕTE

1. Loomemajanduse sektori peamised majandus-statistilised näitajad on perioodil 2015–2019 paranenud. Kogutulu kasvas ja ettevõtete arv suurenes. Arenenud on rahvusvahelistumine ning eksport. Sektor jääb küll maha Eesti ettevõtluse keskmistest näitajatest, kuid see on loomemajandusele tavapärane, kuna kõik loomemajanduse valdkonnad ei ole ärilisi eesmärke taotlevad ning pole seega kommertsaladega võrreldavad.
2. 2019. aastal oli sektori kogutulu 1,863 mld eurot ja 4 aastaga on tulu suurenenud 26%. Suurim oli kogutulu reklaami valdkonnas.
3. Perioodil 2015–2019 kasvas loomemajanduse sektori ettevõtete/asutuste arv 25%, kasvutempo on aeglustunud. Kokku oli ettevõtteid/asutusi üle kümne tuhande.
4. Töötajate arv on liikunud langustrendil, kuid seda osaliselt meetoodilise uuenduse tõttu, kus tulu omavate ja töötajaid mitte näidanud ettevõtetel arvestati EKI poolt 1 töötaja vaid juhul kui tulu oli vähemalt miinimumpalk + tööjõumaksud. Enim puudutas see muudatus just muusika valdkonda. 2019. aastal oli töötajaid kokku üle 28 tuhande. Suurimaks valdkonnaks oli töötajate arvu poolest kirjastamine (sh sidustegevusalana trükindus).
5. Keskmiselt töötas 2019. aastal loomeettevõttes/asutuses 2,7 inimest ja viimase 20 aasta jooksul toimunud ettevõtte suuruse vähenemise trend jätkus (2015. a 3,4 inimest, 2003. a 8,6 inimest). Töötaja kohta saadi tulu 71 tuhat eurot aastas. Keskmine tulu ettevõtte/asutuse kohta oli 174 tuhat eurot.
6. Loomemajanduse sektoris töötas 2019. aastal 4,2% Eesti töötavast rahvastikust, ettevõtete ja asutuste arv moodustas 11,2% Eesti ettevõtete üldarvust ning ettevõtete müügitulu ja riigilt dotatsiooni saavate asutuste kogutulu andis 2,6% Eesti ettevõtete müügitulust.
7. Loomemajandussektori eksport on viimase 4 aastaga oluliselt kasvanud ja oli 2019. a 411 miljonit eurot (2015. a 293 mln eurot). Ekspordi peamisteks sihtturgudeks olid lähiriigid (Põhjamaad, Läti, Leedu).
8. Loomemajandussektori kasv oli aeglasem kui kogu Eesti majanduse areng, nii vähenes loomemajanduses loodud lisandväärtus 2.2%-ni SKP-st (2015. a 2,9%).
9. Sektor on muutunud üha globaalsemaks ja interdistsiplinaarsemaks, seega on aina keerulisem piiritleda konkreetseid valdkondi ning ettevõtete/asutuste valdkondlikku kuuluvust. Sageli tegutsevad ettevõtted ja loovisikud mitmes valdkonnas.
10. Avalik sektor toetas 2019. aastal loomemajanduse tugistruktuure ja ettevõtteid 262 miljoni euroga (2015. a 193 miljoni euroga). Seega 14% loomemajanduse kogutulust tuli toetustena, olulisimad loomesektori rahastajad olid Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, raamatukogude osas ka Haridus- ja Teadusministeerium. Paraneda võiks ülevaade avaliku sektori kultuuri toetamise rahadest. Eriti keerukas on saada infot kohalike omavalitsuste poolset finantseerimisest.
11. Ettevõtlikkusteadlikkus on kasvanud, ärimudelid on korrastunud ning kogu loomesektor on seeläbi korrastunud. Äriregistrile esitatav aruandlus on paranenud (eelkõige mittetulunduslike ühingute osas).

12. Kolmandik ettevõteteid on muutnud viimase 5 aasta jooksul oma ärimudelit. Ärimudelites kasutatakse aina enam digilahendusi, müüki e-kanalite kaudu ja tehakse enam teiste valdkondade ettevõtetega koostööd.
13. Loomettevõtete/asutuste riiklik toetamine on eelkõige avaldanud mõju ettevõtlus- ja ekspordialasele kompetentsile (suurenesid teadmised, oskused, kogemus). Kasvanud on ka ettevõtete konkurentsivõime, et tulla turul paremini toime. Samuti suudeti riigi toel parandada toote/teenuse kvaliteeti, mis on ettevõtete edasisele arengule oluliseks hüppelauaks.
14. Loomemajanduse sektoril on majanduslike aspektide kõrval veelgi olulisem roll Eesti kultuuri säilitamisel ja edendamisel, regioonide arengus, atraktiivse elukeskkonna loomisel, turismi edendamisel ning Eesti maine kujundamisel välisturgudel. Loomemajanduse majanduslik mõju avaldub kaudselt – läbi suuremate turismitulude, suurema ekspordi ja välisinvesteeringute ning kõrgema lisandväärtusega toodete/teenuste pakkumise.
15. Lähiaastate pingestunud eelarvete tingimustes saavad loomeinimeste sissetulekute oluliseks suurendamiseks vajalikud lisavahendid tulla rohkem vabalt turult ja seega peab suurenema loomemajanduse ettevõtete suutlikkus iseseisvalt tulu teenida. Samuti peab suurenema tugistruktuuride isemajandamisevõime, seni seda juhtunud ei ole.
16. Kui viimase aastakümnete trend on olnud paljude väikeettevõtete teke, siis nüüd oleks vajalik parem koostöövõime teiste ettevõtetega. Sektori konkurentsivõime suurendamiseks nii sise- kui välisturul on vajalik olemasolevate ettevõtete tugevnemine. Suurem töötajate arv ja müügiimaht ettevõtte kohta, kasumlikkus ja investeerimisvõime loob aluse välisturgudele minekuks.
17. Ettevõtete ärimudelites võiks liikuda ettevõtlusele omaste äriühingute poole. MTÜ-d võiks jääda neile tegutsejatele, kes tõesti tegutsevad mittetulunduslikel eesmärkidel (seltsid, liidud, hobiseltsingud jne.). Ka tulu teenida soovivate loovisikute puhul võiks läbi viia koolitusi, kuidas lihtsalt endale siiski näiteks OÜ luua. Nii korrastuks aruandlus ja raamatupidamine nii loovisikute enda kui teiste jaoks.
18. Riik saab tagada loomeinimestele sotsiaalsed garantiid (ravikindlustus, pension) siis, kui loomeinimesed ka omalt poolt panustavad maksude laekumisse. Seega oleks mõistlik näidata tulude teenimise korral ka selleks kulunud tööpanust ja maksta tööjõumakse. Riik omalt poolt peab kaaluma, kuidas muuta maksusüsteem sobivaks loomemajandusega seostuva heitliku projektipõhise tulu laekumisega.
19. Tuleviku edu suhtes on kriitilise tähtsusega loomemajanduse sektori parem koostöö erinevate majandusharudega. Siinkohal saab nimetada turismi arendamist läbi välisturistidele täiendavate kultuuriteenuste pakkumise (näitused, kontserdid, festivalid, muuseumid jne). Tööstusettevõtete tootearenduse ja innovatsiooni üks orgaaniline osa peaks olema tootedisain (loomemajanduse valdkondadest saab Eesti reaalmajandusse anda suurima lisandväärtuse kasvu just disain). Eesti toodete ja teenuste ekspordile aitab kaasa riigi parem tuntus maailmas, kus just kultuur saab olla oluliseks riigi esmatutvustajaks. Muuseumid, kunst, meelelahutustarkvara ja filmisektor saavad teha palju tihedamat koostööd haridussektoriga ja seda just pandeemiast tingitud digiõppe kiire arengu tingimustes.

20. Väga oluline on ekspordivõime arendamine ja ekspordivõimaluste otsimine. Ekspordi takistuseks on sageli ettevõtete väiksus (ei kujune välja piisavat mahtu, kulubaas on väike, sellest tulenevalt on turundussuutlikkus madal jne). Edukat tegevust välisurgudel soodustaks loomemajanduse ettevõtete omavaheline tihedam koostöö.
21. Digiareng on toonud viimaste aastatega loomemajandusse väga suuri muutusi. Muutuvad tarneahelad, loovisikul on kergem läbi digilaheduste oma kunsti teostada ja nii siseturul kui rahvusvaheliselt müüa. Samas muudab see raskeks majandusnäitajatest ülevaate saamise, sest rahvusvahelisel turul teenitav tulu ei pruugi kajastuda Eesti aruandluses. Ja samas on Eestis registreerinud end välisettevõtted, kes tegutsevadki vaid välismaal.
22. Järgnevates kaardistustes võiks kaaluda osade raskesti eristatavate valdkondade analüüsiks ühendamist (näiteks kunst ja disain). Teatud valdkondade osas tasuks kaaluda, kas neid kaardistusse kaasata, sest ollakse peamiselt teiste valdkondade vahendaja (näiteks ringhääling) ja suures osas avaliku sektori raha eest tegutsevad valdkonnad (raamatukogud, muuseumid) võiks eraldada kommertsvaldkondadest.
23. On tekkinud suured meediamajad, mis haaravad väga mitmeid valdkondi. Antakse välja ajalehte, tehakse raadiot ja televisiooni, müüakse reklaami ja korraldatakse seminare. Neist võiks moodustada omaette valdkonna.
24. Telekomisektorist on saanud suur filmide, muusika, telesaadete vahendaja ning kohati sarnaneb tegevus ringhäälinguga. Samas on nendes firmades väga raske eristada kunstiga seotud teenuste ja helistamise ning andmeside teenustega seotud tulu.
25. Tervikuna on loomesektor ettevõtluse mängureeglid omandanud. Olles oma majandusnäitajates ja aruandluses läbipaistev ja korrektne, on lihtsam küsida ka avaliku ja erasektori toetust.

LISA 1.1. Loomettevõtete küsitluse ankeet (koos tulemustega)**Millisesse rühma kuulub loomeettevõtte/asutus praegu ja 3–5 aasta pärast**

PRAEGU		
Ärilisi eesmärke taotlev (müügitulu, kasum, turuosa)		71
Teiste ettevõtete turgu ja tulu suurendav (turismi toetav, disaini parandav jne)		28
Riigile tuntuks ja kuvandit loov		28
Ilma ärilike eesmärkideta, loomingulistel eesmärkidel tegutseja		35
3–5 AASTA PÄRAST		
Ärilisi eesmärke taotlev (müügitulu, kasum, turuosa)		70
Teiste ettevõtete turge ja tulu suurendav (turismi toetav, disaini parandav jne)		30
Riigile tuntuks ja kuvandit loov		31
Ilma ärilike eesmärkideta, loomingulistel eesmärkidel tegutseja		27
Ei oska öelda		9

Kas ettevõtte/asutus eksportis oma tooteid või teenuseid aastatel 2016–2019

Jah	53
Ei	47

Kas ettevõtte/asutus on viimase 5 aasta jooksul oluliselt muutnud oma ärimudelit?

Jah	34
Ei	66

Kui on muutnud, siis mida?

Müüme rohkem elektroonilisi kanaleid kasutades	20
Kasutame enam digilahendusi	26
Teeme enam rahvusvahelist koostööd	16
Teeme enam koostööd teiste ettevõtetega	20
Teeme enam koostööd kohalike omavalitsustega	7

Milline on praegu nõudlus toodetele või teenustele

SISERIIKLIK NÕUDLUS	
Nõudlus on suurem, kui suudame pakkuda	15
Nõudlus ja pakkumine on tasakaalus, võrdsed	29
Pakkuda suudaks rohkem, kui on nõudlust	46
Ei oska öelda	10
RAHVUSVAHELINE NÕUDLUS	
Nõudlus on suurem, kui suudame pakkuda	7
Nõudlus ja pakkumine on tasakaalus, võrdsed	15
Pakkuda suudaks rohkem, kui on nõudlust	44
Ei oska öelda	33

Mis tegurid takistavad praegu ettevõtte arengut

	Väga oluline	Mõnevõrra oluline	Ei ole oluline
Pandeemiaga seotud piirangud	51	29	20
Nõudluse nappus	23	47	30
Kvalifitseeritud tööjõu nappus	35	33	32
Liialt kõrged tööjõumaksud	55	32	13
Riigi heitlik maksupoliitika	28	36	36
Kapitali raske kättesaadavus turult	14	29	58
Riigipoolse finantseerimise väiksus ja prognoosimatus	46	27	27
Enda ettevõtlusoskuste piiratus	10	54	36

Kuivõrd piisavaks peetakse järgmisi riigi poolt toetatavaid tegevusi

	Täiesti piisav	Pigem piisav	Pigem ebapiisav	Täiesti ebapiisav	Ei oska öelda
Erialase hariduse taseme parandamine	11	32	28	13	15
Ettevõtluse ja turunduse alased koolitused	5	42	23	10	20
Ekspordialased koolitused ja ekspordi- võimekuse suurendamine	3	26	25	11	36
Ettevõtlusega alustamise toetamine	11	29	18	13	29
Tegutsevate ettevõtete kasvu toetamine	4	12	35	24	25
Ettevõtetevahelise koostöö toetamine	3	16	33	14	35
Ettevõtetevahelise koostöö toetamine teiste sektorite ja majandusvaldkondadega	2	10	28	19	41
Valdkonna tugistruktuuride, esindus- organisatsioonide ja kompetentsikeskuse arendamine/tugevdamine	3	22	29	17	30
Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetused	3	19	27	22	29
Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalide toetused	2	25	28	19	27
Kultuuriministeeriumi toetused	3	14	29	25	30
Loomeettevõtete/asutuste töö tunnustamine ja väärtustamine	5	22	35	21	16

Kas riigi poolt ellu kutsutud loomemajanduse toetusmeetmed viimasel viiel aastal aidanud parandada loomeettevõtete majanduslikku edukust

Jah, need on oluliselt ettevõtteid aidanud	9
Need on mõningaid ettevõtteid aidanud	44
Neist pole olnud kasu	9
Ei oska öelda	38

Kas Teie ettevõtte/asutus on saanud aastatel 2016–2019 toetusi?

	Taotlesime ja saime toetust	Taotlesime, aga ei saanud toetust	Ei taot- lenud	Ei oska öelda, kas taotlesime	Ei tea sellest võimalusest
Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalide toetused	25	6	53	0	16
EAS-i toetused	17	5	65	1	12
Kultuuriministeeriumi toetused	17	7	58	1	17
Kohalike omavalitsuste toetused ja abi	16	2	61	1	20
Maakondlike arenduskeskuste abi	3	1	70	1	26
Rahvusvahelised toetused	9	1	68	1	22
Erasponsorlus	26	3	60	0	12

Kas Teie ettevõtte/asutuse töötajad on osalenud aastatel 2016–2019 EAS-i poolt toetatud tegevustes?

Märkige vastused iga rea kohta!

	Soovisime osaleda ja saime osaleda	Soovisime, osaleda aga ei saanud osaleda	Ei soovinud osaleda	Ei oska öelda, kas osaletime	Ei tea sellest võima- lusest
Loomemajanduse alased seminarid, koolitused	15	5	36	5	40
Loomemajanduse alased õppereisid	4	5	40	2	49
Loomeettevõtjatele suunatud arenguprogrammid	5	5	40	2	49
Loomeettevõtjate ühisturunduse tegevused	3	3	39	3	53
Loomeinkubaatorite ja kiirendite poolt pakutavad teenused alustavatele loomeettevõtjatele	2	4	47	1	46
Loomemajanduse arenduskeskuste poolt pakutavad teenused loome- jt ettevõtjatele	7	4	39	1	49
Loome- ja teiste valdkondade ettevõtjate vahelised arendus- ja koostööprojektid	5	4	36	3	53
Loomemajanduse taristu/ tehnoloogia edendamine	1	4	37	3	56

Kui saite aastatel 2016–2019 loomemajanduse toetusi EAS-lt või osalesite EAS-i poolt toetatud tegevustes, siis millised olid Teie hinnangul nende tegevuste mõjud Teie ettevõtte/asutuse jaoks?

Võib valida mitu vastust!

Konkurentsivõime kasvas (st tuleme paremini turul toime)	13
Käive (müügitulu) kasvas	12
Kasum kasvas	8
Kulud vähenesid	4
Hakkasime eksportima	4
Ekspordi müügitulu kasvas	10
Aitas kaasa uutele turgudele sisenemisele	9
Ettevõtluse ja ekspordi alane kompetents suurenes (st teadmised, oskused ja kogemus)	9
Paranes toote/teenuse kvaliteet	10
Töötajate arv kasvas	7
Ettevõtte lisandväärtus töötaja kohta kasvas	6
Kaasasime enam ettevõtteid, partnereid	8
Kaasasime enam abilisi ja vabatahtlikke	7
Lisandus kliente	11
Klientide rahulolu pakutavaga kasvas	6
Erialane kvalifikatsioon tõusis	9
Mitte ühtegi ülaltoodust	11
Ei oska öelda	12
Midagi muud (kirjutage, palun)	

Palun hinnake, kui oluliselt on Teie ettevõtte/asutus saanud kasu teie valdkonna arenduskeskusest (näiteks MTÜ Music Estonia, MTÜ Eesti Arhitektuurikeskus, MTÜ Eesti Disainikeskus jne)?

On olnud oluliseks abiks	5
Mõnevõrra on olnud abiks	12
Ei ole abiks olnud	29
Ei ole valdkonnal sellist keskust	31
Ei oska öelda	22

Kui tõenäoliselt vajab Teie ettevõtte/asutus lähema 3–5 aasta jooksul arendustegevusteks toetusi ja tugiteenuseid?

Vajame kindlasti	32
Tõenäoliselt vajame	29
Tõenäoliselt ei vaja	18
Ei vaja kindlasti	3
Ei oska öelda	17

Kuidas muutub lähema 3–5 aasta jooksul Teie ettevõtte/asutuse toodangu/teenuste maht, töötajate ja kasumlikkus?

Toodangu/teenuste/teoste/esinemiste vm loomingu väljundi maht (võrreldes käesoleva ajaga)

suureneb	58
jääb samaks	34
väheneb	8

Töötajate arv (võrreldes käesoleva ajaga)

suureneb	45
jääb samaks	49
väheneb	7

Kasumlikkus (võrreldes käesoleva ajaga)

suureneb	64
jääb samaks	27
väheneb	9

LISA 1.2. Tugistruktuuride küsitluse ankeet (koos vastustega)**Mitu aastat on arenduskeskus, inkubaator vm tugiüksus tegutsenud**

22 aastat

Keskuse/tugiüksuse töötajate arv 2020. aasta lõpu seisuga

6,8 töötajat

Tugiüksuse müügitulu/tulu (eurodes) 2020. aastal

keskmiselt 199 tuh eurot

Kui mõjusaks hinnatakse oma tegevust valdkonna tugiüksusena?

Väga oluline 100%
 Keskmine
 Vähene
 Ei oska öelda

Kui suur osa keskuse/tugiüksuse tuludest tuli 2020. aastal toetustest ja kui palju teenisite omatuluna?

EAS-i toetus	10%
Muu Eesti riigi toetus (Kul.Ka, Ministeeriumid jne)	42%
Kohaliku omavalitsuse toetus	17%
Välisriikide ja -projektide toetus	7%
Omatulu	21%
Muud toetuse allikad (palun kirjutage)	.....%
Kokku	100%

Kas keskus/tugiüksus jälgib Teilt tuge saanute (nn kasusaajate) edasist arengut? Mitme vastuse võimalus!

Jah, kogume infot nende majandusnäitajate kohta	67%
Jah, jälgime muul moel (palun kirjutage)	78%
Ei oma ülevaadet toetuse/teenuse järgsest arengust	11%

Kas omatakse iga-aastast ülevaadet oma valdkonna statistikast (ettevõtte arv, töötajate arv, müügitulu, kasum jne)?

Jah, omame	33
Ei oma	22
Ei oma, aga kavandame statistika loomist/kogumise käivitamist	44

Kuidas on keskuse/tugiüksuse tegevus mõjutanud aastatel 2016–2019 valdkonna ja/või sihtgrupi loomeettevõtete arengut

	On suurenenud	On jäänud samaks	On vähenenud	Ei oska öelda
Ettevõtete müügitulu	56	0	0	44
Ettevõtete kasumlikkus	38	25	0	38
Uute ettevõtete lisandumine	56	0	0	44
Ettevõtete konkurentsivõime (toimetulek turul)	78	11	0	11
Eksportööride arv	56	11	11	22
Olemasolevate eksportööride ekspordi müügitulu	67	0	11	12
Uutele turgudele sisenemine	67	0	11	22
Ettevõtluse ja ekspordi alane kompetents (st teadmised, oskused ja kogemus)	78	11	0	11
Ettevõtete investeringud	25	13	0	63
Ettevõtete (asutuste) toodete/teenuste kvaliteet	1	2	3	4
Innovatsioon ja toote/teenuse arendus ettevõtetes	78	11	0	11
Töötajate/hõivatute arv	67	11	0	22
Valdkonnasisene koostöö	78	11	0	11
Koostöö teiste majandussektoritega (tööstus, Turism, toitlustus, IT jm)	44	22	11	22
Valdkonna ja/või sihtgrupi rahulolu pakutavate Riiklike toetuste ja tugiteenustega	22	44	22	11
Kasu saanud loomeettevõtete arv EAS-i poolt toetatud tegevustes	67	0	11	22
Loomeinimeste erialane kvalifikatsioon	67	11	0	22

Kuidas hindate oma keskuse/tugiüksuse koostööd loomeettevõtluse arendamisel järgmiste partneritega?

	Väga hea	Hea	Rahuldav	Vähene	Puudub	Ei oska öelda
Kultuuriministerium	22	78	0	0	0	0
Teised ministeriumid	11	22	11	33	22	0
Eesti Kultuurkapital	11	33	11	22	22	0
Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	22	33	33	0	11	0
Kohalik omavalitsus	22	22	22	22	11	0
Valdkonna ettevõtted (sh füüsilisest isikust ettevõtjad)	67	22	11	0	0	0
Valdkonna esindusorganisatsioonid ja liidud	44	33	22	0	0	0
Teiste loomevaldkondade arenduskeskused	11	11	78	0	0	0
Äriettevõtted muudest majandussektoritest (tööstus, turism, toitlustus, IT jm)	0	33	0	56	0	11
Haridusasutused (koolid, kõrgkoolid)	11	67	0	22	0	0
Muud koostööpartnerid (palun kirjutage)						

Milliseid oma keskuse/tugiüksuse poolt viimaste aastate jooksul ettevõtjatele pakutud teenuseid hindate valdkonnale kõige kasulikumaks ja milles kasu seisnes?

Palun kirjutage: .....

Kuivõrd piisavad on viimaste aastate jooksul riigi toetusel tehtud loomemajandust arendavad tegevused ja toetused.

	Täiesti piisav	Pigem piisav	Pigem ebapiisav	Täiesti ebapiisav	Ei oska öelda
Erialased täiendkoolitused	0	25	50	25	0
Ettevõtluse ja turunduse alased koolitused (eesmärgiga suuta iseseisvalt tulu teenida)	0	22	44	22	11
Ekspordivõimekuse toetamine ja ekspordialased koolitused	0	44	33	11	11
Ettevõtlusega alustamise toetamine	22	33	11	11	22
Tegutsevate ettevõtete kasvu toetamine	0	22	56	22	0
Ettevõtetevahelise koostöö toetamine valdkonna siseselt ja teiste loomevaldkondadega	0	13	38	38	13
Ettevõtetevahelise koostöö toetamine teiste sektorite ja majandusvaldkondadega	0	22	22	33	22
Valdkonna tugistruktuuride arendamine/tugevdamine	0	11	67	22	0
Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetused	0	33	44	22	0
Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalide toetused	0	22	33	33	11
Kultuuriministeeriumi toetused	0	0	67	22	11
Kohalike omavalitsuste toetused ja abi	22	0	22	22	33
Teie kaasatus valdkonda puutuvate otsuste tegemise	11	44	33	11	0
Loomeettevõtjate töö tunnustamine ja väärtustamine	0	0	33	56	11
Midagi muud (kirjutage, palun)					

Milliseid toetusi oleks Teie keskusel/tugiüksusel ja loomeettevõtjatel lähitulevikus kõige enam vaja?

	Vajaks kindlasti	Tõenäoliselt vajaks	Tõenäoliselt ei vajaks	Ei vaja kindlasti	Ei oska öelda
Turuarenduse toetus	33	22	11	0	33
Tootearenduse toetus	22	44	0	11	22
Strateegia ja ärimudeli arendamise toetus	67	22	0	11	0
Innovatsiooni toetus	56	33	0	11	0
Klastrite arendamise toetus	33	33	11	0	22
Kompetentsikeskuste arendamise toetus	33	56	11	0	0
Loomemajanduse tugistruktuuride arendamise toetus	78	22	0	0	0
Loomemajanduse ettevõtete ekspordivõime arendamise toetus	67	11	0	0	22
Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamise toetus	33	56	0	0	11
Rahvusvaheliste sündmuste ja konverentside toetus	67	22	0	0	11
Starditoetus	22	33	22	11	11
Midagi muud (kirjutage, palun)					

Millised tegurid takistavad Teie keskuse/tugiüksuse tööd käesoleval ajal kõige enam?

1. ....
2. ....
3. ....

On põhjust eeldada, et riigi otsene toetus loomemajanduse tugiüksustele tulevikus väheneb. Kuidas see mõjutab Teie keskust/tugiüksust?

See ei tekita tegevusele takistusi	0
Tõenäoliselt tekivad probleemid	67
Keskus/tugiüksus ei jää püsima	33
Ei oska öelda	0

Kuidas Te hindate oma keskuse/tugiüksuse tulevikuplaane, millele kavatsete lähema 3–5 aasta jooksul pöörata peatähelepanu?

Koolituste, seminaride korraldamine	89
Valdkonna kohta info kogumine	67
Ettevõtjate välisturgudele aitamine	78
Ettevõtjate tootearenduse toetamine	56
Ettevõtjate ettevõtlusoskuste (sh müügioskuste) parendamine	56
Ettevõtjate huvide esindamine suhtluses riigiga	56
Midagi muud (kirjutage, palun)	

.....

Muud tähelepanekud, head ettepanekud ja soovitusel Teie keskuse/tugiüksuse ja valdkonna arengu toetamiseks (mis võiks olla paremini):

.....